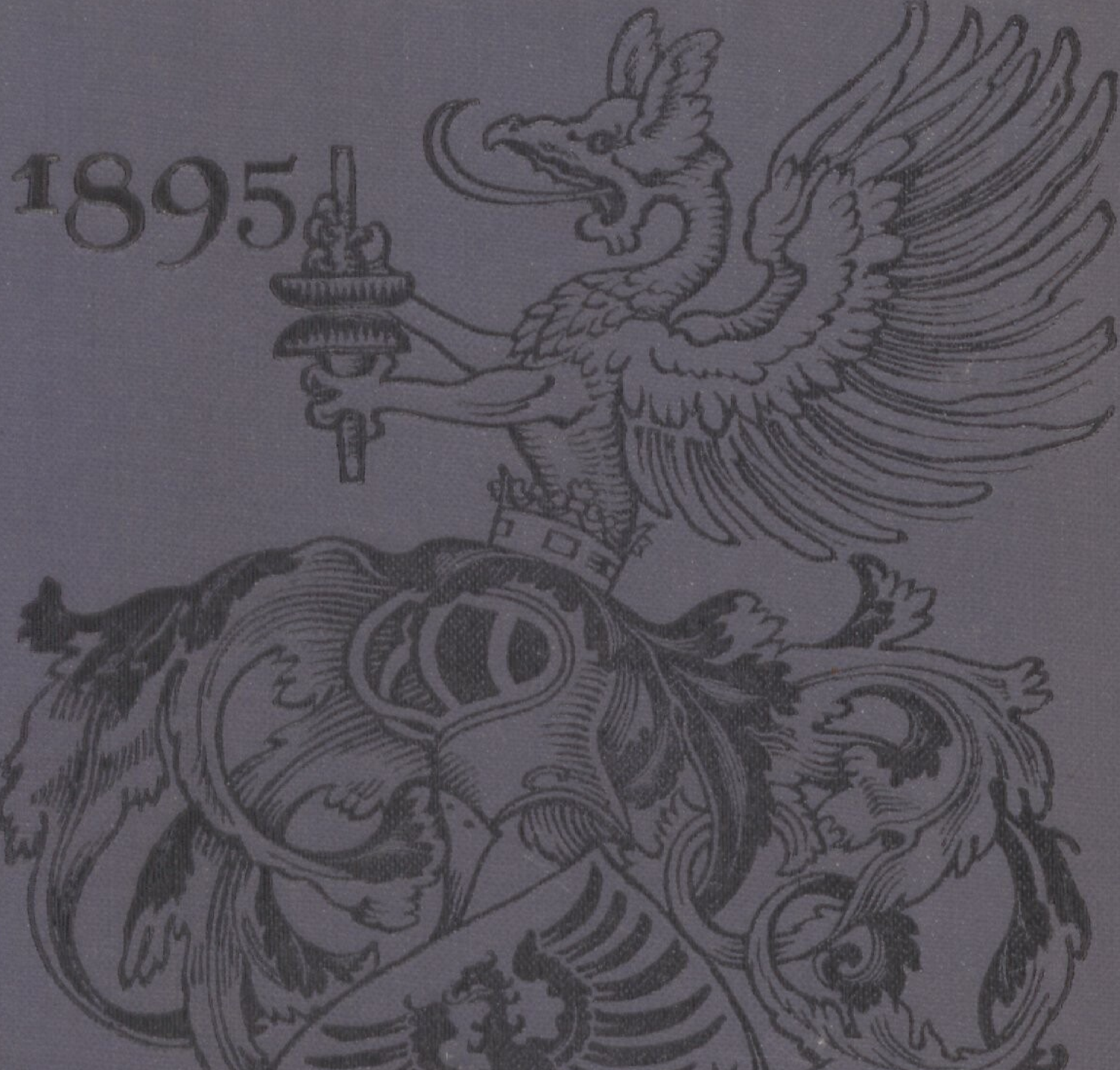
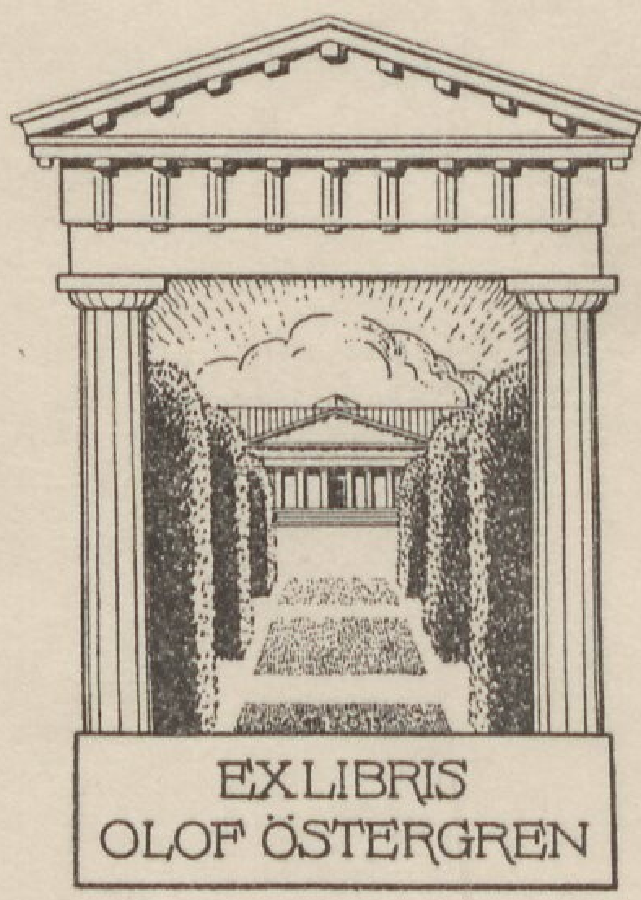
1895

BOKTRYCKERI-KALENDER

EX LIBRIS
OLOF ÖSTERGREN

Fet Kursiv Grotesk.

Nr 1660. Petit (corps 8). — Min. c:a 5 kg.

2 Berlingska Stilgjuteriet Lund 4

Nr 1662. Cicero (corps 12). — Min. c:a 7 kg.

Svensk Typograftidning

Nr 1664. Text (corps 20). — Min. c:a 10 kg.

6 Tyskland 8

Nr 1666. Canon (corps 36). — Min. c:a 16 kg.

Pratern

Fet Kursiv Grotesk finnes i 10 olika grader
från Nr 1659 Nonp. (corps 6) till Nr 1668 Gr. Missal (corps 60).

Berlingska
Stilgjuteri-Aktiebolaget
Lund.

1895

BOKTRYCKERI-KALENDER.

1895 • TREDJE ÅRGÅNGEN

BOKTRYCKERI-KALENDER

UNDER

MEDVERKAN AF FRAMSTÅENDE FACKMÄN

UTGIFVEN AF

WALD. ZACHRISSON.

WALD. ZACHRISSON, GÖTEBORG.

FÖRORD.

För tredje gången framträder detta lilla arbete inför den typografiska allmänheten, äfven nu med anspråk på samma välvilliga emottagande, som så rikligt kommit föregångarne till del.

Från utgifvarens sida ha ansträngningar och kostnader icke sparats för att åt denna årgång af Boktryckerikalendern gifva en tilltalande utstyrsel och ett omvexlande innehåll.

Bland annat behandlas en särdeles intressant uppfinning, som på sista tiden väckt mycket och berättigadt uppseende, nemligen trefärgsfotokromotypien. Hvilket öfverraskande resultat, som kan ernås genom användande af allenast grundfärgerna, gult, rödt och blått, framgår af bilagorna.

Åt amerikanska förhållanden i facket har äfven nu uppmärksamheten egnats, och talrika prof af den amerikanska satskonsten äro aftryckta i förminskning.

Det är min afsigt att allt framgent i kalendern återgifva det mest intressanta af den stora mängd nyheter och idéer, som rör sig på det typografiska området, jemte skildringar af märkliga boktryckares lif i olika tidsskeden.

Till sist uttalar jag min uppriktiga tacksamhet till herrar medarbetare, hvilka genom sina bidrag så väsentligt ökat kalenderns värde.

Göteborg i Mars 1895.

WALD. ZACHRISSON.

INNEHÅLL.

W. Z.-G.

FOTOKROMOTYPI I 6 FÄRGER

CLICHÉER FRÅN
C. ANGERER & GÖSHL, WIEN.

FOTOGRAFI FRÅN
GÖSTA FLORMAN, STOCKHOLM.

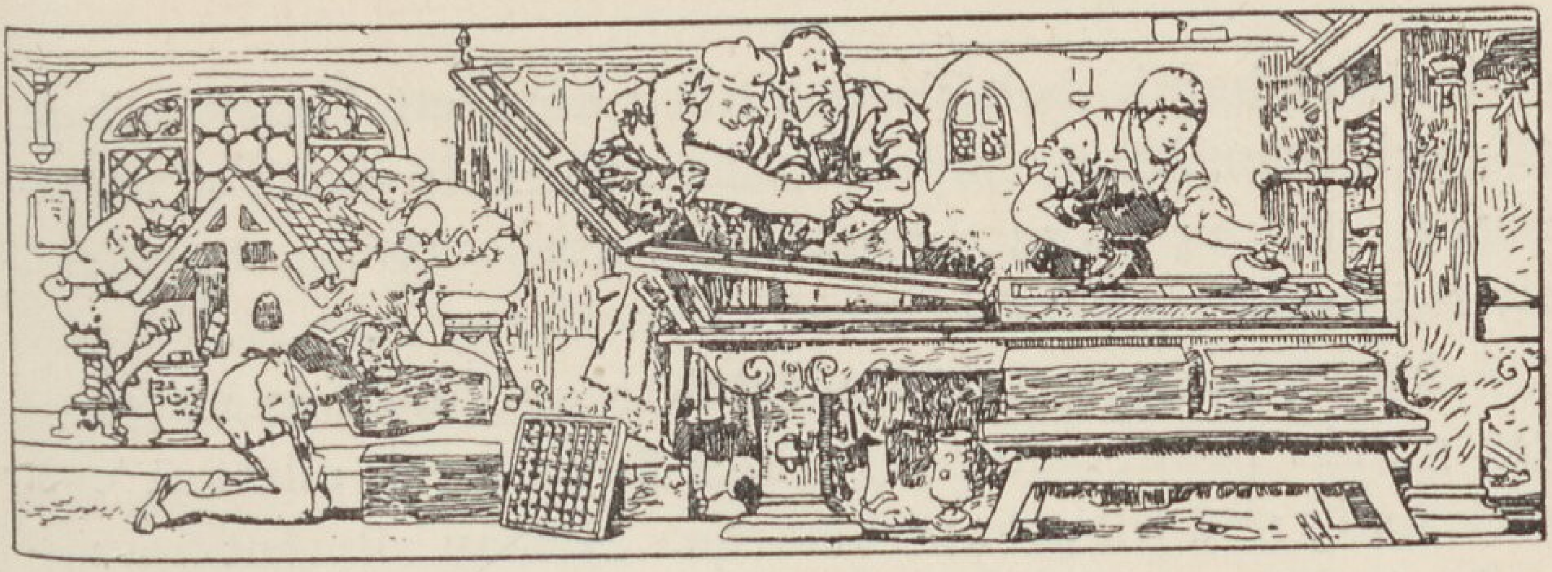

FÄRGER

ANVÄNDA TILL 6-FÄRGS-FOTOKROMOTYPIEN.

Ordningsföljd:

Svart, gult, ljusrödt, ljusblått,
rödt, blått.

KONSTEN ATT BÄRA VÄRJA.

Studie
af
CARL FR. BERNSTRÖM.

»Swärd håller swärd i skijda» och »wärjan biuder landzfrijdh», heter ett par af våra förfäders gamla kärnspråk. Och det var väl för landsfredens skull, eller från den tiden då fredliga vägfarande nästan öfverallt kunde möta farliga »stigmän», kräfvande skatt eller lifvet, som bruket att bära värja var så allmänt.

De gamla vapenhusen vid kyrkorna, der de besökande bortlade sina vapen före inträdet i helgedomen, äro minnen från dessa tider och visa äfven hur länge seden att gå beväpnad lefde qvar. När sedermera ett ordnadt samhällsskick gjorde vapen öfverflödigt i den enskilde

civilistens hand, behölls det dock som ett hederstecken af de förnämligare, både lekmän och lärde, dock ej prestvigde. Så uppkom borgarvärja, studentvärja, hofvärja, civilvärja, akademivärja med olika fästen o. s. v.

Men under sextonhundratalets oupphörliga krig tog det gamla bruket åter fart, blef ånyo mera allmänt och gick ända ned till yrkesarbetarne. Nästan allmänt begagnade handtverksgesällerna under denna tid värja, dock utan att dertill hafva någon som helst rättighet, ty det var alldeles utan myndigheternas lof.

Emellertid ställer sig onekligen detta bruk för vår tid i en komisk dager. Vi tänka t. ex. närmast på bagaregesällerna. Ty att äfven dessa hade för sed att bära värja framgår af att förbud deremot finnes. Sålunda anför *Flintberg* i »Borgerlige Förmoner och Skyldigheter», sid. 55, § 8 ur bagaregesällernas af myndigheterna stadfästade reglemente af år 1744, hvari det heter: »Ingen Bagare-Gesäll må beväpnad, eller försedd med sådant instrument, hvarigenom skada åstadkommas kan, såsom värja, käpp eller knif, sig infinna på Gesäll Härberget, vid bot 3 mark S:mt, Stadens rätt dock därvid förbehållen.»

Låtom oss tänka oss en välbestäld bagaregesäll i parad. Han är sedan lång tid »förenad» i det vällofliga bagareskrået, hvilket räknar sina anor från början af femtonhundratalet, eller kanske ännu äldre tid; man kan tro — han är nog både an- och mjöldryg. Det trägna nattarbetet vid tråget har gjort att hans nedre extremiteter något förskjutit sig. Hans ben likna ett par motstående parenteser, med ej alltför vacker rundning för resten, hans knäskålar tangera hvarandra skarpt, och om

man i samma riktning förlängde hans nedersta bendelar, så skulle han inom kort kunna stå bredbent öfver hela universum. Vid sidan af denne »skapelsens herre» — förlåt oss uttrycket — dinglar en värja, som ett utropstecken och sjelf bildar han genom sin slingrande gång ett »lefvande frågetecken» — hvad skall det tjena till?

Så tycka vi, men i forna dagar hade man nog ett helt annat begrepp om saken. Och för öfrigt hade säkerligen flere af dem, som tillhörde handtverksskråna, genom sin organisation och sina privilegier mera medborgerligt anseende än t. ex. en stor del af åtminstone det mindre krämareståndet. Bevis härför finna vi flerestädes. Sålunda säger *Looström, L.*, i »Den svenska Konstakademien under första århundradet af hennes tillvaro 1735—1835» sid. 50: »Af ålder intogo handtverkarne i Sverige ett aktadt rum i samhället. Redan under medeltiden finnas exempel på, att de beklädde högre förtroendeposter inom sina kommuner. Om någon olika samhällsställning mellan dem och konstnärerna kan man ännu på 1600-talet icke egentligen tala i vårt land. Drottning Kristina till och med adlade sina handtverkare. Skråordningarna veta heller icke af någon skilnad i detta hänseende, och ännu i 1720 års Ordning och skrå för handtverkare i Sverige och Finland fastställas samma rättsliga föreskrifter för manufakturister, konstnärer och mästare, såsom det heter. Bryter konstnären deremot, så må han icke lidas, utan embetet har rätt att med borgmästares och råds tillhjelp fasttaga honom och konfiskera hans verktyg.» Och af *H. Hildebrands* »Sveriges medeltid. Kulturhistorisk skildring», del I. sid. 341,

framgår, att år 1404 var en skräddare borgmästare i Vadstena, och år 1425 beklädde en skomakare samma post i Strängnäs. I Skara var en guldsmed borgmästare år 1504.

Men det påstås ju att »svenskarne äro en trög nation, full af hetsigheter». Och i följd deraf kunde det väl hända att värjan blottades både i tid och otid, synnerligast herremännen emellan, eller emellan dem, som stodo i höga herrars sold. Och de, som hvarken voro herremän eller tjenade högre herrar, med hvilka vi här mena medlemmar af adelsståndet, de nemligen, som ville vara sina »egna herrar» efter vår tids talesätt och begrepp, de ville eller kunde naturligtvis icke vara en bit sämre — eller bättre. Det svenska lynnet drog nog försorg om att stålet ej rostade i skidan.

Krönikan bevarar mångfaldiga berättelser om de vildaste excesser från dessa tider, föranledda just af denna »beväpnade fred». När förnäma herrar voro på bjudningar eller annars när de voro ute på galanta äfventyr eller dryckesgillen hade de sina beväpnade lakejer med sig och efter det stojande lifvet, der vinet flödat i ymnighet och spellyckans demon vid tärningens kast med sina olika utslag förmörkat sinnena, uppstod ofta slagsmål, vid hvilka tillfällen lakejernas värjor vexlade väldiga hugg för att skydda sina herrars lif. Om någon af dessa besoldade vapendragare stupade i bataljen, så blef derom icke mycket tal, allt beroende naturligtvis på huru pass förnäm den stackars lakejens baneman var.

Stockholms gamla »Wijn-Kiällare», hvilket var den brukliga benämningen på den tidens finare restauranter, voro vanliga valplatser för sådana idrotter. »Den Hol-

ländska tuyn»[1] (stafvas olika: Thun, Dhun eller Dyn) vid Österlånggatan i hörnet af Skottgränd, omtalad på Bellmans tid, »Frans de Moy» med namn efter en fransman, som synes haft den elegantaste vinhandeln, »Munkens källare» midt emot gamla Myntet, »Leyonet», som under namn af »Tyska Lejonet» egde bestånd ända in i våra dagar och var belägen i hörnet af Tyska brinken och Skomakaregatan, och slutligen »Fimmelstången» vid Kindstugatan, der skalden Lars Johansson, Lasse Lucidor den olycklige, fann sitt tragiska slut natten emellan den 12 och 13 Augusti 1674, ihjälstucken af löjtnanten Arvid Kristian Storm,[2] äro allesammans välbekanta ställen från sextonhundratalets »high life».[3]

Men äfven när lakejerna voro ute på egen hand foro de fram på ett sätt, som ställer samhällets sträfvan efter ordning och skick i en bedröflig dager.

Bland mera bekanta tilldragelser från denna tid är det vilda tumult eller illdåd, som lakejer och kuskar tillställde å Södermalmstorg i Stockholm den 26 november 1663.

---

[1] Holländska ordet tuyn, numera tuin, betyder trädgård.

[2] Se Linck, J., Om Lars Johansson (Lucidor den olycklige). Akad. afhandl. Sid. 65 o. f.

[3] I Elers »Stockholm», utgifvet 1800, läses del III, sid. 378: »Om Värdshus i Stockholm förordnade K. Carl IX, d. 12 Jan. 1603 sålunda: att i Stockholm skulle 6 öppne värdshus vara, det ene skulle Hindr. Danitz uppehålla och skulle hänga ut 3 Kronor; det andra skulle vara uti Hindr. Böhmans hus, och der skulle uthängas en blå Örn; det tredje skulle Hans Meijer hålla, och han skulle hänga ut ett förgyllt Lejon; det fjerde skulle vara hos Meinert Feltman, och der skulle hänga ut en Grip; det femte skulle Hans Nilsson uppehålla, och der skulle hänga ut en Sol; det sjette skulle vara uti Baggens hus, och der skulle en Måne hänga ut.»

I »Gamla Stockholm» berättas denna tilldragelse på följande sätt: »Den 26 November på aftonen hölls bröllop med stort gästabud i inspektor Daniel Jungs hus vid Södermalmstorg. De kuskar och lakejer som från bröllopsgården skulle hemta sina herskap infunno sig för att vänta på dem utanför huset. Tiden föreföll dem otvifvelaktigt något lång och för att hafva sysselsättning kastade de först facklorna som de förde med sig i en hög midt på torget och läto dem brinna. Men den elden kunde icke gifva tillräckligt aftonnöje, hvarför kuskarne tände på det tak som var lagdt på Peter Bokbindares bod och brände åtskilligt annat. Derefter gingo de öfver torget och bröto ned munsiör Claus Sirkers Bagares bod och brände den i grund. Jernspikar och lås kastades på folket som gick förbi, och på husen och brädbodarne rundt omkring slungades glödande heta jern.

Dernäst stucko de eld på en fattig skoflickares bod som stod bredvid salig borgmästaren Grundels halfbyggda hus. Fru Anna Skytte talade från ett fönster och varnade mordbrännarne, att de icke skulle fara fram på det sättet och bränna upp hela malmen. Men den förmaningen aktade de icke, utan vältade skoflickarboden från väggen ned i elden, och boden med allt hvad deruti var, läster, skor och verktyg, brann upp. En jerngryta, som stod i boden och var glödande het, kastades på de andra träbodarne för att antända dem, 'det dock Gud icke tillstädja ville'.

Efter dessa bragder gingo våldsverkarne löst på Bengt Bagares bod, *stucko med värjorna* genom springorna och ville med 'gewalt' hafva äfven den boden på

elden. Pigan Annika Månsdotter, som låg i boden, skrek och ropade på hjelp. De vilda kuskarne lofvade att kasta både henne och boden på elden och hade otvifvelaktigt uppfyllt löftet, om de kunnat få boden lös, men nöjde sig att sparka sönder dörr och lucka. Våldet fortsattes sedermera mot en annan bod, Anders Bagares, och hade de fått eld på den, är det troligt, att branden förstört alla hökarbodarne på torget jemte Ryssgården och i trakten liggande hus.»

Dessa illgerningsmän till kuskar och lakejer buro, som man af ofvanstående ser, värjor, och stodo helt visst i mycket förnäma personers tjenst, eftersom veterligen icke något rättsligt förfarande blef följden af deras vilda framfart. Berättelsen härom, som förvaras i Riksarkivet, upplyser endast att »när förbemälda öfverdådiga bofvar således grasserat in mot klockan 4, skildes då deras rotha åt af orsak att herrarne som i gästabudet voro, reste då hvar till sitt».

Att äfven gesällskapen sjelfva i sina fredliga brödraskap fruktade sedvänjan att bära värja framgår af deras egna instruktioner. Så heter det t. ex. i Skräddarnes skrå af år 1501: »Engen embetz broder i samma Compani tildyrffues at bära nager schadeligen wapn mz sick i stempne eller appinbara dryckio Hvilken ther mz befunnen vorder mz vitnom haffui värian forgiort Statzsins ret oforsumat ok vari ey kompanijt sydan verder vtan han nader nywter off bröderschapit ällers schulle han giöre nyan jngangh & c.»[1]

När sålunda värjan, som väl hufvudsakligast endast var afsedd till försvar, alltför mycket kom att tjenstgöra

[1] Se Klemming, G. E., Skråordningar. Stockh. 1856.

som afgörande part i anfallskrig, kunde myndigheterna ej betrakta ett sådant oskick med likgiltiga ögon. Något måste göras eller vidtagas för att stäfja ett ofog, som hotade att urarta till det gröfsta och vildaste sedeförderf.

Den 19 oktober 1719 utfärdade derföre Ulrika Eleonora ett »Förbud, At Inga Laqueier, Drängar och Gesäller skola bära Wärjor, Icke heller Inqwarterade och i Guarnizon liggande Soldater, enär de intet äro på Wacht och Commenderingar.»

I detta förbud, som måhända äfven är ett uttryck af samma verldsåskådning, som förbjöd folk af »nedrigare» stånd att bära siden m. m., heter det, »At såsom ibland andra lycksaligheter uti ett wälbestält Regemente, det icke för den ringaste delen skattas, at all egenwilja, wåld och orätt, genom Lag och goda ordningar, fördämpes, och en Christelig sammanlefnad och fredsamhet på alt eftertänckeligit sätt styrckes och befästes; Altså hafwe Wi til at hämma och förekomma alt hwad som däremot kunde förelöpa, och allmänna säkerheten oroa, i anseende til de åtskillige, tid efter annan, af Laqueier, Drängar och Gesäller försporde öfwerdådigheter och wåldsamheter, för högst nyttigt skattat, at förordna, det hädanefter inga Laqueier, Drängar eller Gesäller skal wara tillåteligit bära någon Wärjo, med mindre de med sine Herrar och Husbönder, antingen på Commenderingar och i fäldht, eller elliest på resor stadde äro; Och så snart någon anländer til Städerne, och der tagit qwarter, böra alla, det ware sig Ciwil- eller Militair-Personers Laqueier och Drängar, så wäl som Gesäller, straxt aflägga wärjan, och den samma icke bära, förän någon resa ifrån Städerne åter företages, hvarom Giäst-

gifwaren eller Wärden bör de resande genast vid ankomsten påminna och underrätta. Om någon sig emot detta förbud skulle förgripa, och bära någon wärja, den samma bör straxt, utan all inwändning, böta Femtio Dal. Silfwermynt, eller, der han inte orkar botum, med Tijo par spö, Tre slag af hwardera afstraffas: Äfwenledes skal och den Herren och Husbonden, som, utom ofwanberörde tillfällen, sine Tiänare tilstädier bära någon wärja, wara til samma böter förfallen; Af hwilka, halfparten tilkommer angifwaren och andra halfparten Hospitalet, som i den Staden eller orten är belägit, hwarest någon sådan öfwerträdelse föröfwas.»

Detta »Förbud» talade ett tillräckligt tydligt språk och intet tvifvel rådde att ej myndigheterna skulle göra fullt bruk af detsamma. Och för att det icke på något sätt måtte falla i glömska, skulle minnet deraf då och då uppfriskas: det skulle på »wisse tider om åhret å predikstolarne afkunnas».

Men oaktadt allt, oaktadt det i det kungliga förbudets tydlighet icke var något öfrigt att önska, och oaktadt höga vederbörandes påminnelser att strängt hålla detsamma i helgd, var det dock några individer, som ej kunde beqväma sig, ej kunde förmå sig att efterkomma dess föreskrifter och dessa voro fältskärs- och *boktryckaregesällerna.* Af dessa båda korporationer tyckas fältskärsgesällerna eller bardskärarne, som de den tiden hette, först hafva fått stryka på foten, men boktryckaregesällerna, typograferna, låtsade fortfarande som om saken ej gälde dem. De ansågo sig tillhöra och utöfva en fri konst, en bland »artes liberales», fri från alla egentliga skråförhållanden, och derföre borde de få hafva

värjan qvar, likasom deras yrke och dess utöfvare i flera andra afseenden åtnjöto vissa förmåner, som ej tillkom vanliga handtverksgesäller.[1]

I nio år trotsade typograferna Kongl. Maj:ts förbud, men så kom ändtligen afgörandets stund äfven för dem.

I början af år 1728 blefvo några af Gutenbergs söner tilltalade och häktade för att de uppenbart gäckade Kongl. Maj:ts höga vilja. Det var början till slutet i detta värjemål. Med anledning af detta tilltal uppsatte de djupt förbittrade och förnärmade boktryckaregesällerna i Stockholm, eller konstförvandterna — d. v. s. »medbröder i konsten», en titel som efter tyskt mönster, kunstverwandte, infördes i språket ungefär samtidigt — en klagoskrift, som de inlemnade till konungen med anhållan att ej blifva inräknade bland dem, som åsyftas i förbudet af den 19 oktober 1719, utan fortfarande få vara i åtnjutande af äran att bära värja.

Hvilka intressanta interiörer från den tidens typograflif skulle ej upprullas för våra undrande och spörjande blickar, om protokollerna, förutsatt att sådana förts, funnes qvar efter det diskussionsmöte som föregick denna skrifvelses uppsättande. Ty att de haft ett möte, taga vi för alldeles gifvet. Sammanslutningen mellan yrkesarbetarne i andra brancher var den tiden mycket stark och intet skäl finnes hvarför icke en lika kraftig samhörighetskänsla äfven skulle besjäla de typografiska arbetarne.

[1] Så sent som i Boktr.-Soc:s reglemente af den 12 aug. 1752 stadgas att de typografiska arbetarne under vissa vilkor befrias från värfning och krigstjenst.

Vi antaga att uppropet utgick från det Kongl. Boktryckeriet, som då var beläget vid Gamla Norrbro midt emot södra ändan af hofstallet. I förbigående må erinras att denna trafikled då var den som hufvudsakligen förmedlade samfärdseln mellan Staden och Norrmalm. Vi antaga att några af detta tryckeris typografer, som nog af många skäl voro de mest tongifvande, för sammankallande af sina kolleger utfärdade en budkafvel eller, som vi skulle kalla det, en »lista» till det Kongl. Finska Boktryckeriet, som troligen redan då likasom med säkerhet på 1750-talet var beläget i »Huset N:o 20 i Spetsens Backe, Qvarteret Stormhatten, vid Regeringsgatan» (numera n:is 28 A och 28 B vid Smålandsgatan) och då egdes af Henrik Christofer Merckell;[1] vidare till Anders Björkmans tryckeri, som var beläget »N. M. Nya-Munckläggers-Gat. egit huus»; vidare till Johan Laurentius Horrns tryckeri, som var beläget vid »Wästerlång-Gatan, Grefliga Gyllenborgska huuset»; vidare till Benjamin Gottlieb Schneiders tryckeri, som var beläget vid »Horns-Gatan,

[1] Detta tryckeri grundlades i Åbo 1668 af biskop Johan Gezelius d. ä. och är samma tryckeri som nu (1894) eges af boktryckaren K. L. Beckman. Johan Gezelius d. ä. dref tryckeriet med Johan Carlsson Winter såsom föreståndare till år 1690, då det öfvertogs af sonen Johan Gezelius d. y., som dref detsamma till 1715. Egareföljden är derefter: Henrik Christofer Merckell 1715—1730; Wilhelmina (Welamina) Merckell, född Indebetou, 1730—1747; Jacob Merckell 1747—1759; Arvid Carlbohm 1759—1769; Johan Arvid Carlbohm 1769—1812; Anders Gadelius 16 Okt. 1812—20 Sept. 1819; Erik Gadelius och Enkefru C. E. Gadelius (A. Gadelii sterbhus) 20 Sept. 1819—1 Juni 1820; Fredrik Bogislaus Nestius och F. B. Nestii enka 1 Juni 1820—1 Nov. 1829; Lars Johan Hierta 1 Nov. 1829—1848; Johan Beckman 1848—1872 samt slutligen K. L. Beckman från 1872.

Swederstjernska huuset»; vidare till Jacob Wildes, Anders Graeslers och bokbindaren Jacob Schneidlers tryckerier, om hvilkas adresser jag för tillfället saknar anteckningar.

De sålunda till tings kallade typograferna sammanträdde en qväll efter slutadt dagsarbete. Det måtte hafva varit i Febr. eller i början af Mars månad. Föga troligt är att de till samlingslokal hade någon af ofvanstående officiner eller verk, såsom boktryckerierna äfven benämndes, om icke möjligen det kongl. boktryckeriet. Härpå tviflas dock, emedan tryckerilokalerna vanligtvis bestodo af ett enda rum eller sal, der sätteriet och tryckeriet stodo alldeles inpå hvarandra. Dessutom fanns det exempel på att tryckerierna tillika utgjorde bostäder och inrymde sängplatser för lärlingarna. Dessa sängplatser voro på ett och annat ställe inredda i öfverredet på de gamla träpressarna, d. v. s. i sjelfva stockverket närmast taket.

Tryckerierna voro således i allmänhet mycket olämpliga lokaler för sammanträden och sannolikt voro icke heller patronerna villiga att härtill upplåta sina resp. officiner.

Snarare tro vi att de sammanträdde på någon »Wijn-Kiällare» i staden mellan broarna. Der, vid några kannor vin och en pipa tobak — det hette den tiden att man »drack» tobak — dryftades dagens stora händelse. Der stärkte man hvarandra i häfdandet af yrkets höga sociala ståndpunkt och dess okränkbarhet; der konstaterades i starka ordalag att ordningsmakten förgripit sig på »frie» arbetare och — hvad som var det aldra vigtigaste af alltsammans — »värjan måste vi hafva qvar!»

Och kamraterna som sutto häktade!... Nej, det var för starkt! Något måste göras! Och så blef resultatet uppsättandet af en skrifvelse, direkt ställd till konungen.

Denna högst märkliga skrifvelse, förvarad i riksarkivet bland handlingar rörande öfverflödsförordningar, är af följande lydelse:

»Stormäktigste Allernådigste

Konung.

Hos Eders Kongl. Maij:t hafwa fuller undertecknade å samtel. Typographiæ Studiosorum wägnar, år 1723 d. 18 Julii en underdånig Supplique insinuerat, af innehåll det Oss allernådigst må förundt blifwa, at nu som förr, obehindrat bära wärjor. Sedermera har Eders Kongl. Maij:t så wäl som Hennes Kongl. Maij:t Drottningen d. 23 October 1725 uppå wår allerunderdånigste ansökning, uti det Kongl. Tryckeriet oss allernådigst där till frihet lemnat; men som man derå eij någon skriftelig resolution erhållit, och derjemte nu en och annan blifwit af wederbörande angripen, och under arrest sittia, hwarifrån de icke endtlediga blifwa, förr än de fullgjordt det som Eders Kongl. Maij:tz förbud, angående Wärjors bärande, dicterar; där icke Eders Kongl. Maj:tz höga nåde emellan kommer; ty understå wij oss nu åter så wäl å dessas, som samteligas wägnar med denna wår underdån-ödmiukaste böneskrifft in för Eders Kongl. Maij:tz höga Thron at företräda, och i lika diupaste underdånighet andraga, at såsom wij eij stå i något Embete eller under Skrå, utan hafwa den nåden at stå under Eders Kongl. Maij:tz och Riksens höga Cancellie Collegio, samt wår

Directeurs lydno, så kunna wij så mycket mindre considereras emot handtwärks gesäller; hwartil äfven ock kommer, at som Boktryckeriet af uhrgammal tid, warit och än är räknat ibland de ädla- och friaste konster, och de som därwid antagne warda, måtte wara studerade personer, som därwid sig först någon tid böra evertuera, hvaraf kommer, det wij i nästa grad kunna wara at considerera med studenter, hwilka som dem altid fritt stådt, efter Eders Kongl. Maij:tz allernådigst förunta privilegier, at bära Wärjor; Altså anhålla wij aldra underdånigst, at det samma oss äfwen allernådigst må förundt blifwa och jämwäl de som nu angripne och under arrest sittia måtte allernådigst därifrån blifwa befriade. Emot hwilken höga Kongl. Nåd wij städze med diupaste wördnad framhärda

Stormäktigste Allernådigste Konung

Eders Kongl. Maij:tz

Aller underdån-ödmiukaste
tienare och undersåtare
på samtel. Societetens ledamöters wägnar

N. Lüders. *J. A. Schultze.* *P. F. Sonne.*»

I de undertecknades namn spårar man omisskänneligen den tyska extraktionen. Och att vid denna tid ovanligt många tyska typografer voro anstälda i Stockholm var en följd deraf att de fleste af boktryckarne sjelfve voro af tysk börd. Att icke heller någon af de undertecknade sjelfve utskrifvit suppliken är äfven tydligt. Den är gjord af drifven hand i vacker gammalsvensk handstil, då deremot hvarken *Lüders*, *Schultze* eller *Sonne*

synes hafva varit några skrifkarlar, ty deras namnteckningar äro skäligen enkelt tillhopapetade.

Den »Supplique» af den 18 Juli 1723, hvarom typograferna tala strax i början af sin skrifvelse, har jag oaktadt ifriga efterforskningar, och så intressant det än skulle vara att här kunna meddela den, icke någonstädes kunnat anträffa. Den finnes hvarken bland handlingar rörande öfverflödsförordningar eller i kanslikollegii protokoller. Hvad åter den »allerunderdånigste ansökning» af den 23 Okt. 1725 beträffar, som endast skulle angå typograferna å det kongl. boktryckeriet, så syftar detta troligen på någon audiens som de haft hos konungen och drottningen med anledning af det kära värjebärandet.

Då denna skrifvelse blifvit föredragen i rådkammaren hänvisades den genast till kanslikollegium, som hade uppsigt öfver boktryckerierna, med förständigande att deröfver afgifva »betänkande».

Den 15 mars expedierades ärendet från rådkammaren till kanslikollegium och redan den 19 i samma månad var nämnda embetsmyndighet färdig med sitt svar. Det måtte i sanning hafva varit någon hemligt pådrifvande kraft, som åstadkom denna prisvärda skyndsamhet, som så betydligt skilde sig från den vanliga sengångarmetoden.

Och hvilket svar! Det var det bästa typograferna någonsin kunde önska sig. Kanslikollegii yttrande var *tillstyrkande!*

Det var af följande lydelse:

»Stormächtigste Allernådigste Konung.

Eders Kongl. Maij:tt har i nåder behagat remittera til Dess och Riksens Cantzlie Collegii underdånige

betänckande samtelige Boktryckare Gesellernes i underdånighet ingifna böneskrifft, hwaruti andrages, huru som en och annan af deras Camerater blifvit af wederbörande angripne och med arrest belagde till dess de erläggia, hvad Eders Kongl. Maij:tz förbud förmår emot dem som icke få lof at bära wärjor, förmenandes de at dem i nåder lärer wara effterlåtit at bära wärjor, emedan de ej kunna begripas under andra handtwerksgeseller, som sådant är förbudit samt anhållandes at i anseende dertill, de som för värje bärandet kunna wara angripne, allernådigst utur arresten måtte endtledigas.

Til at i underdånighet hörsamma denne Eders Kongl. Maij:tz nådigste befallning, har Collegium detta måhl til öfwerwägande företagit, och som Collegium funnit, det Eders Kongl. Maij:tt under d. 16 Febr. 1722 uppå Collegii medici underdånige föreställning i nåder behagat effterlåta Apothecare Gesällerne at här äfwen som på utrikes orter få bära wärjor. Altså ock emedan Collegium för sin dehl oförgripeligen skulle tycka, at denne Boktryckare Gesällernes ansökning är af dylik beskaffenhet, som Apothecare Societetens, aldenstund Boktryckerier altid räknats och ännu räknas ibland fria konster, och de personer som derwid antagas samt uti konsten söka at excellera gemenligen äro Studerade, och således icke gierna kunna begripas under andra handtwärks gesäller, ty hemställer till Eders Kongl. Maij:tz eget nådigste wählbehag Collegium underdånigst, om icke dem äfwen som Apothecare Gesellerne må wara effterlåtit at bära wärjor, hälst som dem sådant utom lands jemwähl tillåtes, samt på den händelsen Eders Kongl. Maij:t detta i nåder skulle täckas gilla och bifalla, om icke då weder-

W. Z.-G.

FAUSTA LABIA

AUTOTYPI FRÅN
MEISENBACH RIFFARTH & Co., BERLIN.

FOTOGRAFI FRÅN
ARON JONASON, GÖTEBORG.

börande följachteligen anbefallas kunde, at låta de Boktryckare Gesäller, som för denne orsaken skull blifvit häfftade, ställas på fri fot igen. Och Collegium framhärdar med diupaste wördnad

Stormächtigste Allernådigste Konung
Eders Kongl. Maij:tz Allernådigste och troplicktigste
undersåtare och tienare
J. v. DÜBEN.

J. H. Von Kochen. O. Cederström. Carl G. Tessin.
E. V. Carlson. Gust. Boneauschiöld. Gustaf Celsing.
J. F. v. Schantze.

Stockholm d. 19 Martii 1728
J. C. v. Bahr.»

Vi kunna tänka oss jublet i typografkretsarna. Nya kannor vin, nya pipor tobak! Kanslikollegii yttrande, som dock visst icke var afgörande, endast af utredande beskaffenhet, gick visserligen direkt till rådkammaren och kom således icke till offentlig kännedom, men man kan vara säker på att typograferna nog hade så pass mycket försänkningar hos höga vederbörande, att de genast visste hvad betänkandet innehöll. Och det var ju godt att i sin högsta öfverhet hafva en vän och bundsförvandt i denna riksvigtiga sak.

Såsom ett af skälen för sin tillstyrkan att typograferna fortfarande måtte få bära värjor, anför kollegium i sin skrifvelse, att »dem sådant utom lands jemwähl tillåtes», utan att kollegium lemnar något stöd för sitt påstående.

Då jag för några år sedan var sysselsatt med forskningar angående helt andra boktryckeriförhållanden, men genom en tillfällighet började samla materiel för ned-

skrifvandet af denna uppsats, hade jag alltid tänkt att i densamma kunna inrymma något om utlandets lagbestämmelser angående typografernas rätt att bära värjor, t. ex. i Tyskland. Men det visade sig så svårt att jag nästan tänkte uppge hoppet. Källorna till de typografiska arbetarnes sociala förhållanden och deras samhälleliga ställning i forna dagar, äro så sparsamma, att det fordras större vana vid arkivforskning och forskning i allmänhet, än den jag är i besittning af, för att arbetet härutinnan skall kunna krönas med någon verklig framgång.

Emellertid föll mig en dag i händerna en liten rar bok i 4 delar. Det var: »Die so nöthig als nützliche Buchdruckerkunst und Schriftgiesserey, mit ihren Schriften, Formaten und allen dazu gehörigen Instrumenten abgebildet auch klärlich beschrieben etc. etc.» 8:o. Leipzig. 1740—1745.

Detta för sin tid så förtjenstfulla och för forskare så vigtiga arbete är författadt af »kunstverwandten» (så heter det i det af professor J. E. Kapp skrifna förordet, dat. d. 7 April 1739) *Christian Friedrich Gessner.*

Vid genombläddrandet af detta intressanta verk, rikt illustreradt med porträtter i koppartryck af framstående boktryckare m. fl., boktryckarmärken (»Insignia»), medaljer, jubileums-taflor, stilprof, afbildningar af alla slags verktyg för boktryckerier, koppartryckspressar och stilgjuterier m. m., som på den tiden begagnades, fann jag i 2:dra delen en afdelning »Reichsabschiede und Buchdruckerordnungen, welche Von Hohen Potentaten, Kaysern, Königen, Churfürsten, Fürsten und Herren denen Buchdruckern ertheilet worden sind.»

Der fanns bland mycket annat följande »Mandat», som vi med bibehållande af dess gammaltyska ortografi härmed ordagrannt återgifva:

»Erneuertes Mandat

Wider das ohnbefugte Degentragen, den 29 Aug. 1719.

Wir Friedrich August, von Gottes Gnaden, König in Pohlen etc. Seynd zwar wohl erinnert, was Wir wegen unbefugten Degentragens ehemahls für Verordnung ergehen, und deswegen ein öffentliches Mandat, unterm dato Cracau den 15 April 1706. ausfertigen, solches auch sub dato Dressden den 3. Julii 1712. renoviren und zu jedermanns Wissenschafft bringen lassen; Müssen aber höchst missfälligst wahrnehmen, wie diesem gleichwohl entgegen gelebet, und das Degentragen fast durchgehends bey denen Handwerckspurschen Laqueyen Herrendienern und andern mehr, die dessen nicht befugt, wiederum eingeführet, und allgemein werden wollen; Dahero Wir denn bewogen worden, obangezogenes Mandat de anno 1706. hiermit nachmahls zu erneuern, dergestalt, dass, um allen Unfug und andere unfertige Händel zuverhüten, die Ministres und Räthe Cavalliers Officiers und Dames, denen Pagen, Laqueyen, Reisigen Knechten und Dienere etc. Durchaus nicht gestatten sollen Degen, Sebel, Hirschfänger, oder verborgene Stillete und ander Gewehr, zu tragen etc. Von diesen Verboth aber sind die Raths Personen in vornehmen Städten, Kauf- und furnehme Handels Leute, berühmte Mahler, Bildhauer, klein Urmacher, und andere Künstler, Gold und Silber Arbeiter, Kauf und Handels Diener Buchdrucker etc. eximiret. Nur das kein Prätext daher zur Misshandlung

gegen dieses Verboth genommen werden soll, würde aber ein solcher ertappet, und gestünde es, oder würde dessen überführet, der soll doppelte Straffe leiden. Zu dessen Urkund etc.

AUGUSTUS REX.
(L. S.)

George Graf von Werthern.
George Rudolph von Gersdorff.»

Men låtom oss nu återvända till de jublande stockholmstypograferna, dock med förutskickande af vårt djupa beklagande att glädjens tid var af så kort varaktighet.

Hos regeringen eller i rådkammaren gick saken icke så fort. De arresterade kamraterna blefvo visserligen efter en jemförelsevis kort tid utsläppta. Enligt en anteckning af den 3 april 1728 resolverades, »att de uti arrest innesate Boktryckare Gesäller släppas på fri foot, till vjdare utslag i saken, och expedierades sådant genom Extractum protocolli». Men ända till den 10 Juli (ej den 13, som det origtigt uppgifves i hofrättens här nedan aftryckta cirkulär) dröjde det innan regeringen blef färdig med sitt utslag, och typograferna tyckte nog, sedan de hade fått del af detsamma, att det kunde hafva dröjt hur länge som helst.

I rådsprotokollet för justitieärenden af nämnda dag blef nemligen typografernas »underdån-ödmiukaste böneskrifft» *afslagen* hvad värjan beträffade, som ju var hufvudsaken, och dermed var och förblef värjan också för alltid lagligen utrangerad från typografernas såväl parad- som släpmundering.

Så stod saken den 10 Juli 1728. Det framgår emellertid af rådsprotokollet att öfverståthållareembetet i Stockholm, landshöfdingeembetena i landsorten och hofrätterna genast blifvit underrättade om detta Kongl. Maj:ts utslag för att i sin tur delgifva det åt underlydande myndigheter, men hofrättens i Stockholms cirkulär till underrätterna utfärdades märkvärdigt nog icke förr än den 4 oktober. Detta cirkulär, som endast är en afskrift af det kongl. utslaget, är, med uteslutande af ingressen, slutorden och namnunderskrifterna, af följande lydelse:

»Hos Hans Kongl. Maj:t, hafwa uti underdånighet en del af Boktryckare Gesällerne här i staden, på samteliges wägnar, med ansökning inkommit, om nådigt tillstånd, at få bära wärjor, efter som de, för deras wettenskap skull, hvilken ibland fria konster räknad warder, ej skola lika med Handtwärks Gesäller anses, och således under Kongl. Maj:ts Förbud af den 19. October. 1719. begripas kunna. Men emedan Hans Maj:t i anledning af Riksens Ständers underdånige begiäran, redan i nåder förordnat, det samma Förbud bör sträcka sig til Fältskiärs Gesällerne i Riket: Ty har Hans Maj:t i nåder förklarat, det Boktryckare Gesäller icke häller tillåtas må, at hädan efter emot bemälte Kongl. Förbud och Förordning af den 19. October 1719. bära wärjor, utan at de, som sig häremot förbryta, skola med de därutinnan utsatte böter beläggas, och så framt de icke förmå böterne betala, bör den kropps plicht, som Förordningen innehåller, för dem uti ett deremot proportionerat fängelse förwandlas. Men hwad de Boktryckare Gesäller angår, som för wärjebärande blifwit för detta lagförde,

och til böter dömde, har Hans Kongl. Maj:t behagat derföre i nåder at förskona, så at de i så måtto måge lemnas otiltalte. Hwilket såsom högstbemälte Hans Maj:t genom bref dateradt den 13. Julii sidstledne allernådigst behagat des Hof-Rätt förständiga, jämte befalning, at icke allenast wid slike förefallande måhl sig denna Förordning til efterrättelse ställa, utan ock wederbörande under Rätter til underdånig efterlefnad kundgiöra: — — —[1]»

Om man bortser från det egendomliga som ligger i sjelfva saken, sedd med vår tids ögon, kan man dock icke annat än lemna sitt fulla erkännande åt det nitiska sätt hvarpå den tidens typografer med all kraft sökte skydda sin kårs häfdvunna anseende. De voro angelägna om att bibehålla den ställning, som deras konst, deras yrke sedan detta yrkes första tider egt framför andra yrken och som tillkom detta yrkes utöfvare framför andra yrkesarbetare. Och man må äfven noga lägga märke till den hänsyn, som vederbörande fäste vid detta förhållande då målet slutligen afgjordes.

Spöstraffet, som i sig innebar någonting nesligt och för hedern kränkande, blefvo de i alla händelser befriade ifrån, ty, såsom utslaget tydligen säger, derest de icke kunde gälda böterna, förvandlades straffet till fängelse.

Det vill dessutom af utslaget synas, som vederbörande sjelfva nästan varit litet tveksamma om hur frågan i den höga instansen skulle afdömas när det gälde typograferna. Sålunda måtte det hafva varit rätt talande skäl, som förmådde vederbörande att från allt straff befria de redan häktade.

[1] Detta hofrättens cirkulär finnes in extenso återgifvet i Typografiska Föreningens styrelse- och revisionsberättelse för år 1873.

Men, huru som helst, värjan var och förblef, som sagdt, för alltid utesluten från typografernas garderob, och de fingo, huru tappra de än voro, mot sin vilja ingå på »allmän afväpning».

I förgätenhet måtte dock värjeförbudet snart hafva fallit — om precis hvad boktryckarkonstens utöfvare beträffar lemnar jag därhän — ty några år derefter sågo sig myndigheterna, med anledning af några oroligheter, som förekommit »besynnerligen på Kungsholmen», nödgade att ånyo friska upp minnet af Ulrika Eleonoras förbud. En »publication», utgifven af Stockholms rådhus den 12 maj 1732, har nemligen följande lydelse: »Såsom klagomål deröfwer inkommit, at åtskillige Herskapers Laqueyer och Drängar om Nattetid bära Wärjor och dermed på Krogar och Gator föröfwa allehanda öfwerdådigt owäsende samt öfwerfalla Brandwachten, besynnerligen på Kungsholmen; Altså och emedan Kongl. Maj:tz nådigste Förordning af den 19. Octob. 1719, förbiuder Laqueyer, Drängar och Gesäller at bära Wärjor; Ty wil Kongl. och Riks-Rådet Fältmarskalcken och Öfwerståthållaren Högwälborne Hr Grefwe Gustaf Adam Taube tillika med Magistraten hafwa alla Laqueyer och Drängar förmante, at ställa sig Högbem:te Kongl. Förordning til underdånig efterlefnad, ock icke hwarken Dag eller Natt bära några Wärjor, långt mindre der med öfwerfalla Brandwachten eller något annat owäsende föröfwa, wälwetandes den som häremot bryter eho han wara må, at han icke allenast straxt uti arrest skal blifwa inmant, utan för brått sitt efter Lag och Kongl. Förordningar med straff och böter skal blifwa ansedd.»

Innan jag afslutar ämnet bör det tilläggas, att jag af äldre arbetare i yrket hört omtalas, att typograferna burit värja ända in på adertonhundratalet. Att förbudet länge trotsades, kan väl vara sant, men att det skett så sent som ända in i vårt århundrade, derpå tviflas. Då jag icke varit i tillfälle att härför finna något stöd vill jag ej närmare yttra mig derom. Omnämnandet af denna sägen må vara nog; sanningsenligheten deri vill jag hvarken bestrida eller försvara.

W. Z.-G.

K. L. BECKMAN †

AUTOTYPI I KOPPAR FRÅN SWAN ELECTRIC ENGRAVING Co., LONDON.

†

Då vi på nyåret i dagspressen läste de långa listorna öfver märkliga svenskar, som under det förflutna året (1894) skattat åt förgängelsen, var det i synnerhet ett namn, som för hvarje utöfvare af svensk typografi hade en ovanligt god klang. Och hvarför? Jo, vid detta namn var förknippad mången omständighet, som ej är så alldeles alldaglig. Det förde tanken på en man, som vid sidan af en stor praktisk boktryckarverksamhet hyste en ovanligt hög kärlek till sitt yrke och städse hade ett varmt och hängifvet sinne för detta yrkes ädlare utveckling. Det förde derjemte tanken på ett öppet och vänsällt väsen, i hvilken hvarje typograf hade en verkligt god vän.

Sannt är att han visst icke saknat föregångare, sannt är äfven att de funnos, som gingo jemnsides med honom

i hängifvenhet för yrket — och de finnas ännu — likasom vi innerligt hoppas att han icke må sakna efterföljare. Men ingen kan fråntaga detta namn äran att vara ett af de få, som hafva rättighet att stå bland de främste på den svenska boktryckarkonstens minnestafla.

Detta namn är **Knut Leopold Beckman,** hvilkens bild nu pryder denna årgång af vår kalender.

Beckman föddes i Stockholm den 4 november 1848. Redan under sin skoltid deltog Beckman i göromålen på sin faders, Johan Beckmans, boktryckeri och efter slutade studier å Stockholms Lyceum anträdde han en resa till utlandet, der han 1869 ingick såsom volontär å C. G. Naumanns berömda officin i Leipzig.

Den 1 januari 1872 öfvertog Beckman i eget namn sin faders tryckeri, och hans första omsorg var att, så långt gränserna medgåfvo, göra de gamla lokalerna så tidsenliga som möjligt. 1873 gjordes den första ombyggnaden och så fortsattes nästan alltjemt ända till 1890, då den sista stora utvidgningen vidtogs och fullbordades. Dermed var allt inom egendomarne Stora Nygatan 22 och Lilla Nygatan 13¹/₂ taget i anspråk, som kunde anses lämpligt för sätteri- och tryckerilokaler m. m. jemte bokförlagsrörelsen.

Under tiden hade flera nya pressar och olika slag af arbetsmaskiner tillkommit, gamla maskiner utbytts mot nya och inga kostnader sparades för att på allt sätt tillfredsställa de fäderneärfda och nyförvärfvade kundernas långt gående fordringar på snabbhet och precision.

Det blef honom dock ej länge förunnadt att njuta frukterna af sitt arbete. Den skenbart kraftige mannens helsa var sedan flera år tillbaka undergräfd. En tilltagande sömnlöshet var ej heller egnad att skänka det lifliga och lättrörliga lynnet det lugn, som han så väl behöfde.

Vid sommarens slut, denna sommar som skulle blifva den sista han fick upplefva i den af honom så högt älskade Stockholms skärgård, i hvars herrliga natur han så väl trifdes och hvars skönheter han så väl förstod att uppfatta — vid sommarens slut var hans helsa än mera bruten. I början af oktober, då en svårartad maginflammation tillstötte, nedlades han på sjukbädden och afled söndagen den 21 oktober.

I sitt testamente hade Beckman bland andra donationer och legater äfven donerat 10,000 kronor till »Gutenbergska Stiftelsen».

HVILKA ANSPRÅK KUNNA STÄLLAS PÅ EN GOD TRYCKERIFAKTOR?

AF

ERIK OLDENBURG.

I våra tidningar läsas ofta annonser efter goda, skickliga och i allo dugande faktorer. Annonsören får städse mängder af svar, tydande på att ingen brist på sökande förefinnes. Och likväl klagas allmänt öfver svårigheten att äfven bland många sökande finna någon antaglig. Söker man efter anledningen till ett sådant förhållande, finner man visserligen, att typografkårens kärntrupp, de i yrket mera förfarne, i allmänhet ej vill lemna kondition och hemort för att pröfva något okändt; men jag kan ej frigöra mig från den förmodan, att en ytterligare

anledning till att valet blifver svårt är att bland de sökande mestadels finnas allt för många, som ej hafva fullt klart för sig, hvilka anspråk en principal ställer och har rättighet ställa på dem, som söka dylika platser.

Faktorns betydelse för hela tryckeriaffären angifves redan uti den benämning, som är honom tillagd: han är affärens vigtigaste »faktor», den, på hvilket allt beror. Det är derför också helt naturligt, att det måste vara en synnerligen svår post att fylla, och att ingalunda hvilken som helst är kapabel till en sådan. Jag tänker härvid ingalunda på en första faktorsplats å ett stort hufvudstadstryckeri; ty för en *sådan* plats är endast ett ringa fåtal egnadt. Men äfven mindre betydande faktorsplatser kräfva rätt mycket af sina innehafvare.

Faktorns verksamhet kan sägas vara af två slag: *inom* tryckeriet och *utåt*.

Inom tryckeriet intager faktorn en ställning mellan principalen och arbetarne; en ställning som kan erbjuda rätt många svårigheter och kräfva mycket förstånd, isynnerhet om principalen icke sjelf är en dugande fackman. I denna sin ställning måste faktorn anse sig som principalens förtroendeman, skyldig att städse på allt sätt bevaka dennes intressen. *Som sådan tillhör han ej längre arbetspersonalen utan är inför den principalens ställföreträdare.* Han får dock ej derför vara ett viljelöst redskap utan handla efter bästa förstånd så som principalens *sanna* intressen fordra. Han får ej rädas att säga äfven principalen sin mening; och han må ej tro, att han tjenar *honom* genom att behandla arbetspersonalen illa! Faktorn må gerna vara sträng; ja, han må ej gifva efter en fingersbredd på någon af sina fordringar — men han

måste vara *rättvis*, och han får aldrig vara *obillig* i sina fordringar. Är han det, få hans underlydande snart klart för sig, att faktorn ej är fullt förtrogen med sitt yrke — och då kommer ingen att längre respektera honom och hans order.

Faktorn måste vara en god och rutinerad *sättare*, väl förtrogen med såväl text som accidenssättning. En tryckare duger sällan till faktor; men deremot bör den sättare, som vill blifva en dugande faktor, någon tid sjelf sköta tryckpress. Han kan på jemförelsevis kort tid lära mycket deraf — om icke annat, att tryckpressarne kunna lura mycket penningar ur en ovaksam principals fickor. Tryckpressen *skall* trycka 1,000 exemplar i timmen; men hinner ibland icke det antalet på dagen! Det är faktorn, som skall se upp dervidlag och åt affären rädda den vinst, som, ifall kontroll saknas, lätt förvandlas i förlust.

En faktor måste vara *kritisk*, dock till en viss grad. Jag har träffat faktorer, som varit till den grad kritiska, att de varit för en så praktisk syssla komplett omöjliga. Det duger icke att ändra och pröfva i all oändlighet, tills dess att arbetet hunnit förderfvas och kunden råkat i raseri öfver dröjsmålet. En snabb blick och förmågan att genom en *liten* ändring förhöja utseendet, se der ett par ovärderliga egenskaper hos en faktor. En god faktor granskar *allt* som utlemnas från officinen och låter verkställa nödiga ändringar, *innan* det felaktigt eller dåligt utförda visas för kunden!

Det finnes utmärkt skickliga och i allo präktiga typografer, som icke lämpa sig för faktorssysslan bättre än korrekturpressen för illustrationstryck, och oftast är

anledningen dertill den, att de icke ega, så att säga, »fältherreegenskaper». De förstå ej konsten att *leda* en personal. En faktor måste ingifva respekt för sig och sina order, måste noggrant följa och leda hela arbetet, eller, med andra ord, fullt beherrska det hela. Därtill fordras vakenhet, seghet och — lugn. Den sistnämnda egenskapen är en gyllene sådan för en faktor; dock, äfven denna måste vara måttlig. Faktorn får nemligen ej vara säflig eller sömnaktig, men bör vara måttligt argsint. Sker en olycka, lönar det sig ju ej att derför »rifva ned taket», utan han gör större nytta genom att söka rappt reparera det skedda! Äfvenså får faktorn lof att vid förekommande fall bevisa, hur möjligt äfven det omöjliga kan vara, eller, med andra ord, han får aldrig rygga tillbaka för något! Med is i magen och stål i viljan gör han storverk inom sitt område.

Som förut framhållits, måste faktorn äfven verka *utåt* genom den direkta beröring med kunderna, i hvilken han, mer eller mindre, kommer att stå. I det fallet ställes den från kasten kommande ofta på ett ganska hårdt prof. Naturligtvis kräfves det då af honom ett godt och förekommande sätt; men det fordras äfven något annat. Faktorn måste alltid i sina svar och sina uppgifter, såväl i fråga om priser som leveranstiden, vara *bestämd*. Ett tveksamt afgifvet pris manar i många fall kunden att pruta, då deremot säkerheten ingifver förtroende.

Kundens förtroende är mycket värdt; och faktorn måste väl vårda ett sådant. Ett sviket löfte om leverans på viss tid kan genast döda det; och, lockar kundens förtroende faktorn att uppträda »förtroligt», kan det

goda förhållandet lätt rubbas. Faktorn får aldrig glömma att det är en affärens *kund*, med hvilken han har att göra.

* *
*

Ja, sådana äro de fordringar, en principal har anledning ställa på en god faktor. Kanhända skola de förefalla somliga både stora och många; men må man betänka, huru de flesta tryckeriaffärer bero, om icke helt och hållet, så åtminstone till stor del just på faktorn. Dessutom är det på dem ansvaret för lärlingarnes uppfostran i yrket närmast hvilar, och måste derför hvarje tanke på en förbättring af våra typografiska förhållanden väcka önskan efter »goda faktorer»! Så länge vi ännu måste umbära en typografisk fackskola, lära vi väl knappast kunna hoppas på någon höjning af yrkesskickligheten eller någon ökning i antalet till faktorsplatser fullt kompetenta. Men kanhända dessa rader kunna till dess tjena till någon vägledning för en och annan vid bedömandet af egen förmåga, då det gäller att angifva sin lämplighet för faktorsplatser.

W. Z.-G.

KATOLSKA KYRKANS KOR I GÖTEBORG

AUTOTYPI FRÅN
GENERALST. LITOGR. ANSTALT, STOCKHOLM.

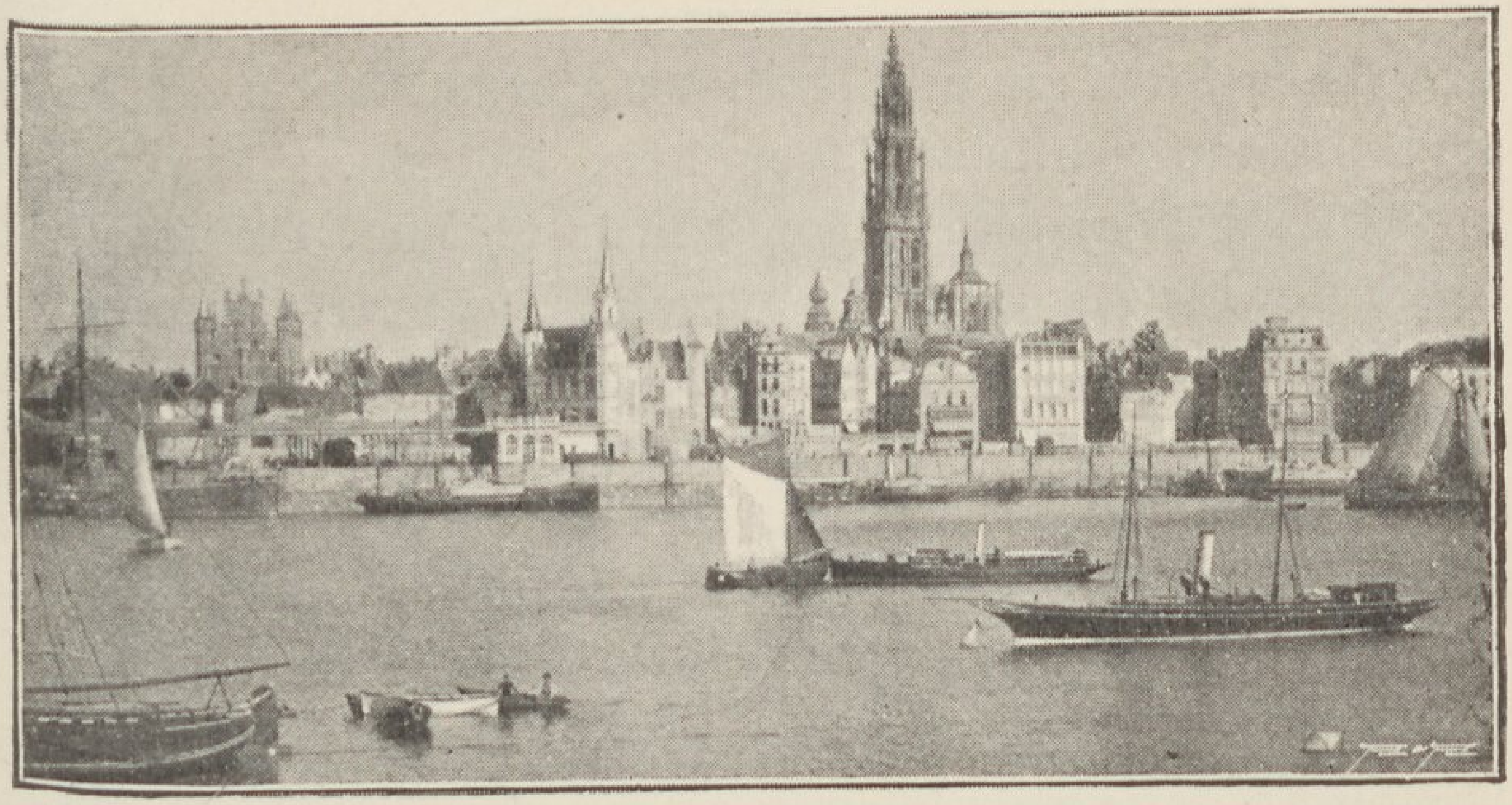
FOTOGRAFI FRÅN
ARON JONASON, GÖTEBORG.

W. Z.-G.

SPEGELBILD

AUTOTYPI FRÅN HUSNÍK & HÄUSSLER, PRAG.

Vy från Antwerpen.

CHRISTOPHER PLANTIN
OCH
PLANTIN-MUSÉET I ANTWERPEN.

Bearbetning efter engelska och franska källor.

I första årgången af Boktryckeri-Kalendern skildrades i ord och bild boktryckaren-martyren Etienne Dolets lif och verksamhet. Vi vilja äfven i denna årgång egna uppmärksamheten åt en af vår konsts banbrytare på 1500-talet och återgifva här i korta drag det märkligaste ur *Christopher Plantins* lif.

Plantin var en fransk boktryckare och bokbindare, som började sin verksamhet i Antwerpen 1550. Hans hustru innehade en bokhandel i ett af börsens gallerier

och dessa förenade verksamheter gjorde Plantin och hans tryckpressar ryktbara öfver hela Europa. Den första engelska bibeln såg dagen i hans tryckeri och Tyndall arbetade i dess med ek panelade kamrar. Rummen, tryckpressarne, korrekturen, de gamla räkenskaperna och de primitiva verktygen för gravering och bokbindning finnas ännu i samma skick, som de voro för tre hundra år sedan, och vinrankan, som täcker husets ena sida, säges hafva burit frukt i tvenne århundraden. I muséet finnas några dussin taflor, som tillskrifvas Rubens, och sällsynta väggbonader, gamla etsningar och gravyrer förekomma i stort antal. Den första bok, som Plantin tryckte, bevaras under lås och bom och bland gamla messböcker och andra pressalster märkas en latinsk bibel från 1402, en 13:de århundradets Cicero och en 9:de århundradets Boetius. Denna tidens korrekturläsare voro mästare på sitt område och i ett af rummen, egnadt åt Plantins korrekturläsare, ser man porträtter af de mest framstående, och bland dessa ett af Kiel, som var anställd i etablissementet från 1558 till 1607. I Antwerpen finnes mycket sevärdt, men knappast något af så stort intresse som *Plantin-Muséet*, hvilket är det enda tryckeri, som blifvit förvaradt såsom ett minnesmärke från en försvunnen tid. I hvilken hög grad det är värdt att bevaras framgår af det pris af 1,200,000 francs, för hvilket staden år 1876 förvärfvade detsamma utaf grundläggarens siste ättling; och hur sevärdt det är bevisar bäst den mängd af besökande, som dagligen strömmar derigenom. Här är ett tryckeri, som dock icke är något tryckeri, — ett hus, som varit lika mycket ett hem för konst och uppfostran, som en härd för arbete och affärsverksamhet.

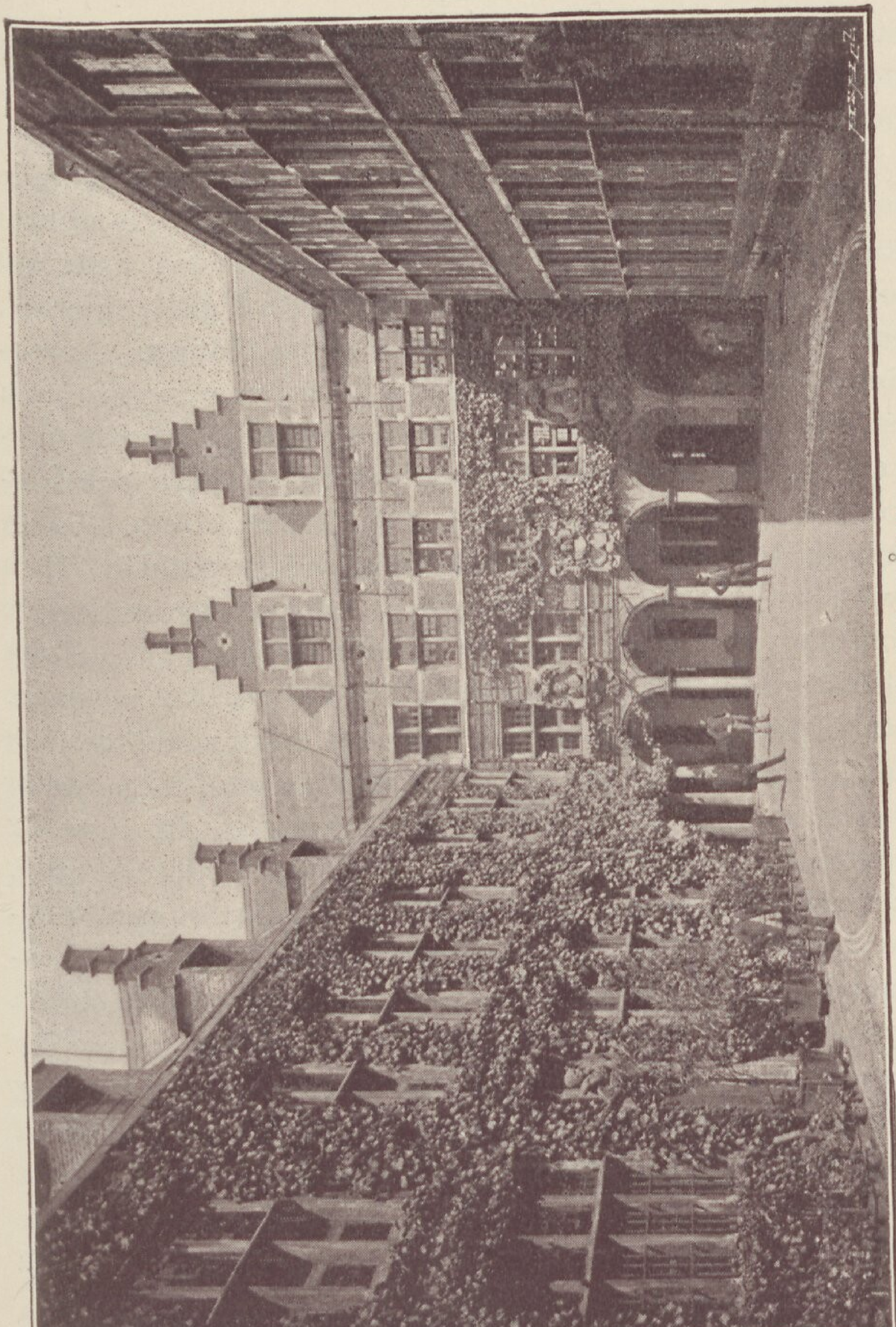

CHRISTOPHER PLANTIN.

Autotypi efter en gammal oljemålning.

Det är intet imponerande hus. I Antwerpen finnes ej någon publik byggnad, som är mera oansenlig till det yttre, och dess dystra façad mot Marché du Vendredi gifver blott en svag antydan om de skatter, som gömmas innanför dess murar. Den lilla taflan å väggen berättar för den, som förstår inscriptionen, hela historien, ty det är en votivtafla åt Christopher Plantin, »Konungens förste boktryckare och boktryckarnes konung». Man ser en hand framsträckt ur molnen och i handen en passare med ena benet fastsatt, under det att det andra föreställes beskrifva en cirkel; detta är legenden om *Labore et Constantia.* Heraldiken är öfverlastad med deviser, som äro lika högtrafvande som de äro narraktiga, men ingen kan säga annat än att Plantin, och det med rätta, förtjenade att begagna mottot: *Arbete och tålamod.*

Plantin har gjort sig värdig Antwerpens tacksamhet. Han bidrog mycket till dess ära, ehuruväl han icke var flamländare till börden. Född i Frankrike omkring 1514 och utlärd i Caen som tryckare och bokbindare, skulle han tvifvelsutan — och han hade nog äfven utsetts dertill — blifvit en värdig efterträdare till Pariser-boktryckarne, hvilka gjorde beundransvärda arbeten under första hälften af sextonde århundradet. Men Hans kristliga majestät Henrik II af Frankrike hade tillträdt regeringen 1547 med den förklaringen, att han skulle straffa kätteri värre än majestätsbrott. För en tryckare var det sålunda bäst att lemna Frankrike, och Plantin gjorde derför, 1548, Antwerpen till sitt hem. Ehuru denna stad icke var så stor som Paris eller London var den dock öfverlägsen de begge senare såväl i rikedom och handel, som i konst. Boktryck var visserligen äfven här som annor-

PLANTIN-MUSEETS GÅRD.

städes tillbakahållet, men censorerna voro drägliga nog och boktryckarne voro någorlunda belåtna. Plantin vann burskap som boktryckare år 1550.

Alldenstund han var fattig på penningar och vänner, hade han naturligtvis att kämpa mot mångt och mycket för att vinna fotfäste i en stad, som redan egde ett antal goda mäster-tryckare. Det syntes i sjelfva verket, som om han var alldeles obehöflig på platsen. Antagligen hyste Plantin sjelf äfven denna mening, ty han undvek till en början att utföra tryckarbeten och öppnade i stället en bod, der han sålde tryckalster och böcker och hans hustru diverse andra saker. Under lediga stunder band han böcker och dekorerade juvelskrin. Han lyckades så väl med detta arbete att han vann anseende som den skickligaste dekoratören i staden. Innan han blifvit någorlunda väl situerad i ekonomiskt afseende, hände det honom en stor olycka. En mörk natt öfverfölls han nemligen af en röfvare, som tog honom för en annan person, och Plantin blef så illa åtgången, att han för framtiden icke var istånd att sköta sina förgyllareverktyg. Den rivalitet, som möjligen skulle kunnat uppstå mellan honom och de artistiska bokbindarne i Paris, förhindrades sålunda på ett effektfullt sätt. Han måste börja ånyo, men det var mera i egenskap af förläggare än som boktryckare, ty det är icke säkert att han år 1555 egde något tryckeri. Detta år utgaf han två böcker, försiktigt delande risken med de andra förläggarne. Det måste varit svårt att få trycka böcker, som kunde säljas, ty den första boken[1] var tryckt på italienska och

[1] »La Institvtione di vna Fanciulla nata Nobilmente» (Ett adelsbarns undervisning). Det var en liten 12:o — numera räknad som 18:o. Antag-

franska, hans andra på spanska, den tredje på franska — fullgoda bevis för, att det i Antwerpen redan fanns tryckare, som på flamländska språket utgifvit de böcker, som rönt någon efterfrågan.

År 1556 utgaf han ytterligare fyra böcker, två af dem i original; år 1557 åtta böcker, bland hvilka sex voro original, år 1558 fjorton böcker, många af dem i stort format och af beaktansvärd förtjenst. De följande åren visade en stadig uppgång i antalet utgifna böcker och förbättring i qvaliteten af hans publikationer, ibland hvilka framhållas flera latinska klassiker, en grekisk text, en latinsk bibel och ett tetraglott-lexikon.

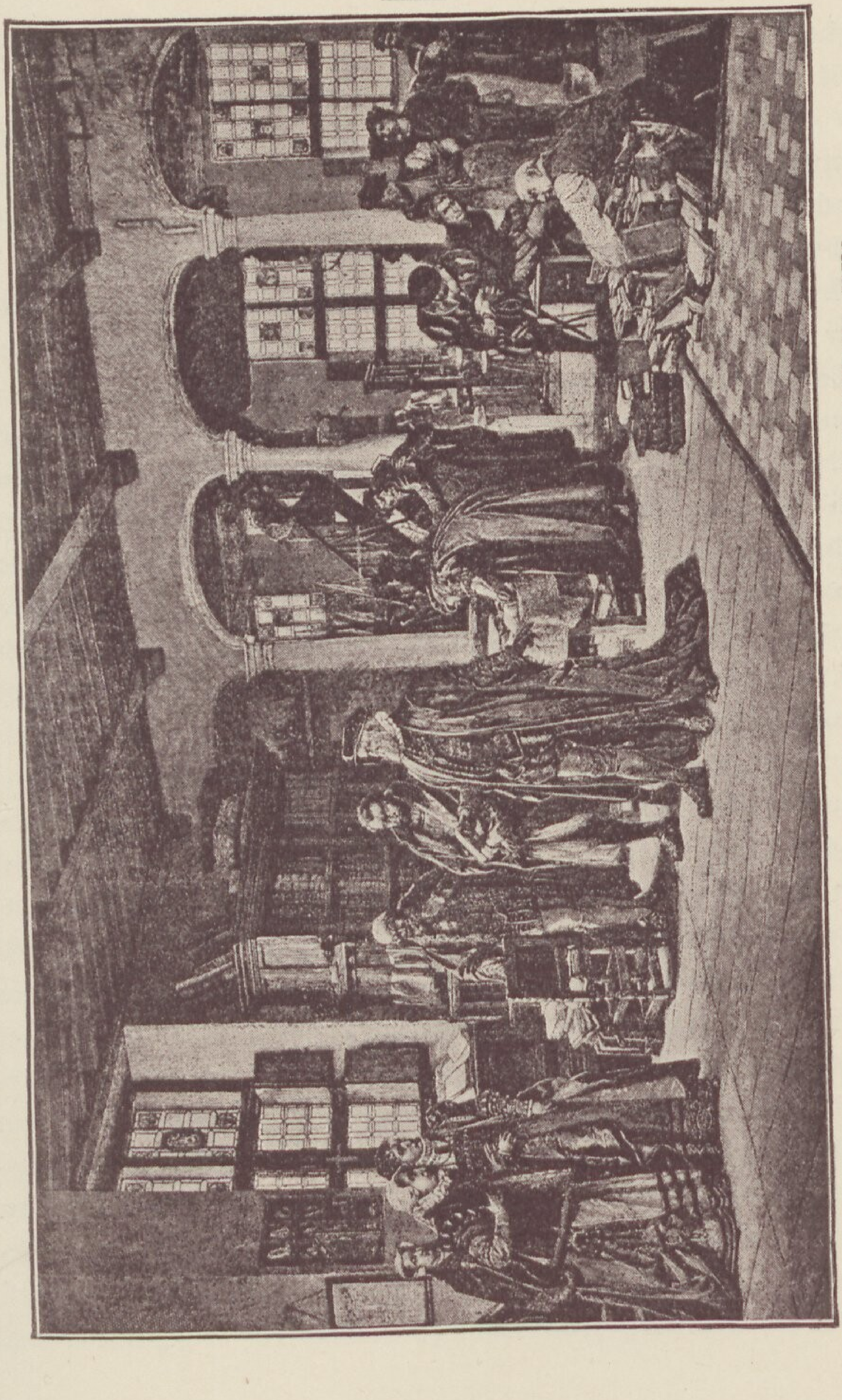
Hans skicklighet uppskattades fullkomligt 1562, men hvad affärslifvet beträffar, kännetecknades det fortfarande af olyckor och motgångar. Då han lemnade Paris, flydde han icke, han endast uppsköt den konflikt, som börjat mellan pressen, staten och kyrkan. Det land, som lofvat honom frihet, blef utvaldt till stridsplats för tvisten, men kampens resultat var oafgjordt äfven vid Plantins död. År 1562 beordrade regenten, Margaretha af Parma, att man skulle efterforska den okände tryckaren af en kättersk bönebok, och det bevisades att boken var tryckt hos Plantin. I sin ängslan flydde denne till Paris, der han stannade ett år. När han utan fara kunde återvända, hade hans affär blifvit förstörd och tryckeriet såväl som lösegendomen hade gått under klubban för att tillfredsställa kreditorerna. Tretton års

---

ligen skulle det hafva uppmuntrat Plantin mycket, om han vetat, att 300 år efter hans död den lilla boken, för hvilken han på den tiden fick vara belåten med en och en qvarts sou (c:a 10 öre), skulle betinga öfver 350 kronor.

arbete hade gått förloradt. Han var tillintetgjord, men ej för alltid.

Plantin var starkt misstänkt, men han hade icke blifvit dömd. Han öfvervann fördomarne — om det funnits några — hos de kyrkliga auktoriteterna och gjorde dem till verkliga vänner för alltid, ehuru han hädanefter ofta angafs som calvinist. Fyra rika män lånade honom penningar för att sätta upp ett tryckeri, i hvilket han arbetade träget. Vid slutet af fjerde året sysselsatte han fyra pressar och 40 arbetare samt hade utgifvit 209 böcker. Men för honom var det ännu mera betydelsefullt att han kommit på god fot med statens män. Staden Antwerpen gaf honom särskildt privilegium som boktryckare; konungen af Spanien utnämnde honom 1570 till »Protothypograf»: öfverhufvudet för alla stadens boktryckare. Han stod i brefvexling med många stora vetenskapsmän och artister från den tiden, och ansågs af dem, lika så väl som af alla andra, såsom den förnämste boktryckaren i verlden. Konungen af Frankrike inbjöd honom till Paris, Hertigen af Savoyen erbjöd honom ett stort tryckeri och särskilda förmåner, om han ville komma till Turin. Men han stannade i Antwerpen och utvidgade sin affär. Han arbetade icke allenast sjelf, utan han fordrade äfven arbete af hela sin familj. Hans döttrar hade en bokhandel uti katedral-klostret; han upprättade en agentur i Paris, som förestods af hans svärson, Gilles Beys. En annan svärson, Moretus, var hans förste man och en regelbunden besökare af alla tyska bokmarknader, under det att en annan, Raphelengius, var hans skickligaste korrekturläsare. Äfven de yngre döttrarne måste lära sig att läsa olika handstilar

MAN FORSKAR EFTER KÄTTERSKA BÖCKER I PLANTINS HUS.

och att tjenstgöra som renskrifvare, redan innan de voro tolf år gamla.

Tiden för Plantins glansdagar började 1570. Hans tryckeri blef snart derefter ett af den litterära verldens underverk. »Tjugutvå pressar höllos i verksamhet och två hundra holl. kronor i guld erfordrades dagligen i och för aflöning till arbetarne», säger en gammal krönikör med vördnad och förvåning. Hans fyra hus räckte icke till, hvarför han var nödsakad att inköpa den stora komplex, som nu omfattar Plantin-Muséet. Innan han inflyttade i den nya bostaden, hade han tryckt den största och dyraste då kända bok i verlden, den »Kongliga polyglotten», åtta delar folio på fyra språk med helsidsillustrationer från kopparplattor. Det var ett företag, på hvilket han skördade mera ära än guld, ty konungen af Spanien, som lofvat honom ett liberalt understöd, drog sig tillbaka.

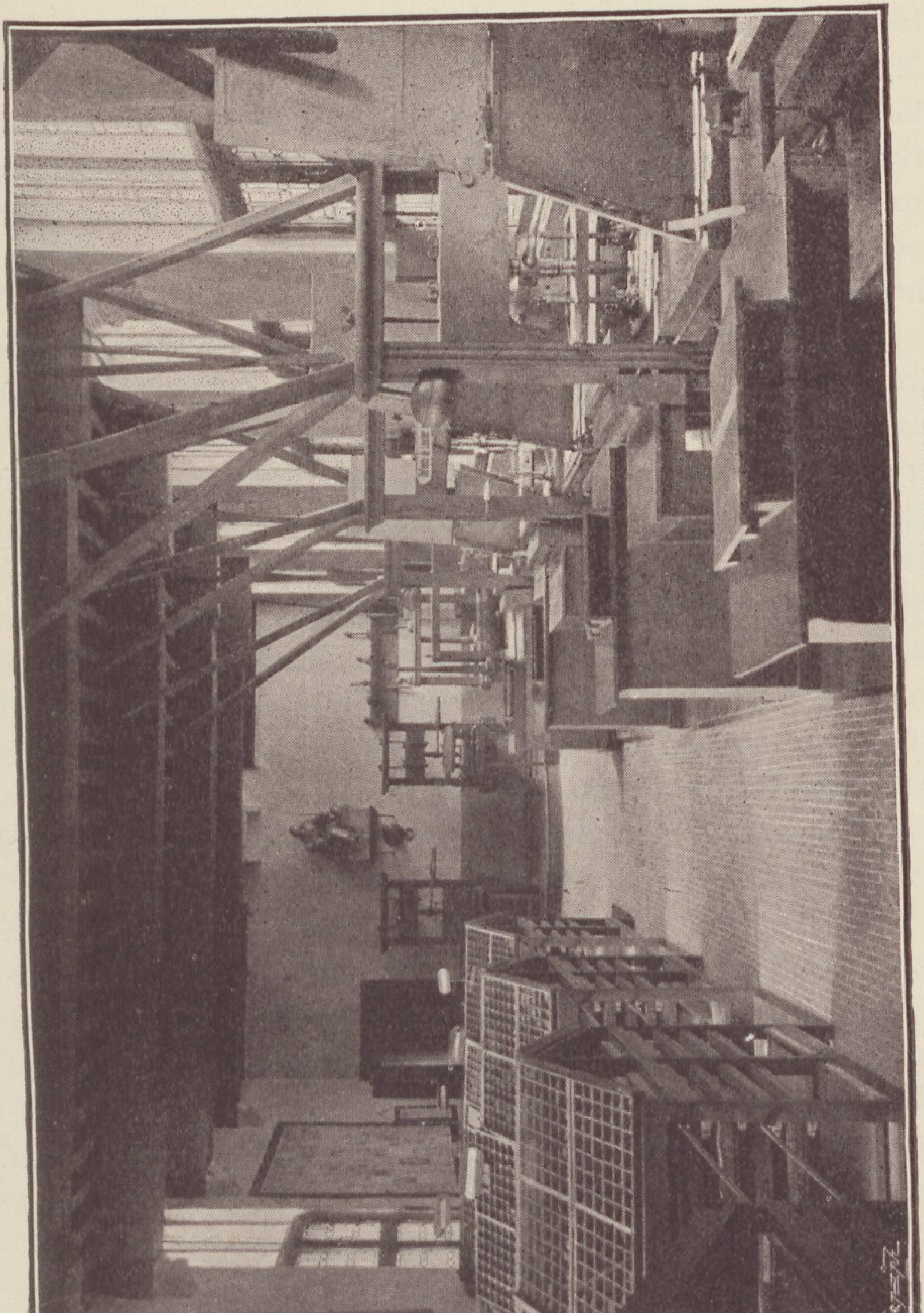
Konungens vanliga försummelse att infria sina förbindelser hade till följd, att hans soldater begingo öfvervåld. Antwerpen hade sedan år tillbaka varit i myteri mot konungen. För att undertrycka detta fylldes fästningen med spanska knektar, som blefvo upproriska då de icke utfingo sin sold, hvarför de hotade att plundra staden för att erhålla vederlag. Den 4:de November 1576, just som Plantin kommit i ordning i sitt nya tryckeri, blef hotelsen utförd: de började härja och plundra staden. Åtta tusen medborgare dödades, tusen hus brändes, egendom för sex millioner gulden förstördes, ännu mera blef bortstulet, och skändliga brott begingos. Välståndet i den stora staden, som varit Europas stolthet, rönte ett afbräck, från hvilket den aldrig återhemtat sig.

Plantins affär krossades. »Nio gånger», sade han, »måste jag betala lösen för att rädda min egendom från förstörelse; det hade varit billigare, om jag helt och hållet uppgifvit den». Men hans förtviflan varade icke längre än till nästa dag. Bland den plundrade stadens ruiner, omgifven af råa soldater, nedslagen, med en trolös konung, som ej kunde försvara sin egendom, ej heller betala sina skulder, illa åtgången af kreditorer, som ej vågade lita på honom och i saknad af köpare, som ej tordes komma till staden, fortfor dock Plantin att arbeta. Hans återstående lif var en beständig kamp mot fordringsegare, men skulderna nedtryckte icke hans stora planer. För att tillfredsställa sina kreditorer måste han ofta sälja böcker långt under deras värde; ibland fick han till och med afyttra arbetsmaterialier. År 1581 for han till Paris för att sälja sin dervarande bokhandel, som var värd 16,000 francs. Den bortslumpades för mindre än hälften.

Rik på böcker, på materialier och på löften om betalning, hade han dock föga penningar och dålig kredit. Den politiska situationen var förfärande. Alexander af Parma hotade Flandern och Brabant, och man hade anledning frukta en belägring af Antwerpen, då tryckeriet ej skulle kunna undgå förödelse. Med sina kreditorers medgifvande öfverlät Plantin derför affären till sin svärson och flyttade 1582 till Leiden under uttalande af den varningen till sin efterträdare, att han »ej skulle sätta sin lit till furstar». Han mottogs vänligt af universitetet i Leiden och blef strax utnämnd till dess boktryckare. Följaktligen anlade han ett tryckeri i denna stad, hvarest han stannade nära tre år. När belägringen af Antwerpen var slut, återvände Plantin dit, men det

var icke då samma Antwerpen, som han känt från sina tidigare dagar. Ej heller var Plantin sjelf samma verksamme man som förut. Konungen hade gjort Antwerpen till en katolsk stad, men dess handel var förstörd.

Plantin dog den 1:ste Juli 1589 och begrofs i domkyrkan. Ehuru han tillfölje af sina djerfva företag hade haft mycket intrasslade affärer långt före sin död, efterlemnade han dock en god stat, åtminstone på papperet. Genom testamente, upprättadt tillsamman med hustrun, som snart följde efter honom, lemnade han tryckeriet och större delen af hvad han egde, då uppskattadt till 135,718 holländska gulden åt sin svärson Moretus och dennes hustru med föreskrift, att tryckeriet derefter skulle odeladt öfvergå till den familjemedlem, som hade största förutsättningen att kunna sköta detsamma. Om ingen sådan funnes, skulle en utomstående genom val utses till efterträdare. Denna föreskrift åtlyddes. Under John Moretus fortfor husets anseende, ehuru publikationerna, som derifrån utgingo, hvarken voro så många eller så förtjenstfulla. Men denna tillbakagång berodde på Antwerpens förminskade betydelse som handelsstad. Hans söner, Balthazar och John Moretus II lyfte affären till den största höjd, på hvilken den stått. Till Balthazar I mera än till någon annan medlem af familjen står verlden i skuld för de skatter af konst och vetande, som nu äro samlade i Plantin-Muséet. För affärens uppsving hade man mycket att tacka de värdefulla patenter och privilegier, som konungen af Spanien tillerkänt Plantin och hans efterträdare. Under mera än 200 år voro de de enda, som tryckte liturgiska böcker för Spanien och dess kolonier. Husets tillbakagång

PLANTIN-MUSÉET — BOKTRYCKERIET.

började vid Balthazar III:s död 1696. Under adertonde århundradet förlorade det sitt rykte som det förnämsta boktryckeriet i verlden och blef helt enkelt en fabrik för tillverkning af religiösa böcker. År 1808 upphäfdes privilegiet att trycka böcker för Spanien och kolonierna och denna stora affär gick förlorad. Tryckeriet nedlades helt och hållet 1867.

Bernard berättar i sin »Archéologie Typographique» hur affären såg ut 1850. Allt vore förfallet, typer och matriser skulle snart hamna i smältdeglarne, böcker och trycksaker, möbler och taflor skulle finna vägen stycke för stycke till krämarbodarne, detta Antwerpens gamla ärofulla minne skulle snart blifva en saga blott. Men lyckligtvis funnos i Antwerpen män, som sökte rädda samlingarne. Herrar Emanuel Rosseels och Max Rooses (nu konservator i muséet) gjorde, med nitiskt understöd af borgmästaren, Leopold de Wael, ett upprop till staden och regeringen att köpa egendomen, och detta köp kom till stånd 1875, hvilket äfven framgår af en å väggen anbragt tafla.

I det skick, hvari muséet befinner sig, var huset icke då Plantin lemnade det. Hans efterföljare, isynnerhet Balthazar I, gjorde många förändringar, tillbyggnader och restaureringar, men alla hafva blifvit gjorda med pietet. Det svåra arbete, som erfordrades för återställandet af huset, fullgjordes med utomordentlig talang af arkitekten Pierre Dens. Det är en stor fördel för muséet, att allt hvad detsamma omfattår, böcker, taflor, trycksaker, typer, pressar, möbler äro på dess rätta plats och i den riktiga omgifningen. När man passerat genom dörren, är det som toge man afsked af nittonde århundradet.

Man omgifves af samma föremål, som artister och konstnärer handterade för två eller tre århundraden tillbaka. Här ser man deras stolar och bord, deras böcker och ljusstakar samt andra saker, nödvändiga för det dagliga lifvet. Det är, som befunne man sig i en ny atmosfer. Då besökaren står i förstugan under en kopparlampa med Apollos staty midt under densamma och omgifven af snidade emblem af konster och vetenskaper, får han med ens den uppfattningen, att han rör sig i något mera än ett boktryckeri — i en gammal skola för litteraturen.

I första rummet är det icke mycket som stöter på böcker. Man märker der bland annat en fönstermålning till minne af John Moretus II och Balthasar Moretus II.

Öfver kakelugnen i nästa rum finner man ett porträtt af Cristopher Plantin, som han såg ut vid 64 års ålder. Han är klädd i en svart rock och har en pipkrage om halsen. Man finner äfven porträtt af hans hustru, Jeanne Revière, samt af några af deras döttrar: den äldsta, Marguerite, som 1565 blef gift med Francis Raphelengius; Martina, hvilken gifte sig 1570 med John Moretus, som var Plantins högra hand, hans yrkes-arfvinge och efterträdare; Madelaine, den fjerde dottren, som var den vackraste af alla och som 1572 gifte sig med Egidius Beys, Plantins agent i Paris. Man ser äfven porträtt af några bland Plantins vänner, såsom Arias Montanus, hvilken, sänd af Spanska konungen att öfvervaka tryckningen af den stora polyglotten, af Rubens odödliggjorts. Samme mästare har äfven målat Ortelius', Lipsius och Pantinus bilder.

I ett annat rum är den gamla bokhandeln inrymd med alla dess böcker samt den våg, på hvilken guld-

mynten vägdes. På hyllorna finnes ett ansenligt antal volymer. Äfven märker man en »Katalog öfver förbjudna böcker», tryckt af Plantin 1569 på order af Hertigen af Alva. Två af dessa förbjudna alster, »Colloquies» af Erasmus och »Psalmer» af Clement Marot kommo från Plantins egen press. Man finner likaledes en tariff, uppställd af magistraten i Antwerpen och förkunnande till hvilket pris populära böcker finge säljas. Den, som till ett högre pris sålde någon sådan bok, varnades för böter.

I korrekturläsarnes rum finnes ett stort ekbord samt porträtt af två af Plantins mest ryktbara mästare i denna konst, Poelman och Kilianus. Denne senare var under 50 år korrekturläsare i Plantins affär. Han började som sättare 1558 mot en aflöning af fem petarder pr dag (7 à 8 kr. pr vecka i vårt mynt) och blef sedermera en af Plantins noggrannaste korrekturläsare. Han skref latinska vers, författade företal, öfversatte många böcker och skref ett flamländskt lexikon, på hvilket Plantin synes hafva varit särdeles afundsjuk. Den lärdaste af Plantins korrekturläsare var hans svärson Raphelengius, som förut tjenstgjort som lärare i grekiska i Cambridge. Montanus förklarar, att han hade en grundlig kännedom i många språk och att han var en ovärderlig medhjelpare vid arbetet på polyglottbiblen. I regeln betalades författare och korrekturläsare ytterst dåligt. En vetenskapsman, som kände tre eller fyra språk, erhöll vid korrekturläsning endast 12 gulden pr månad. En sådan, Ghisbrecht, åtog sig att öfvervaka sex sättares arbete för 60 gulden pr år samt fri kost och logis.

Tryckeriet gifver ingen idé om dess gamla anseende. Hvad som återstår deraf härrör från 1576, men det

utrymme, man på den tiden behöfde, var vida större än nu. Plantins inventarium efter hans död utvisar, att der fanns enligt vår beräkning c:a 17,000 kilo stil. Två sidor af rummet upptagas af sju handpressar med bord och de andra tvenne af rader af sättkaster. Hur obetydliga se icke dessa pressar ut! Hvilken liten tryckyta! Och dessa enkla tillbehör! Dock, ur dessa pressar gingo den stora »Kongliga polyglotten», romerska messboken, ännu lysande med svarta och eldröda tryckfärger, samt tusentals verk, skrifna af stora vetenskapsmän och en del försedda med teckningar af gamla flamländska mästare. »Menniskan är förmer än maskinen» och Plantin var herre öfver sin press. Ur dessa grofva tränställningar, sammanfogade med jernbitar, lät han sina tryckare framkalla arbeten, hvilka beundrades af hela verlden.

Som vi förut nämnt betalade Plantin inga stora aflöningar. Hans räkenskapsböcker utvisa, att lönen för en skicklig sättare i medeltal uppgick till 142 gulden och för en tryckare till 105. Åtta timmars arbetsdag var okänd. Arbetet började kl. 5 på morgonen, men någon tid för dess afslutande var icke fastställd. Hans arbetsregler voro stränga. En af dessa tillkännagaf, att den sättare, som satte tre ord eller sex bokstäfver, hvilka icke funnos i manuskriptet, skulle böta. En annan förbjöd allt samtal om religion. Hvarje arbetare var skyldig betala, då han tillträdde sin tjenst, 8 sous i dricks-pengar och 2 sous till fattigkassan. Vid slutet af hvarje månad var han förpliktad att erlägga 30 sous till fattig-kassan och 10 sous till sina kamrater.

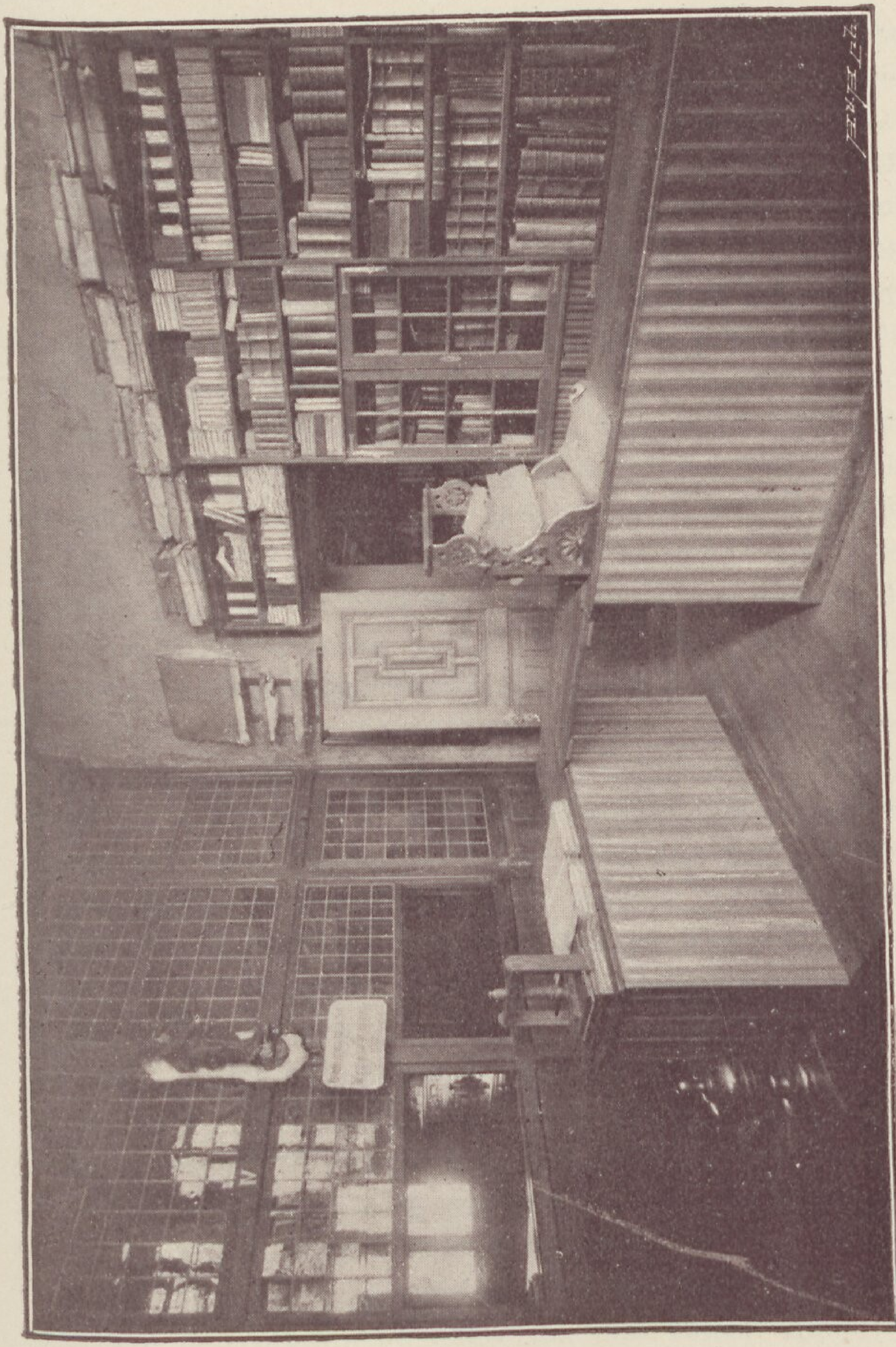
Pressarne kostade omkring 50 gulden hvardera. Af en af hans böcker framgår, att Plantin betalt 45 gulden

för kopparplattor till sex af pressarne. Detta bevisar att han redan då visste, hvad en hård tryckyta gick för, samt att han drog fördel deraf 300 år innan detta århundradets tryckare försökte — som de då trodde, för första gången — att experimentera med tryckytor af messing och jern.

År 1575 hade Plantin förutom Raphelengius och Moretus fem korrekturläsare för tjugufyra sättare, trettionio tryckare och fyra lärlingar. Mycket af korrekturläsarnes tid upptogs i sjelfva verket af författarskap, öfversättningar, renskrifning etc. Man skulle tro att denna stab var fullt tillräcklig att förebygga hvarje tryckfel, men Ruelens har dock antecknat ej mindre än 115 fel endast i pagineringen af de 8 volymerna af »Kongliga polyglotten», Plantins förnämsta arbete. Och dock var boken underkastad granskning så väl af Raphelengius och Montanus, som ock till vissa delar af vetenskapsmän och professorer vid Leidens universitet.

För att utgifva denna polyglott med paralleltexter på latin, grekiska, hebreiska och kaldeiska, beräknade Plantin 24,000 gulden. Detta var för sex delar, hvilket till en början ansågs räcka till. Efter mycket besvär lyckades han erhålla 6,000 dukater i förskott af konungen, mot vilkor, att lemna exemplar af polyglotten till handelspris för beloppet. Men arbetet växte under Plantins hand; det erfordrade 8 delar i stället för sex och kostade 100,000 holl. kronor innan det blef färdigt. Tolfhundra exemplar trycktes på papper, nemligen:

10 ex.	å italienskt grand'imperial . .	priset ej utfördt
30 »	å grand imperial till pris af .	200 gulden
200 »	å fin Lyon royal » » » .	100 »
960 »	å fin Troye royal » » » .	70 »

PLANTIN-MUSÉET — BOKFÖRLAGET.

och konungen beställde tolf exemplar på pergament, hvartill erfordrades mera dylikt, än man kunde uppdrifva i Antwerpen eller Holland. Det är af intresse lära känna, att Plantin, liksom andra boktryckare, ej var förtjust i pergament. Plantin svarade en tysk prins, som beställde ett exemplar på pergament, att de på Italiensk imperial i sjelfva verket voro mycket bättre tryckta.

Denna »Kongliga polyglott» var början till Plantins financiella svårigheter, från hvilka han egentligen aldrig blef fri. Konungen ville ej tillåta att verket publicerades förr än han dertill erhållit påfvens tillstånd. Men sådant erhölls icke. Montanus reste till Rom i ändamål att utverka ett dylikt, men först 1553 lyckades man få detsamma beviljadt. Men ej heller då voro svårigheterna undanröjda. En spansk teolog påstod, att arbetet var kätterskt och ett verk af kyrkans fiender. Inqvisitionens dom drog ut på tiden och först 1580 kunde det lagligen få till försäljning utbjudas. Plantins förlust var stor. Innan han hann till sista delen voro tillgångarne uttömda och han var nödsakad sälja två tredjedelar af arbetet till lågt pris. Konungen erhöll full betalning i böcker för det förskotterade lånet, men Plantin fick icke mera. Med en generositet, som är egendomlig för personer, hvilka bortgifva, hvad som icke är deras, tillerkände konungen Plantin en lifstidspension af 400 gulden, för hvilken en konfiskerad holländsk egendom utgjorde säkerheten, men den verklige egaren återtog snart nog sin tillhörighet, och pensionen gick följaktligen förlorad.

Sju rum och kamrar i muséet äro afsedda för utställning af gravyrer med dertill hörande stockar och plattor, af hvilka finnas mer än 2,000 på koppar och omkring

15,000 träsnitt. Det är en egendomlig samling och mera storartad än något annat hus under den tiden kunde åstadkomma. I sjelfva verket torde det nog blifva svårt äfven i vår tid att finna ett motstycke dertill, hvad beträffar såväl qvantitet som qvalitet. Man ser här etsningar af Rubens, van Dyk, Jordaens, Teniers m. fl.; gravyrer af Bolswert, Vorsterman, Pontius och Edelink. »Jag försummade aldrig», sade Plantin, »att, då tillfälle dertill gafs, skaffa mig gravyrer af de bästa konstnärer». De sparsamt förekommande illustrationerna i de första arbetena berodde tvifvelsutan på hans fattigdom, men äfven dessa obetydliga böcker utvisa, att de voro planlagda af en man med utpreglad smak — af en boktryckare, hvars hela själ låg i hans tryckeri och som älskade sitt arbete för arbetets egen skull.

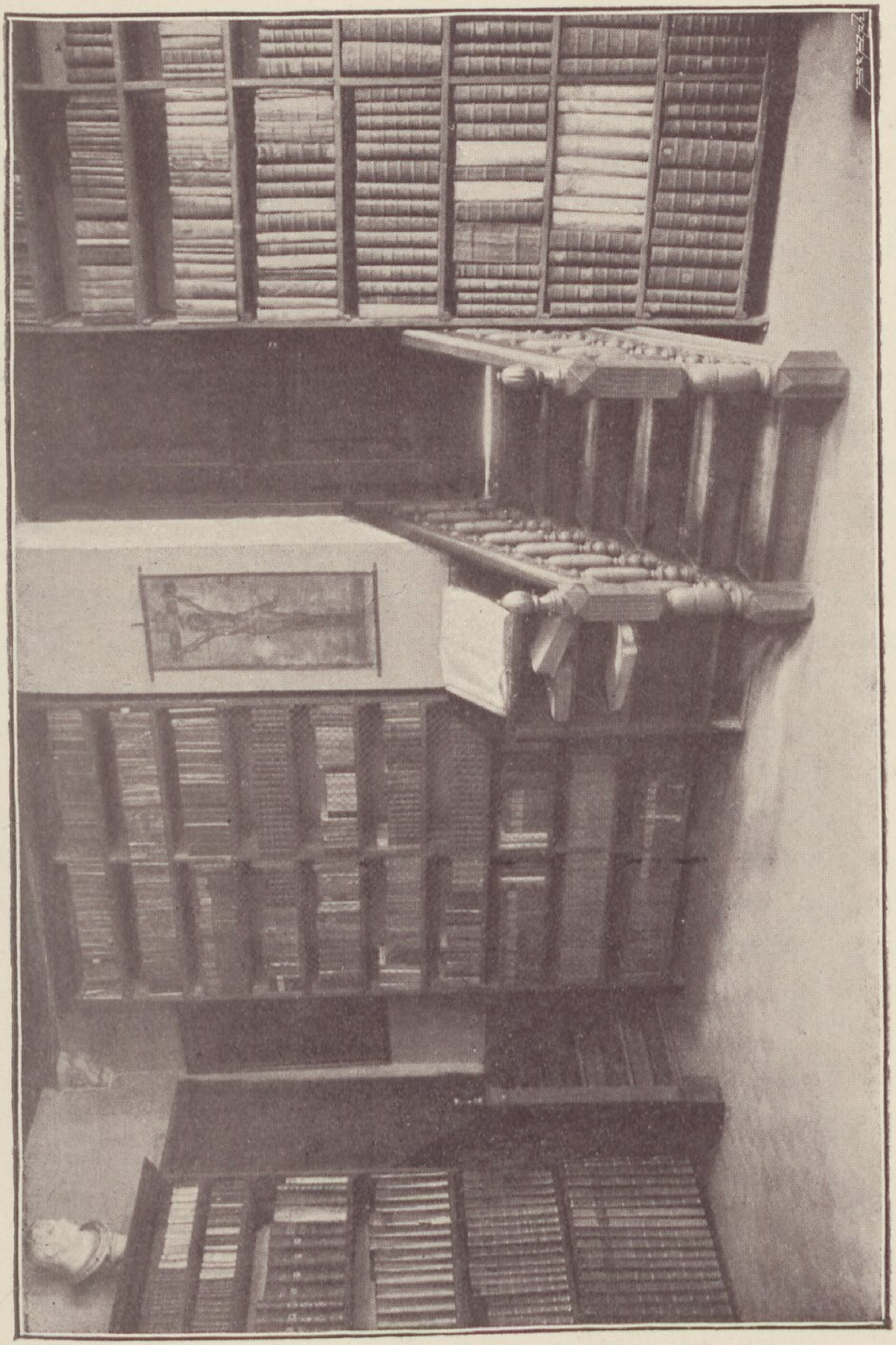
Plantin måste sannolikt ganska tidigt hafva förskaffat sig anseende som en skicklig illustrationstryckare, ty han utsågs framför alla andra i Antwerpen att utföra en stor illustrerad bok, som beskref Charles V:s likbegängelse. Denna bok, utgifven 1559 i aflång folio, innehöll 33 stora illustrationer och kostade 2,000 gulden. Utaf verket såldes många upplagor, tryckta på fem olika språk.

Två rum innehålla qvarlefvorna af stilgjuteriet. På den tiden hade hvarje tryckeri sina specifikt egna stilar, på hvilkas tillverkning man nedlade ett drygt arbete. De gjutare, som tillverkade Plantins tidigare typer, voro Guyot och von Ewerbrocht från Antwerpen. Plantin skaffade sig eget gjuteri 1563, men detta blef icke af någon väsentlig betydelse förr än 1600.

Om Plantin icke uträttat mera än att grundlägga ett stort tryckeri, skulle han ej förtjent större uppmärk-

samhet än någon annan framgångsrik boktryckare under den tiden. Men han var ingen vanlig handtverkare; han har rätt att intaga en ärofull plats bland sitt lands uppfostrare — ej för det han skref, men för det han lät andra skrifva och frambringa för sin räkning. Han har hvarken någon rang som vetenskapsman eller som författare, men såsom utgifvare står han framför alla sina samtida. Han tryckte mer än 1,600 verk, af hvilka en stor del voro original, skrifna på hans uppmaning.

Intill det sista förblef Plantin sin verksamhet trogen. Allt för många affärsmän begagna sin framgång för att njuta deraf. De sparka undan den stege, de klättrat upp på, de fördöma affärer såsom varande plebejiska sysselsättningar, de bygga slott och köpa egendomar, de söka sociala utmärkelser för sig sjelfva och sina familjer. Plantin var fri från dylik fåfänga. Hans ambition började och slutade i boktryckeriet. Hans lifsgerning var att upprätthålla en stor affär, som var värdig boktryckarnes konung, och i hvilken de största och bästa böcker skulle tryckas på ett kungligt sätt. Hvarken de spanska öfvergreppen, Antwerpens belägring, förödelsen af den stora stadens privilegier och handel, konungens försumlighet eller sorgen öfver att icke ega någon son, undergräfde hänförelsen för hans lefnads mål. Han hade mycket litet reda penningar och stora skuldeförbindelser. Han kunde befara, att hans namn, rykte, egendom, allt, hvarför han sträfvat i verlden, skulle gå under och förintas i den strid, som kunde uppstå mellan tvistande arftagare. Men i trots af allt detta stod han dock fast till det sista. I den döende gamle mannens testamente bodde mera lifskraft än i någon af suc-

PLANTIN-MUSÉET — LILLA BIBLIOTEKET.

cessions-ordningarne för den spanska dynastien. Plantin-Moretus-huset öfverlefde den spanska grenen af Habsburgska huset. Under mera än 300 år förblef boktryckeriet orubbadt inom familjen, och under åtminstone tre generationer bibehöll det sitt anseende som det förnämsta i verlden. Plantins typer och pressar äro ännu Antwerpens stolthet, under det att monumentet öfver konungens ställföreträdare, hertigen af Alva, hvilket en gång dominerade ett af stadens torg, för länge sedan blifvit störtadt. Ingen handling kunde ega större betydelse. Det var ej allenast statyen, som kullkastades, utan med den äfven grunderna för medeltidens idéer och hela åskådning. Plantin bidrog äfven — utan tvifvel omedvetet, men icke för ty ganska väsentligt — till fördomarnes undanrödjande. De böcker, hvilka han och andra tryckte, framlockade andlig verksamhet och väckte till nytt lif den frihetskärlek, som snart skulle göra Holland till en bland de främsta staterna i verlden.

Konungar dö, trosbekännelser vexla, bronsstatyer, gjorda att motstå all förstörelse, kullstörtas, men det tryckta ordet står qvar. Böckerna lefva, lefva i alla tider. Horatius hade rätt: *de äro varaktigare än bronsen.*

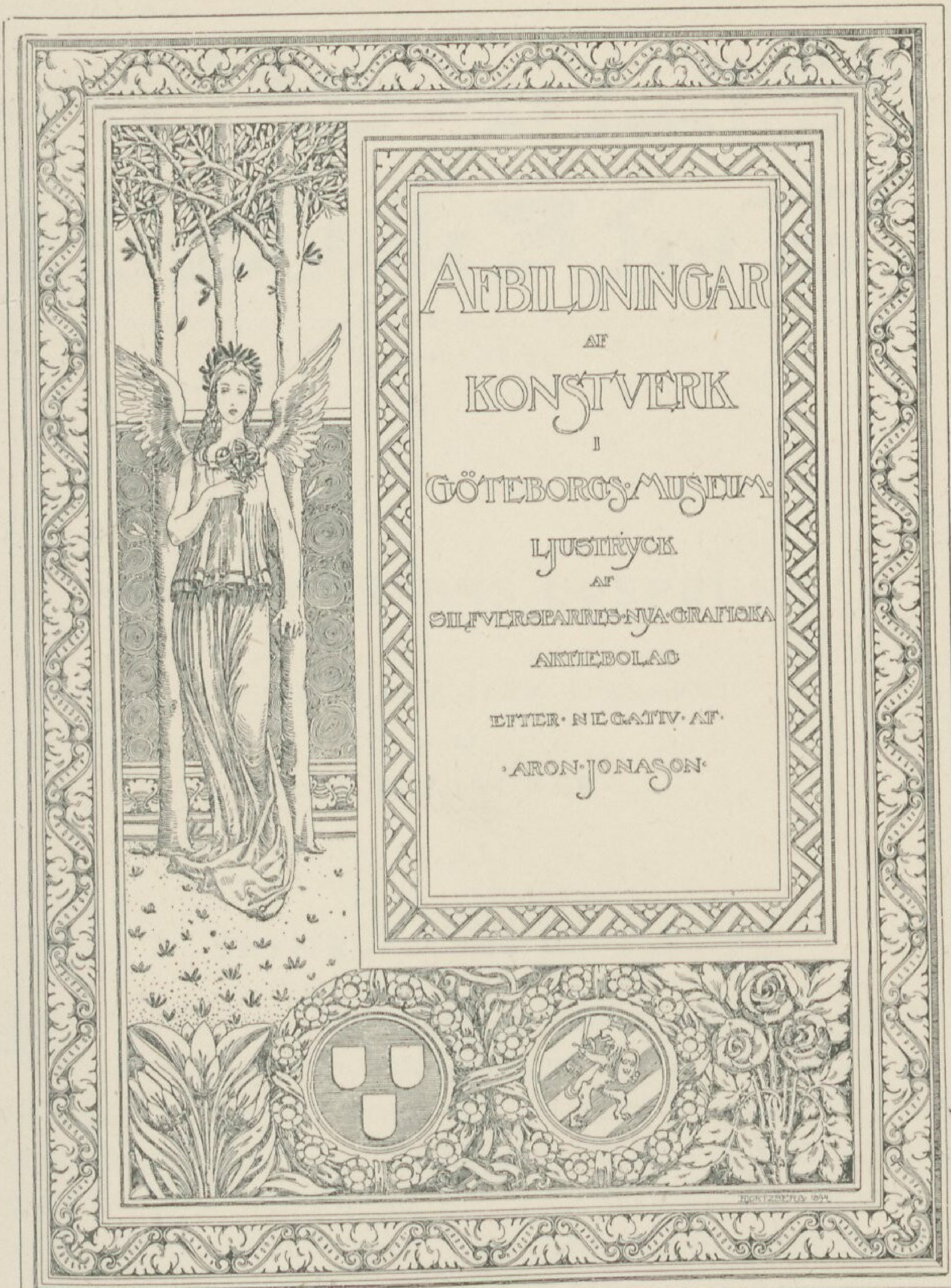

W. Z.-G.

ANNONSFÖRSLAG AF J. HYBERG.

AMERIKANSK IDÉ.

FOTOTYPI FRÅN GENERALSTABENS LITOGRAFISKA ANSTALT, STOCKHOLM.

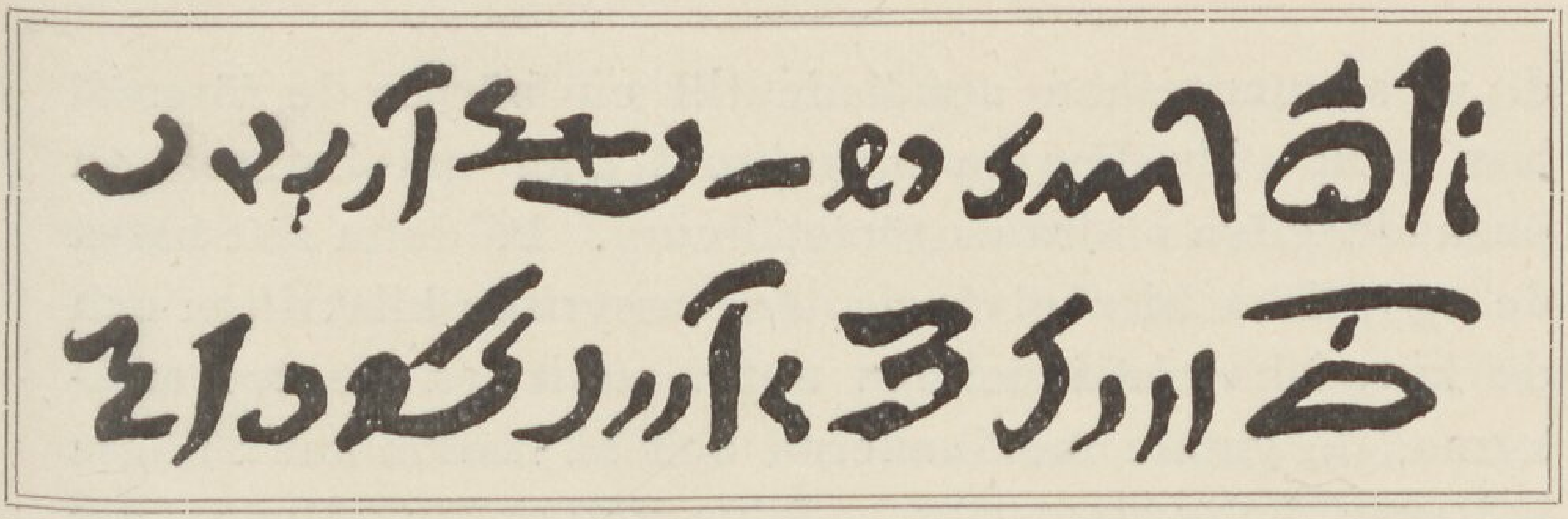

W. Z.-G.

FOTOTYPI EFTER STRECKTECKNING

TILL BOKOMSLAG.

FOTOTYPI FRÅN WARNER SILFVERSPARRES NYA GRAFISKA AKTIEBOLAG, STOCKHOLM.

Demotisk skrift.

SKRIFKONSTENS URSPRUNG.

Fri tolkning från franskan
af
D:r O. E. LINDBERG.

I. Skrifkonstens utveckling.

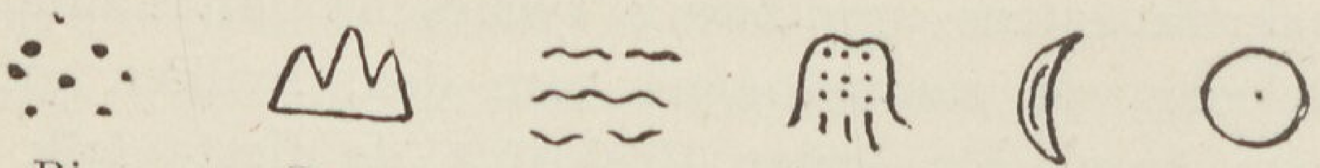
Hvarmed inleda ämnet till en artikel, särskildt egnad åt »bokens män», om icke genom en hastigt tecknad monografi öfver skrifkonsten? Vi säga monografi, ty en skrifkonstens historia skulle föra oss in i allt för djupa vetenskapliga betraktelser och vida öfverskrida de gränser vi hafva oss anvisade. Vårt syfte är endast att åskådliggöra, huru de moderna skrifttecknen och i synnerhet europèernas hafva bildats. All skrifkonst, det må nu vara den yttersta Österns, Amerikas eller sjelfva våra stamfäder ariernas, har börjat med att vara pikturell,

d. v. s. menniskan afmålade till en början de föremål hon sjelf ville förvara åt minnet eller om hvilka hon önskade gifva andra en föreställning. På detta sätt hafva de egyptiska hieroglyferna, den assyriska kilskriften och de kinesiska skrifttecknen uppkommit; så skrefvo aztekerna, de gamle mexikanerna och så skrifva ännu några indianer i Nordamerika. Piktografien är således det första stadiet i skrifkonstens utveckling; den är så naturlig för menniskan, att de obildade ännu begagna sig deraf, och en hvar kan få lära känna den genom att studera de märkvärdiga räkningar af en obildad bretagnisk bonde, hvilka finnas i en glasram i Trocadéros etnografiska museum. Det andra stadiet i skrifkonstens utveckling är *Symbolismen*, då menniskan framställde de abstrakta idéerna medelst teckningar af föremål, som i det närmaste voro analoga med de begrepp, hon ville åskådliggöra: ett öga för att beteckna synen, en fogel för flygten, en fisk för simkonsten o. s. v. Piktografien och symbolismen betecknas med ett gemensamt namn: *idéografi*. Den idéografiska skrifkonsten blef först *fonetisk*, sedan *stafvelseskrift* och slutligen *alfabetisk* skrift, sådan vi nu ega den, och som utgör spetsen af hennes fullkomning. Man finner ännu i dag på jordklotet skrifsätt, som stannat på något af de stadier, vi nyss uppräknat. Man är frestad tro, att skrifkonsten har följt ordet; ja, åtskilliga lärda anse att skrifkonsten har gått före språket, och detta påstående har erhållit ett mycket kraftigt understöd af Louis Alotte i ett arbete med titeln: »Skrifkonstens ursprunglighet i förhållande till det menskliga språkets uppkomst». Han framställer der de allvarligaste bevis till förmån för denna teori; då emellertid

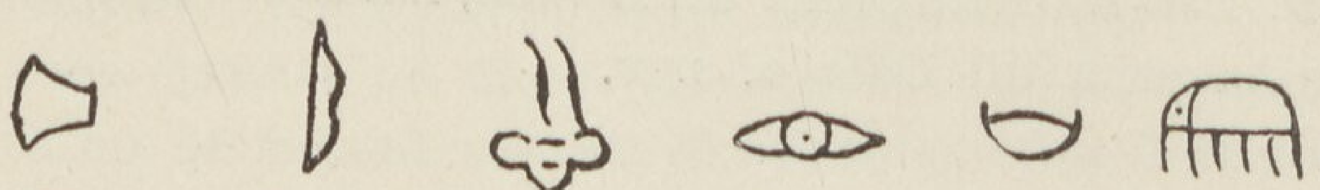
en mängd vilda folkstammar eller sådana, som äro på väg att civiliseras och ega ett jemförelsevis utveckladt språk, ej ens hafva den piktografiska skriften, måste man tillåta oss att hysa tvifvel om denna skrifkonstens ursprunglighet. Det är sannt, att menniskan är en varelse, som gärna härmar, och så långt man går tillbaka i menskliighetens historia, finner man mer eller mindre grofva teckningar, i hvilka man kan ana det föremål, konstnären har användt, men derifrån och till urskiljandet af en bestämd idé i framställningen är det ännu långt nog. Det vissa är, att skrifkonsten uppkommit genom en härmning af föremål, liksom språket haft ljudhärmningen till sitt ursprung; denna iakttagelse af menniskans härmningsförmåga är icke ny; de gamle egypterna hade observerat detsamma, hvarpå som bevis kan tjena, att de framställde guden Thot, skrifkonstens uppfinnare, under bilden af en apa, detta djur, som framför andra kan konsten att härma. Den tradition, som tillskrifver Thot skrifkonstens uppfinning, tyckes ha blifvit antagen af grekerna på samma gång som den, hvilken gifver Kadmus äran; för öfrigt tillskrifva de flesta folk sig skrifkonstens uppfinning: kineserna hänföra den till sin kejsare *Fou-Hi*, hebreerna till *Henoch*, *Abraham* eller *Moses*, skandinaverna till *Odin* o. s. v.

II. Skrifkonsten i yttersta Orienten och i nya verlden.

Den yttersta Orienten och Amerika framställa för oss två mycket bestämda idéografiska system: det kinesiska och mexikanska (»écriture calculiforme»), om hvilka vi endast säga några ord, då vi skynda till betraktelsen af den gamla Orientens skrifttecken, som gifvit upphof åt våra. Kinesernas skrift började som all annan med att framställa former af föremål: en rundel betydde solen, en halfmåne månen, vågiga linier vattnet, svarta punkter riset o. s. v. Men dessa bilder räckte icke mer till — och denna anmärkning gäller alla skrifsätt —, så snart man ville beteckna något annat än sådana föremål, som kunde synas eller vidröras. Såsom vi ofvan hafva sagt, betecknade man symboliskt de abstrakta begreppen genom ett kändt föremål.

Ris. Berg. Vatten. Regn. Måne. Sol.

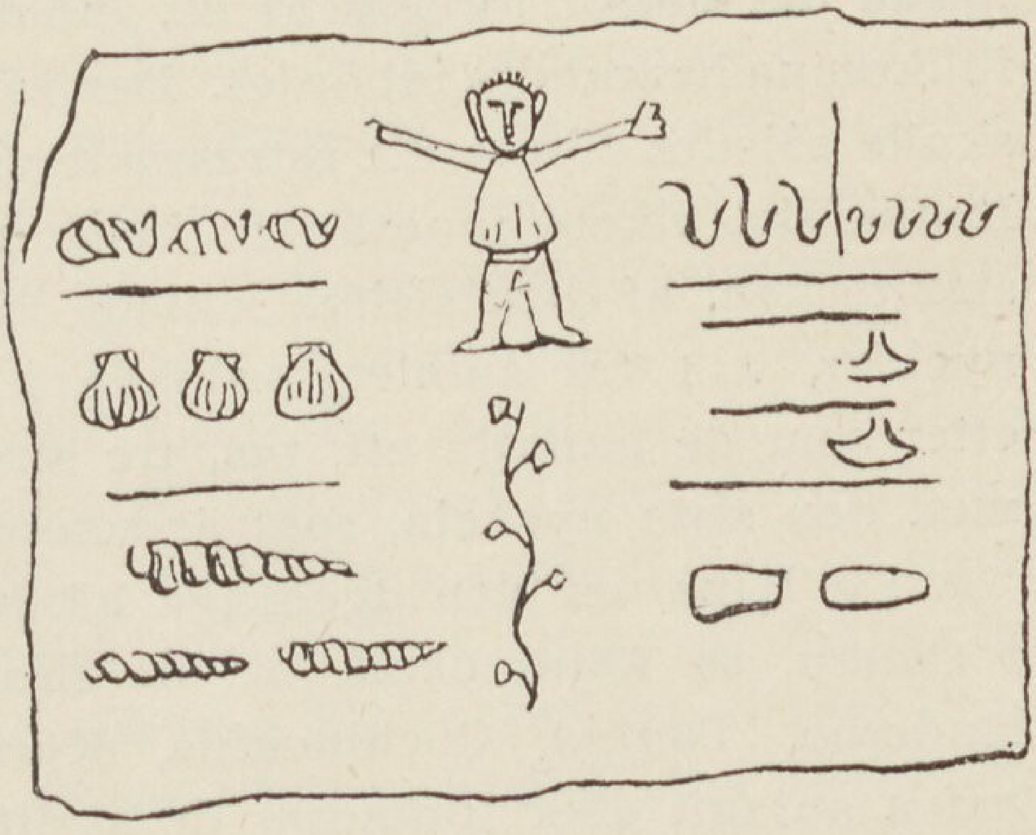

Yxa. Båge. Näsa. Öga. Mun. Elefant.

För att framställa bilden af snabbhet, slughet tecknade man respektive en fågel, en räf och för att uttrycka konsten att skjuta med båge begagnade sig kineserna af tecken, som föreställde en båge med pil och der

bakom en hand färdig att draga på snöret; ville de framställa begreppet att träda upp någonting, så tecknade de två ringar, genom hvilka en rak linie löpte, som skulle föreställa tråden.

Detta sätt att skrifva begagnas ännu af stammar i Nordamerika: Joly citerar i sitt arbete: »Menniskan före metallerna» märkvärdiga exempel härpå. Jaques Arago i sin »Resa omkring verlden» gifver härpå ett prof från en invånare på Carolinerna. Vidstående bref, adresseradt till en europé, betyder: 1) att invånaren på Carolinerna skickar sina hälsningar till Hr X., hvilket åskådliggöres medelst figuren med de utsträckta armarne och den derunder tecknade blomman. 2) Brefvet är deladt i tvenne partier, till venster äro tre slags snäckor framställda, till höger metkrokar af två storlekar samt yxor, och två tecken, som föreställa yxor utan skaft; uttydningen blir: Jag skickar dig snäckor, skicka du mig sex metkrokar, två yxor med skaft och två utan.

Detta skrifsätt tillhör ej endast folk på en låg bildningsgrad, utan användes i många fall äfven bland civiliserade folk; betydelsen af en pil eller ett utsträckt finger förstår hvar och en, och hvilket språk man än talar, begriper man, att dessa figurer vilja säga: »Gå i denna

riktning!» Romarnes siffror, de algebraiska tecknen, de planetära och zodiakala o. s. v. äro lika många tillämpningar af det ideografiska systemet.

För att återkomma till den kinesiska skrifkonsten, låtom oss säga, att den undergått sex på hvarandra följande ombildningar, innan den från bildskriften nådde upp till sin slutliga fullkomning. De kinesiska skrifttecknen hafva två värden: ett fonetiskt och ett idéografiskt. För att ett tecken skall hafva en viss betydelse, måste det derför föregås af ett annat; dessa två element fullkomna hvarandra inbördes. Den kinesiska skrifkonsten skulle således förete ett intrassladt virrvarr, om icke det himmelska rikets innevånare hade utvalt ett visst antal stamtecken, af dem sjelfva kallade »pou», af européerna nycklar, 214 till antalet, ordnade i bestämd följd, allt efter som de omfatta ett, två, tre streck o. s. v. till och med den sista nyckeln, som är sammansatt af 17 streck.

Då Kina var den egentliga härden för civilisationen i Östern, så följer deraf, att de flesta folken i grannländerna, Tonkin, Cochinchina, Korea, Japan o. s. v. hafva antagit eller förändrat de skrifttecken, som voro i bruk i Midtens rike. Japaneserna hafva betydligt förenklat dem genom att förvandla dem till stafvelsetecken, hvilket gjort det möjligt att äfven der använda dem i tryck. Emedan det kinesiska språket, som endast är enstafvigt, till sin konstruktion är mycket olikt det japanska, så dröjde det ej länge, innan man insåg, att detta skrifsätt icke svarade mot Niphons språk, och det var för att afhjelpa denna olägenhet, som *Ki-bi-ko* under förra hälften af det åttonde århundradet före vår tideräkning, uppfann ett slags stafvelsealfabet genom för-

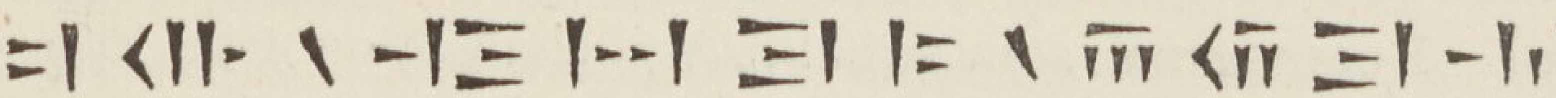
enkling af den kinesiska skriften, hvilket man för den skull kallade *Kata-kana* d. v. s. »hälften af skrifttecknen»; det är sammansatt af 47 tecken; detta stafvelsealfabet utgör den enda stafvelseskrift, som varit i bruk; olyckligtvis hafva japaneserna ej vidblifvit Kata-kana: de begagna ännu (med undantag af den kinesiska skriften, som användes i lärda arbeten) tre andra stafvelseskriftsystem, kallade: *Hira-Kana*, *Man-yo-Kana* och *Jamato-Kana;* det sista vill anses för det förnämsta inom den japanska skrifkonsten. Dessutom ha japaneserna en kursiv skrift, som man kallar *Sô-chô* (»en forme d'herbe»), som mycket liknar den kinesiska kursivskriften *Thsao*.

Koreanerna, som erhållit sin civilisation från kineserna, antogo till en början deras skrifsätt; det användes till och med ännu, liksom af japanerna, i vissa lärda arbeten; men samma företeelse, nämligen af språkets inflytande på formen, som försiggick i Japan, fortplantade sig äfven till Korea. Koreanska språket är verkligen lämpligt för alfabetisk skrift; mot slutet af fjerde århundradet i vår tideräkning blef också ett alfabet uppfunnet, kalladt *Ghin-Boun*, troligen härledt eller förenkladt ur det kinesiska. Emellertid anse flere författare, att det mycket väl kunnat uppstå af den hindostanska skriften *(sanskrit* eller *Dévanâgari)* och skulle ha blifvit infördt genom de buddhistiska missionärerna vid den kristna tidens början.

Hvad beträffar de urgamla amerikanska, aztekiska och mexikanska skriftsystemen, kan man ej mycket säga derom, då deras dechiffrering ännu allt för litet framskridit för att ett säkert omdöme skulle kunna fällas: stundom hafva de utseende af en rebus, stundom åter

tyckas de vara rent fonetiska, såsom i följande exempel af M. Berger.

»*Teocaltitlan* (folket i närheten af templet) skrifves med tecknet för »tempel» = *teocalti*, och med tecknet för »tänderna» = *tlan*; dessutom bestämmes läsningen af det första idéogrammet genom tecknet för »läpparna» = *te* och för »väg» = *o*, hvilka tecken sättas under. På sådant sätt kommer hvarje ljudtecken att beteckna endast begynnelsestafvelsen (vanligtvis rotstafvelsen) af det ord, som det återgifver.

Kilskrift.

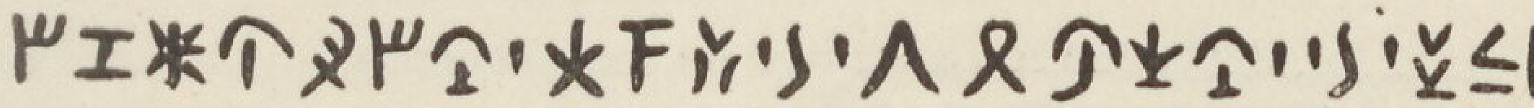
III. **Den gamla Orientens skrifkonst.**

Vi beteckna med detta namn de skriftsystem, som uppstått och spridt sig i de delar af Asien och Afrika, som voro kända af de gamle, och vi gömma till sist det egyptiska skriftsystemet, denna skrift, som sannolikt är ursprunget till våra nutida ljudtecken. Kaldeernas kilskrift, antagen af assyrier och meder, spred sig också till Susiana och Persien, ja, till och med till Armenien och upphörde ej att vara i bruk, förrän under de första århundradena af vår tidräkning. Man känner verkligen en kilskriftinskription, som bär en parther-konung *Pakorus'* namn, hviken regerade mellan 77—111 e. Kr. Detta system, som ursprungligen var rent hieroglyfiskt, härleder sitt namn deraf, att de element, hvaraf de olika skrifttecknen äro sammansatta, alla hafva formen af en

kil eller spik, hvilket härrör från dessa folks vana att skrifva på tegel.

Några af dessa kilskriftgrupper äro idéografiska, men det största antalet betecknar stafvelser; några äro enkla, d. v. s. bildade af en vokal och en konsonant, andra sammansatta, d. v. s. bildade af flere konsonanter. I likhet med den japanska är den således ett exempel på stafvelseskrift, d. v. s. befinner sig på ett mellanliggande stadium, som borde leda till den alfabetiska skriften.

Man förmodar, att kilskriften utbredde sig utom Asien och gaf upphof till åtskilliga cypriska skrifttecken, hvilka så länge hafva tagit de lärdes skarpsinne i anspråk, och hvilkas fullständiga tolkning ej daterar sig längre än från 1874.

Cyprisk skrift.

En lärd engelsman, Sayce (On the Hamathite Inscriptions), tror, att de tvärtom härröra från ett hieroglyfiskt system, som nyligen blifvit upptäckt i Syrien och Mindre Asien och hvilket man ansett tillhöra Hittiterfolket. Men då man ännu ej kunnat finna tydningen af dessa hieroglyfer, är det mycket svårt att bevisa, det de skulle utgöra ursprunget till de egyptiska.

Vi komma slutligen till de egyptiska hieroglyferna, hvilkas tolkning utgör en af de franska storbragderna. Vi åtaga oss ej här att berätta, huru nyckeln till hieroglyferna blef funnen, vi hänvisa läsaren till ett intressant arbete, utkommet i detta ämne af Georges Brunel i les »*Nouvelles scientifiques et photographiques*». Champollions

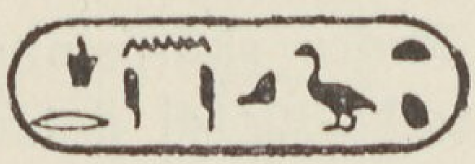
namn är på allas läppar; det är nog att komma i håg, det många lärda hade strandat på denna svårighet, då 1799 en fransk officer nära Damiette upptäckte den ryktbara stenen med de tre språken, hvilken sten numera tillhör Brittiska muséet i London.

Åkerblad, Silvestre de Sacy, Young försökte förgäfves att afvinna denna ryktbara sten dess hemlighet; denna ära var förbehållen den unge Champollion, som 1822 gaf åt den förvånade verlden den så länge sökta lösningen, hvilken han hade funnit, tack vare tolkningen af de kungliga namninfattningar, som a, b, c här bredvid visa och hvilka betyda respektive:

Berenice,

Kleopatra,

Alexander.

a

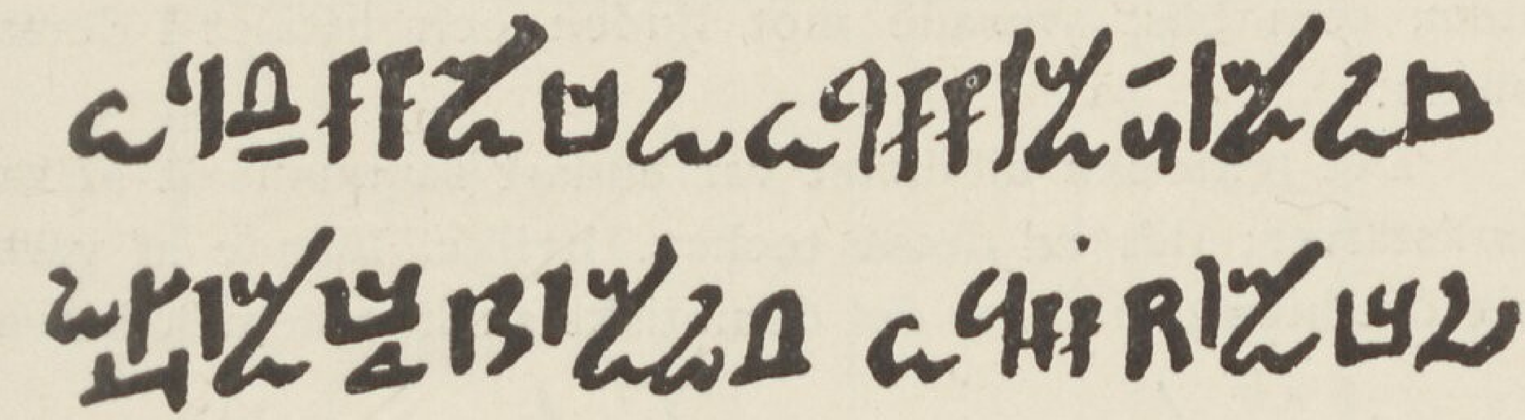
b

c

Af Champollions arbeten framgår, att den egyptiska skrifkonsten bestod af tre slags skrifttecken: *figurativa*, *symboliska* och *fonetiska*. De två första äro rent hieroglyfiska, den senare indelas i två kategorier; i den första finnas 22 skrifttecken, som hafva alfabetisk betydelse (nämligen samma betydelse som den första bokstafven i det egyptiska ord, som tecknet ursprungligen föreställde); det andra innefattar ungefär 300 stafvelsetecken, af hvilka de flesta äro mångljudiga, d. v. s. kunna representera flere ljud. — Man förstår lätt, att ehuru dessa skrifttecken på ett utmärkt sätt ägnade sig

för byggnadsdekorering, de voro mycket obeqväma i det dagliga lifvet. De blefvo också långt före vår tideräkning ersatta af en skrift, af nutiden kallad den *hieratiska*

Hieratisk skrift.

och som skrefs från höger till venster, under det att hieroglyferna skrefvos efter behag i begge riktningarna.

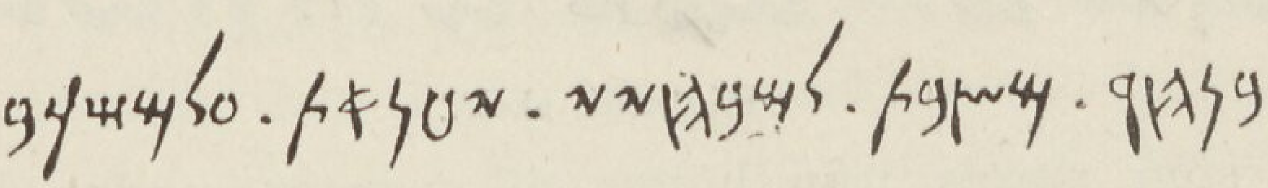
Mellan den 21 och 25 dynastien förenklades ännu mer denna skrift och frambragte den folkliga eller s. k. *demotiska* skriften (se öfverstycket till denna artikel), som användes, säger Maspero, i kontrakt ända ifrån Shaboks och Tahraqas regering.

IV. **Det feniciska alfabetet, dess egyptiska ursprung, från detsamma härstammande äldre och yngre alfabet.**

»Assyrierna», säger Maspero, »stannade vid stafvelsen, egypterna uppfunno de alfabetiska skrifttecknen utan att kunna lösgöra sig från stafvelserna och idéogrammen, de enljudiga och mångljudiga; fenicierna uppfunno alfabetet i egentlig mening.» Det skulle kanske vara rättare att säga, det fenicierna endast *använde* alfabetiska skrifttecken, att de icke uppfunno deras form, utan helt enkelt togo dem från den egyptiska kursivstilen. De Rougé har i en uppsats, som han 1859 föreläste inför

antiqvitetsakademien, och som utgafs 1874, visat, att vid den tid, då »Herdarne» regerade i Egypten, hade Kananeerna bland de egyptiska kursiva bokstäfverna utvalt dem, som bäst svarade mot ljuden och uttalet i deras språk.

Det feniciska alfabetet var endast sammansatt af 22 bokstäfver; det är dessa tecken, hvilka, lånade af vare sig det hieratiska eller det demotiska skriftsystemet, hafva

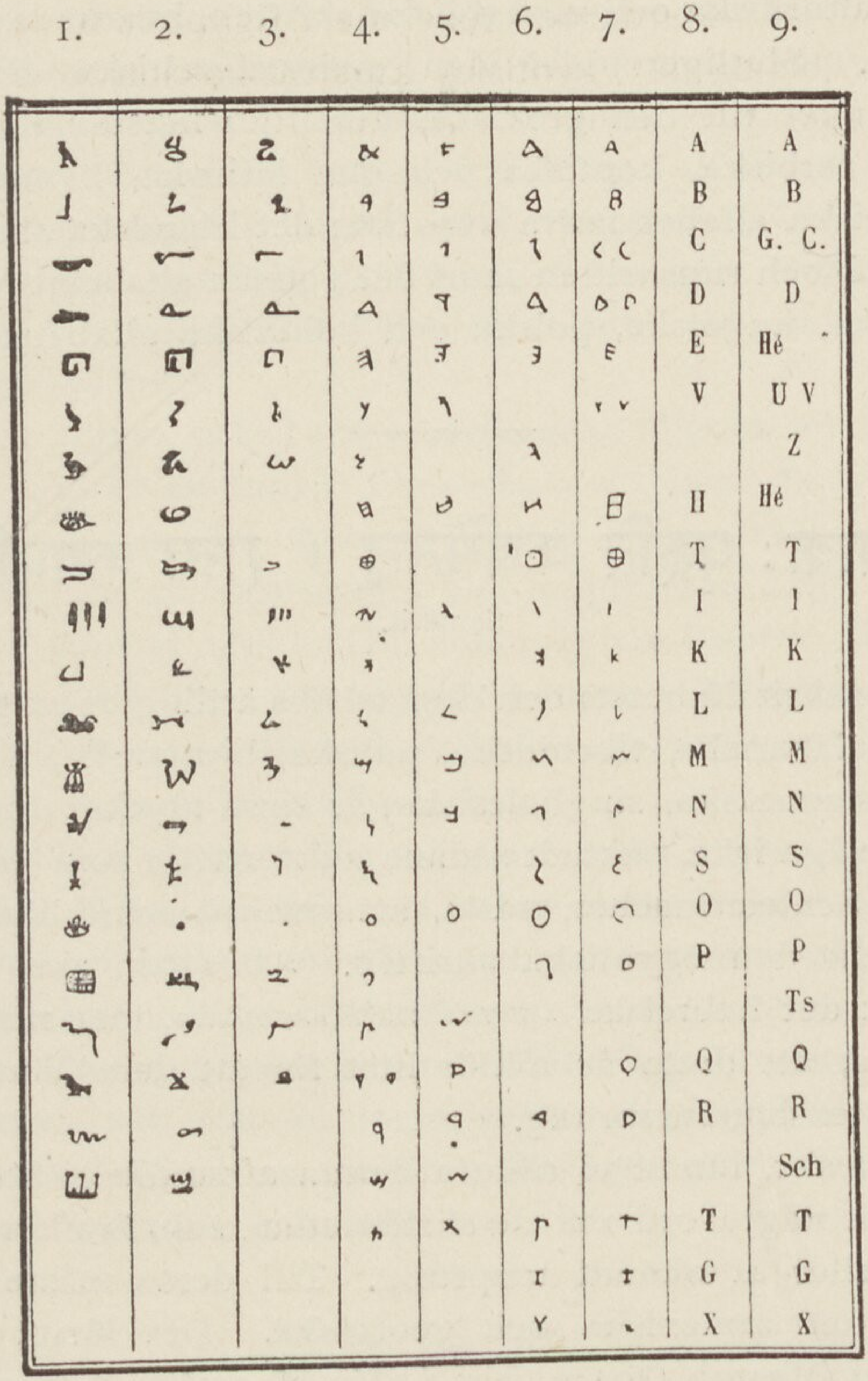

Fenicisk skrift.

gifvit upphof åt den fornhebreiska, fornpersiska, gammalarmeniska och gammalgrekiska skriften, hvarifrån det latinska och vårt alfabet leda sitt ursprung. Omstående tabell visar påtagligt detta faktum.

Man kan, om man betraktar denna, iakttaga, att våra förfäder, som än skrefvo från höger till venster och än tvärtom, gerna vände om bokstäfverna, så att af de 22, af hvilka det feniciska alfabetet består, 15 mycket likna motsvarande egyptiska typer, och att de andra med stor sannolikhet kunna hänföras antingen till den hieratiska eller den demotiska skriften.

Detta alfabet har gifvit upphof åt all europeisk skrift, och till stor del åt de asiatiska och afrikanska alfabeten; derifrån nedstammar den gammalpersiska skriften, som alstrade zend, pehlvi och kanske äfven den armeniska, kaldeiska och palmyreniska; denna senare gaf upphof åt: 1) den sabeiska skriften och åt estranghélo, från hvilket den gammalarabiska (kufiska) skriften, förelöparen till den vanliga arabiska, vidare den persiska, hindo-

1, 2, 3. Egyptiska. 4. Feniciska. 5. Hebreiska. 6. Grekiska. 7. Grekisk-Hebreiska. 8. Latin. 9. Uttal.

stanska och malajiska utgingo; 2) till den syriska, den gammalturkiska och mongoliska skriften, hvarur mandsju föddes. Slutligen blef den gammalgrekiska skriften ursprunget till den grekiska, hvarifrån härstamma: den ryska, serbiska, koptiska och den latinska, hvarur alla europeiska alfabet hafva uppstått: det irländska alfabetet (gäliska) och runskriften samt det gotiska alfabetet, vidare de tyska, ungerska, polska och böhmiska alfabeten.

चक्रवाकः पृच्छति कथमेतत् । राजा कथयति ।

Sanskrit.

Sanskritalfabetets och dess talrika ättlingars ursprung (det malabariska, tibetanska, paliska, birmanska, javanesiska, siamesiska, singhalesiska) är ännu mycket dunkelt, och vi våga icke, oaktadt sådana auktoriteter som Volney, Kopp, Schleiermacher, påstå, att sanskrit också härstammar från den egyptiska skriften. »*Ma*» och »*sa*» likna mycket det hebreiska »*mem*» och »*samech*», men man må erkänna, att detta är alltför litet för att deraf sluta till ett gemensamt ursprung.

Till sist, innan vi afsluta denna afhandling, återstår att säga några ord om de skriftsystem, som äro konstruerade eller af okändt ursprung. Till dessa måste man räkna det armeniska och georgiska. Det första uppfanns af Mesrob (404 e. Kr. f.) för att ersätta de persiska och syriska alfabeten, af hvilka hans landsmän betjenade sig; sedan begaf sig denne Mesrob till Georgien och utgaf i samråd med konung Artchil för folket derstädes

ett alfabet, bestående af 38 bokstäfver. De vilda stammarne i Amerika, hafva vi sagt, begagna ännu bildskrift, såsom korrespondensmedel. Missionärerna, som sökte omvända dem, voro utsatta för stora svårigheter: för att kunna lära dem känna den heliga skrift på annat sätt än genom det talade ordet, funno de på idéen att skaffa sig en särskild stafvelseskrift, medelst hvilken de tryckte två biblar; den ena för Crees' och den andra Chippeways bruk.

Det finnes också ett amerikanskt alfabet, som uppfanns 1830 af en indisk Cherockee, vid namn Sequoyah; vi veta ej, om det ännu är i bruk. Ett annat alfabet, eller rättare stafvelseskrift, blef uppfunnen 1848 af en neger i Central-Afrika, vid namn Doalu Bukere. Denna stafvelseskrift hade tett sig för honom i drömmen, sade han, och den nye Mesrob lyckades ändtligen att få den antagen af invånarne i hans by.

Hvilken slutsats bör man nu draga af denna långa uppsats? Förvisso den, att menniskan är öfverallt sig lik, att hon härstammar från ett enda ursprung: hennes natur skimrar klart fram genom hennes otaliga skriftsystem liksom genom hennes oräkneliga tungomål, och på samma sätt som zoologen spårar en planmässig enhet i djurverlden, så igenkänner filologen hos menniskan den intellektuella enheten.

TREFÄRGS-FOTOKROMOTYPI.

Clichéer från Husník & Häusler i Prag.

En fotografi framkommer som bekant genom de kemiska ljusstrålarnes inverkan på en plåt, preparerad med ett ljuskänsligt silfversalt — i allmänhet bromsilfver. Som blått och violett äro starkt kemiskt verkande, rödt, gult och grönt deremot mindre kemiskt verksamma, föranleder detta att i en vanlig fotografi färgvalörerna icke framkomma i rätt proportion; den blåa himlen blir för ljus, gröna ängar och skogar för mörka. En fotografi af vår svenska flagga, tagen på en vanlig plåt visar ett mörkt kors på ljus botten; vid fotografering af blommor framkommer oftast det samma osanna resultat. Genom att göra plåtarne mera känsliga för de mindre kraftigt verkande ljusstrålarne är man dock i tillfälle kunna

W. Z.-G.

FOTOKROMOTYPI I 3 FÄRGER

Clichéer från Husník & Häusler, Prag.

W. Z.-G.

FÖRSTE FÄRGEN

W. Z.-G.

ANDRE FÄRGEN

W. Z.-G.

TREDJE FÄRGEN

åstadkomma en monokrom bild, der färgskalan återgifves i det närmaste rätt; man har plåtar sensibilerade för blått och gult eller för rödt eller för begge tillsammans. Sensibileringens verksamhet kan ytterligare höjas genom användning af färgade glasskifvor, s. k. strålfiltrar, och man är med tillhjelp af dessa istånd att framställa olika negativ af samma föremål, hvar för sig representerande en af de tre hufvudfärgerna gult, rödt och blått. Till exponeringen för den gula plattan sensibileras den fotografiska plåten med rödt (emedan blått i och för sig dock inverkar) samt dessutom med ett violett glas såsom strålfiltrer, hvilket absorberar den gula färgen. Man erhåller på detta sätt ett negativ, som blott uppkommit genom inverkan af blått och rödt, och å hvilket det gula gifver skuggorna.

Kopierar man nu detta negativ på en ljustrycksplatta eller öfverför det genom etsning på zink, så får man en tryckplatta för den gula färgen. På samma sätt kan man belysa en för gult och blått känsliggjord plåt med en grön filtrer, hvarigenom ett negativ för rödt uppstår, af hvilket den för det röda trycket behöfliga plattan kan framställas.

Om plåten är gjord känslig för gult och rödt, och en orangefärgad glasfiltrer användes, så uppkommer ett negativ för den blåa utstrålningen, och med den deraf preparerade plattan tryckes den blåa färgen. Om man nu med gul färg gör ett aftryck å papper af den första plattan och deröfver ett noga inriktadt aftryck i rödt med den andra, samt ändtligen i blått med den tredje, så blir resultatet en fullt trogen reproduktion af originalet med alla dess färgnyanser.

I sjelfva verket måste man emellertid medelst retouch afhjelpa många brister uti detta nya förfaringssätt, men dessa svårigheter äro lätt nog öfvervunna, då det gäller att tillämpa metoden på ljustryck (collotypi), hvilket äfven eger rum i några konstanstalter. Men helt annorlunda ställer sig saken, då det är fråga om att genom etsning framställa monokromplattor för boktryck, hvilket ännu blott är möjligt medelst autotypiens rutade glasraster. En autotypi är och förblir alltid en mycket ofullständig reproduktion, ty den kan aldrig uppvisa rent hvita dagrar, emedan öfver desamma alltid hvilar en grå ton, uppkommen genom rasterns punkter, och som framträder såsom ett svagt nät. Der, hvarest man måste hafva rent hvitt, är det sålunda nödvändigt att antingen konstnärligt retouchera negativet sjelft eller ock upphjelpa tryckplattan, i det att gravören borttager alla punkterna på de hvitt belysta ställena eller med grafstickeln gör dem mindre synliga. Om man nu betänker, att man härvidlag har att göra icke med *en* utan med *tre* plattor, och att på dessa den omnämnda retouchen skall ske på absolut samma punkter, så förstår man lätt de stora svårigheter, som äro förbundna med reproduktion i tre färger af ett kololeradt original. Dertill kommer ytterligare svårigheten att trycka tre autotypiska plattor öfver hvarandra, så, att de trenne rasterna icke bilda någon moiré. Dessa och andra olägenheter förorsaka, att så få firmor befatta sig med trefärgstrycket.

Hvad sjelfva tryckningen beträffar, måste man dertill använda mycket goda pressar, som möjliggöra ett fullkomligt korrekt register och de särskilda normalfärgerna, gult, rödt och blått, eljes erhålles en alldeles oriktigt färglagd

bild. Tryckaren måste derför vara mycket noggrann, ej blott hvad beträffar valet af färger, utan ock särskildt i fråga om färgmängden.

Emellertid förefinnas dock icke så stora svårigheter vid trefärgstrycket, som vid den hittills brukliga kromotypien, hvaraf vi i denna årgång lemna ett prof, tryckt i 6 färger hvilka noga måste sammanpassas. Vid trefärgstrycket har man endast att inrikta tre färgplattor, och om man för dessa väljer de riktiga tryckfärgerna och iakttager den erforderliga noggrannheten, så måste resultatet blifva mycket godt och lemna betydligt mindre makulatur än vid det andra förfaringssättet, vid hvilket sammanpassandet af ett flertal plattor gifvetvis måste förorsaka mera utskott.

Det är icke något tvifvel underkastadt, att trefärgstrycket går en stor framtid till mötes, och att det isynnerhet i boktryck kommer att mycket användas, hvarvid dock fordras, att man vid tryckpressarnes konstruktion och genom att framställa de *renast möjliga normalfärger*, understöder de bemödanden, som göras att ernå ett fullt tillfredsställande resultat.

N:r 299 (B) GÖTEBORGS HANDELS- OCH SJÖFARTS-TIDNING, Lördagen den 22 December 1894.

TELEGRAFERA

Jul- och Nyårshelsningar.

Det blir icke dyrare än att köpa och sända kort.

BETALAR SIG FINT TRYCK?

Reflexioner för dagen.

Denna fråga, som på sista tiden dryftats i nästan alla länders facktidningar, har besvarats på de mest olika sätt, än allt för sangviniskt, än i motsatt riktning.

Spörsmålet är af så stor vikt för vårt fack, att äfven jag trott mig böra försöka lemna ett svar på detsamma.

Det gäller:

Betalar sig i verkligheten det fullt fackmässiga, gedigna arbetet, hvarå nedlagts samvetsgrann omsorg, smak i färgsammanställningen, ett i minsta detalj noggrannt register, m. m.?

Direkt betalar sig *detta slags* arbete tyvärr *icke*, men väl indirekt, derigenom att det visar, att den firma, som utfört det fina arbetet, äfven bör kunna utföra de enklare med fackkännedom och omsorg. Såmedelst lockar det öfverlägset utförda arbetet kunder till affären.

Det *borde* vara så.

Men huru ter sig härvidlag verkligheten?

Alla veta vi, att det finnes firmor, som åtaga sig arbeten utan ringaste hänsyn till sjelfkostnaden och utan tanke på att genom sitt allt för låga pris undergräfva sin egen och de korrekt arbetande kollegernas existens. Härtill kommer den jäktande, osunda konkurrensen, som går löst på likt och olikt, utan andra synpunkter än det billiga priset.

Man behöfver allenast kasta en blick på den annons, som i förminskning återgifves som öfverstycke till denna lilla uppsats, för att erfara att t. o. m. ett statens verk icke drager i betänkande att våga en dust med den enskilde, skattdragande yrkesidkaren i kampen för tillvaron!

Huru skola vi då åstadkomma att det fina, goda arbetet kommer att betala sig?

Enligt min öfvertygelse måste följande synpunkter vara för boktryckaren bestämmande: ett oförtrutet vidhållande af ett omsorgsfullt utförande, en systematisk affärsregim, en praktisk och väl ordnad inredning af sätteri- och tryckerilokaler, hvarigenom all material, som bör förefinnas i tillräcklig mängd, blir lätt tillgänglig och väl bevarad, inskränkning af ett allt för stort antal lärlingar, — med ett ord: ordning och reda i affären.

Lägger man härtill: klokt gjorda inköp af material och papper och *last but not least* ett vaket intresse för facket, så bör äfven omsider det fina arbetet betala sig.

Wald. Zachrisson.

Förminskad vignett
ur ett amerikanskt jernvägsprospekt.

REKLAMEN OCH DESS BETYDELSE FÖR DET OFFENTLIGA LIFVET.

AF

ALBIN MARIA WATZULIK.

Tiden flyr. Intet i verlden står stilla; allt är i rörelse. Då vi sofva är hvilan blott skenbar; i vårt inre lefver och röres en verld för sig. Så ser det ut i hela naturen. Om natten rulla tågen genom landskapen, ångbåtarne skjuta fram genom vattnet, molnen sväfva ömsom sakta, ömsom med rasande fart öfver jorden, men om dagen är lifvet tusende sinom tusende gånger rörligare. Det är alltför mångfaldigt för att här kunna omhandlas. Men vi boktryckare hafva ett lif för oss. Låtom oss egna en tanke åt några drag ur detsamma och då först

skärskåda ett område, som ligger inom vår egen sfer, ett område, som är väl värdt att beaktas, i ändamål att framtvinga ett gillande eller ett förkastande. Jag menar det reklamväsende, som i vida kretsar, äfven hos oss, tills dato dock väckt ringa intresse. I det följande skall jag, på grund af mångåriga iakttagelser, söka gifva några vinkar för att sprida ljus öfver detta ämne.

Författaren, som eger en nära nog trettioårig praktik, tror, att bristen på framgång af reklamer är att söka deri, att dessa icke gjorts *med tillbörlig insigt*, *i tillräcklig mängd* och *med nödig konsekvens*. Med afseende härpå har man mycket att förebrå boktryckarne, hvilket icke är att undra på, då man betänker, att de flesta af dem äro af den meningen, att man icke behöfver bekymra sig mycket om reklamen, emedan — hvilket de gerna betona — den konsumerande allmänheten dock alltid återkommer till dem, då något skall tryckas. Detta är utan tvifvel en uppfattning, som blott under vissa förbehåll kan anses riktig, af den enkla grund, att ej få reklamer tillfölje deraf, att de icke verka något, blifva obemärkta; den beställande allmänheten blir delvis liknöjd genom boktryckarens slentrian, och den vanligtvis icke beställande allmänheten måste för att tvingas till beställning hafva något nytt, något apart och i ögonen fallande. Ej få boktryckare torde hafva blifvit varse detta och derigenom kommit till det beslut, att slå in på andra vägar. Hvilka vägar, man hittills valt, är noga bekant, så att ett närmare omnämnande häraf ej behöfves. Men det förtjenar dock anmärkas, att de medel och vägar, som anlitats, sällan fört till målet — detta vid en tidpunkt, då andra handtverk göra reklam på praktiskt sätt.

Hvad som hufvudsakligen faller i ögonen är den enformighet, som kännetecknar de vanligaste trycksakerna, hvilka alla i större eller mindre grad framträda i en högst alldaglig, ofta torftig och mången gång ful drägt. Enformigheten tröttar, som bekant, rätt mycket vårt öga och slappar intresset såväl hos beställaren som leverantören.

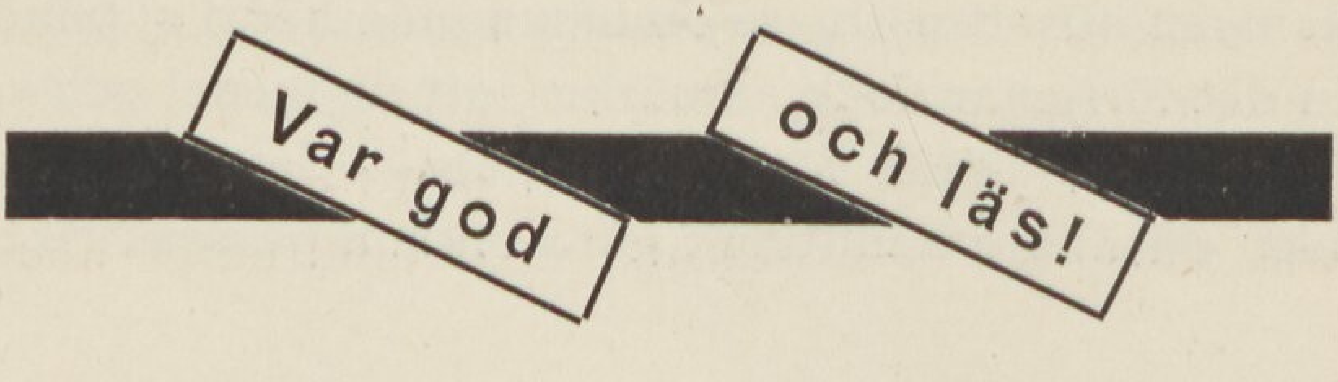
I detta afseende stå amerikanarne med sina trycksaker på ett helt annat och högre trappsteg. Äfven de utföra visserligen saker, som äro mycket enkla, men man må betänka, att den högsta grad af enkelhet äfven kan gifva största effekt.

Några exempel härpå torde anföras. I det venstra hörnet af ett blad kan man nemligen sätta uppseendeväckande och verksamma satser, korta och enkla. T. ex.

Man ser af dessa exempel, att ganska vackra resultat kunna vinnas med enkla och obetydliga medel. Linier behöfver det icke alltid vara. Hvarje sättare med någon talang kan äfven med några få ornament utföra ständigt nya och originella idéer.

Är det frågan om cirkulär eller prospekter, som skola hafva ett särskildt fint utseende, så gör man väl i att först förelägga beställaren dels några moderna, strängt stilenliga tryckprof, dels några »stil-vilda», men effektfulla sådana, för att erhålla visshet om, i hvilken riktning hans smak går. En annan afsigt härmed är att förhindra för mycken satsändring.

Jag håller det för opraktiskt och föråldradt att förse hvarje prospekt eller cirkulär med infattning; man bör

fastmer se till, huru saken bäst verkar och innan man utför satsen, kunde man få ett begrepp om arbetets utseende genom att göra ett flyktigt utkast på skeppet eller på papper. Detta i förening med ett sundt omdöme främjar städse det goda resultatet.

Det är mycket viktigt att låta hufvudsaken framträda kraftigt. På de talrika trycksaker, som äro afsedda att utgöra effektfulla reklamer, framträder dock hufvudsaken i de flesta fall så ringa, att det, som borde vara bisak, på ett oangenämt vis sticker läsaren i ögonen; detta är beroende på sättarens tanklöshet och måste strängt tadlas.

Men om det planlösa i textsättningen äfven är förbundet med ett torftigt utseende, så tro vi förvisso, att kundernas antal gifvetvis måste förminskas. Det ligger i boktryckarens eget intresse att för den beställande eller läsande allmänheten påvisa faran af en dålig smak och att framhålla fördelen af originellt utstyrda trycksaker.

På hvad sätt de bättre amerikanska tryckerierna och de amerikanska beställarne förstå att behandla och använda sina trycksaker som reklamer, bevisa de talrika tryckprof, som jag hemfört från min studieresa i Amerika förra året. Först vill jag fästa uppmärksamheten på jernvägsbolagen, hvilka, med afseende på sin gratisutdelning af reklam-trycksaker, icke hafva sin like. Särskildt storartade äro tidtabellerna i kuvert- och broschyrform; en del deraf äro verkliga grafiska konststycken. De erhållas gratis på alla bangårdar och i alla jernvägsagenturaffärer, hvilket väcker vår förvåning, helst då vi besinna, att de nästan alla äro tryckta i flera färger och rikt illustrerade. Några jernvägsbolag utdela, jemväl

gratis, små nätta och högst eleganta resehandböcker, mest hållna i broschyrform. Men äfven stadsmyndigheterna göra något liknande, i det att de genom spridandet af rikt illustrerade, pompösa broschyrer, söka att animera till bosättning å den ort, boken omhandlar. Bilderna äro ofta genialiskt och smakfullt grupperade och utstyrda med emblem och dylikt.

Till förtydligandet af den dekorativa anordningen i amerikanska resehandböcker finner läsaren några reproduktioner å bilaga IV.

Tyvärr kunna vi icke i följd af det begränsade utrymmet beskrifva utseendet af dessa amerikanska böcker. För ögat och sinnet erbjuda de en njutning, som tyvärr rätt sällan framträder vid betraktandet af den gamla verldens tryckalster. Men ej blott i denna slags litteratur visa amerikanarne, hvad som kan åstadkommas, hvad som bör fängsla; äfven andra publikationer erbjuda det samma i rikt mått, och den åsyftade verkan vinnes nästan alltid.

De religiösa sällskapen, i synnerhet nykterhetsifrarne, låta för sin agitation äfven framställa rätt vackra trycksaker. Mycket originellt är det inbjudningskort, som å nästa sida finnes afbildadt.

Som man ser, arbetar man här med ganska små medel. Kortet består af 4 blad lagda öfver hvarandra, alla i samma utförande. Papperet är gulgrönt. Trycket i blått och brunt. I öfre kanten äro bladen sammanlänkade med en liten knapp, så att man kan vrida dem i sär.

I form af ett vinfat hafva äfven nykterhetssällskapen låtit trycka en reklam i brunt på kartong. På framsidan

Come Early

SUNDAY

February 23rd, 1893, at 9:30 a. m.

LUKE · IV. · I TO 13.

Bring a Friend

läsas orden: »Häri finnes intet vin» och »Tomt»; på baksidan: »Vindrickning har framkallat begäret efter alkohol och i sammanhang dermed sjukdom, fattigdom, tvister, mord, brott, sjelfmord, ruin. Uppmaning till mig sjelf och till dem, som vilja följa mitt exempel: 'Drick ej vin'!»

Det skulle leda för långt, om jag här beskrefve flera af de vackra reklamer, som utgifvas af nämnda sällskap; jag inskränker mig derför till de ofvan angifna.

För kuriositetens skull vill jag här omnämna ett dans-program, ehuru detsamma icke faller inom reklamens område. I form af två 10 cm. långa, blåa strumpor bära österrikiska sångföreningens i Newyork medlemmar vid deras baler dansprogrammet på bröstet. Hvarje strumpa innehåller ett kort af röd kartong med text. För damerna äro strumporna ljusröda. En löjlig idé är det visserligen, men att den är påfallande och originell kan ej bestridas.

Såsom reklam för teatrarna gäller hos oss affischer[1], annonser och recensioner, men för amerikanarne är detta

---

[1] Våra teater- och konsertprogram etc. begagnas i allmänhet gerna till reklamändamål. Utstyrseln af dessa trycksaker kan man dock knappast kalla mönstergill, hvilket väl närmast beror derpå att boktryckaren för detta slag af arbete vanligen knappast erhåller betalning för sina sjelfkostnader, under det att den ofta ganska respektabla förtjensten stannar i fickorna på folk, hvilka icke hafva det ringaste gemensamt med vårt fack. Egentligen vore det i boktryckarnes intresse att sjelfva åtaga sig dessa arbeten, ty derigenom kunde dels göras reklam för egen firma, dels vore också allmänheten betjenad, då den kunde besparas en utgift, som, då det gäller underhaltigt tryckta annonsplakat, måste anses oberättigad.

Öfversättarens anm.

icke verksamt nog. Newyorks Folkteater har exempelvis låtit utföra en illustrerad bok, hvari finnas icke mindre än 18 helsidesplanscher, men blott två sidor text. Hvarje bild framställer en scen och detta på ett så naturtroget sätt, att öga och sinnen känna sig särdeles tilltalade deraf. Omslaget, som är mångfärgadt, verkar temligen bra. Boken, hvars format är stor tväroktav, utdelas gratis å gator och i offentliga lokaler. Amerikanarne gå ännu längre, i det att de låta utföra jätteplakater om 7 à 15 meter, i hvars midt finnas afbildade framstående aktörer eller aktriser i kroppsstorlek.

I trots af kostnaderna för dylika reklamsaker förtjena dock teatrarne vackra pengar, enligt hvad min sagesman påstod.

De amerikanska affärsmännen utsmycka ofta sina priskuranter på ett raffineradt sätt. Jag vill blott anföra ett exempel. Den af mig åberopade priskuranten är tryckt i svart och rödt på svagt tonadt papper. Rubrikerna utmärkas icke särskildt, men återupprepas i marginalerna med rödt tryck, så att tydligheten än skarpare framträder. Omslagspapperet är hvitt, något tjockare än det inre, men utan text. På ett extra omslag å tunnt papper finnes anbringadt: öfverst i midten en lagerkrans i svart och grönt; inskriften i kransen i guld på ett orangerödt band; nederst i högra hörnet fyra textrader i gulgrönt, utmärkta med horisontala dubbla röda linier framför texten. Det hela inneslutes i ett lätt hvitt kuvert — allt så fint och prydligt, att man kunde tro det vara ett litet häfte poesi, bestämdt för det täcka könet. Fabrikanterna förstå att gifva sina reklamer ett sådant utförande, att de slå an på alla.

Otroligt slösaktigt utförda äro en del priskuranter; å en räknar jag ej mindre än 6 olika färger för illustrationerna. Ur djurriket finner man ofta afbildningar; i synnerhet äro kattor, apor, hundar och foglar tillfinnandes i de mest lustiga ställningar, ett bevis för att reklamen äfven är bestämd för andra ögon än den vanlige kundens. Naturligtvis finnes det äfven priskuranter, som afvisa hvarje profant intrång; i detta fall är utstyrseln strängt förnäm och enkel.

Från utställningen i Chicago har jag medfört några synnerligen verkningsfulla priskuranter, hvilka å bilagorna I och II framställas i förminskning.

Tidningen »New-York Recorder» lät för sig utföra ett vackert prospekt i fickformat, hvilket är tryckt i fyra färger, innehållande talrika fina illustrationer — åter en fingervisning för våra stora tidningstryckerier.

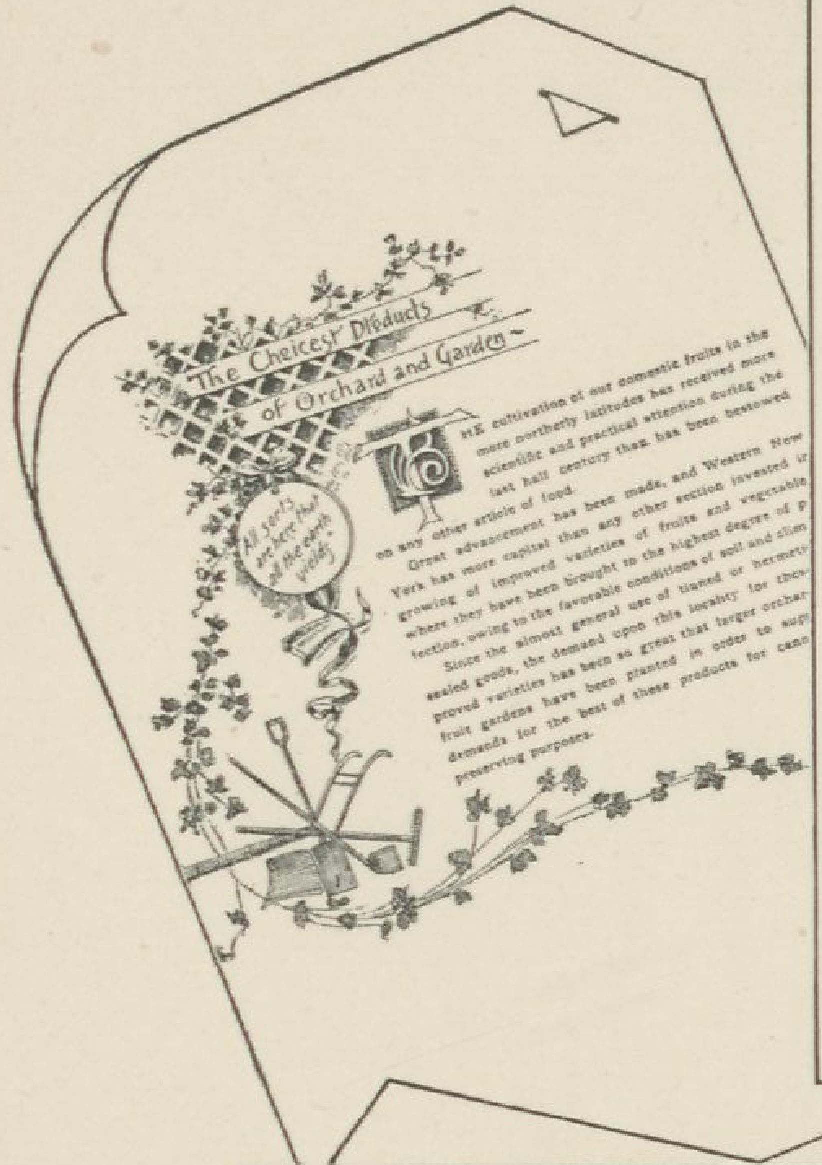
Bilagan III upptager slutligen adresskort och en högst originell räkning. Adresskorten spela en betydande roll i det offentliga lifvet. En beskrifning öfver dessa kan jag tyvärr ej lemna; de af mig samlade äro så olika hvarandra, att ett omnämnande dock icke skulle gifva en föreställning om det material, jag har till förfogande. Jag kan dock ej underlåta att påpeka ett par, till den kraft och verkan det hafva kan. En vinhandlare och restauratör i New-York har låtit utföra ett kort å kartong, hvars yttre kanter äro försedda med tyska dryckes-språk. I midten tronar en utskuren, rikt förgylld tallrik och på denna en korkskruf, en serviett och en vinflaska. Då servietten uppvikes läses derå restaurationens namn och adress. En annan källarmästare har sina kort i form af en dominobricka af celluloid med svarta ögon

på framsidan och namn och adress på baksidan. En bagare har adresskort i form af en väl framställd biscuit med text på baksidan.

Med afseende på färgernas verkan vill jag i en följande artikel dröja vid detta ämne samt äfven lemna talrika exempel från reklamkortens område; med min artikel i denna årgång har jag tvifvelsutan redan gifvit läsaren tillräckligt att tänka på.

Titlar till amerikanska priskuranter.

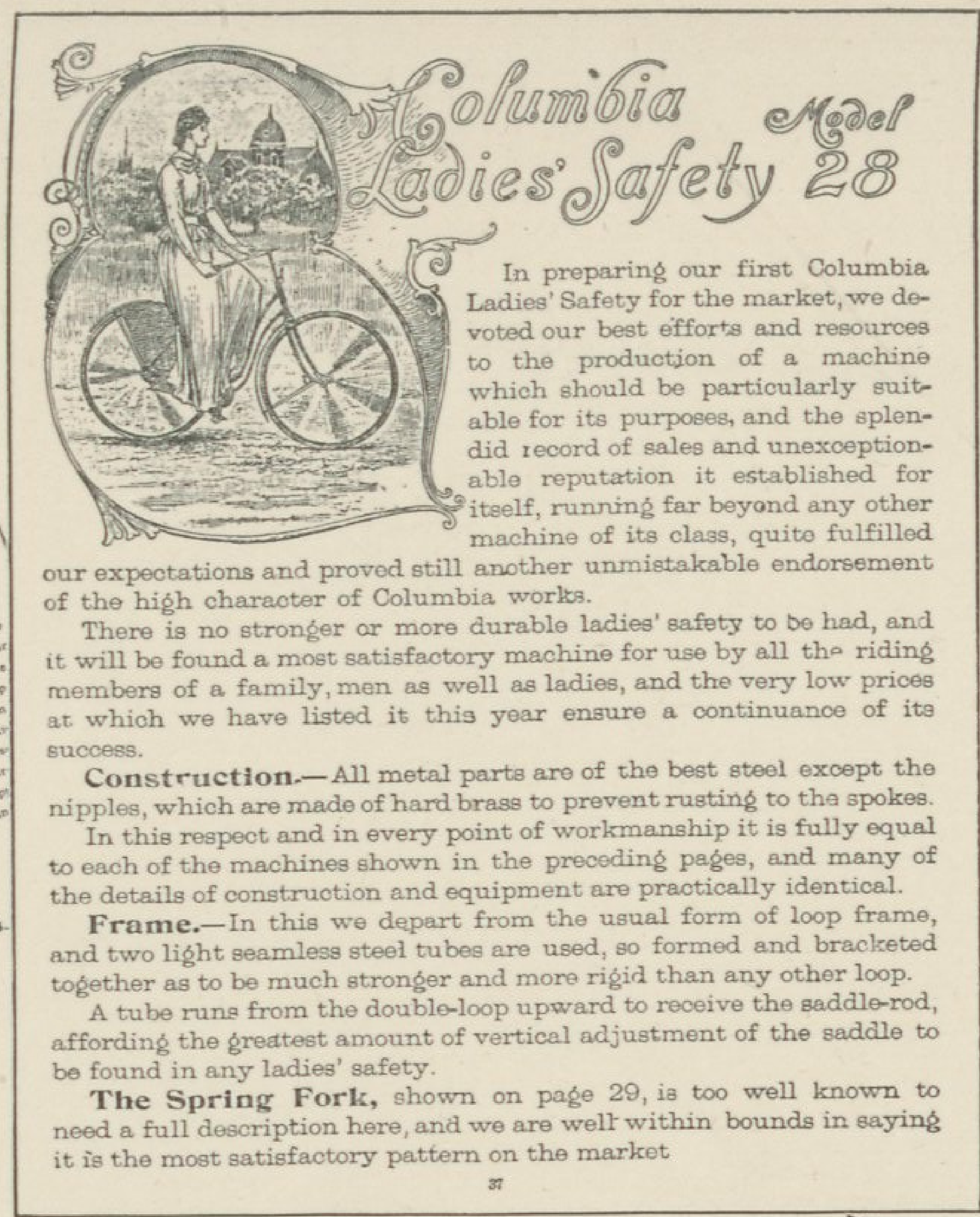
The Choicest Products of Orchard and Garden

All sorts are here that all the earth yields.

THE cultivation of our domestic fruits in the more northerly latitudes has received more scientific and practical attention during the last half century than has been bestowed on any other article of food.

Great advancement has been made, and Western New York has more capital than any other section invested in growing of improved varieties of fruits and vegetables, where they have been brought to the highest degree of perfection, owing to the favorable conditions of soil and clim…

Since the almost general use of tinned or hermetically sealed goods, the demand upon this locality for these improved varieties has been so great that larger orchards and fruit gardens have been planted in order to supply demands for the best of these products for canning and preserving purposes.

Columbia Ladies' Safety Model 28

In preparing our first Columbia Ladies' Safety for the market, we devoted our best efforts and resources to the production of a machine which should be particularly suitable for its purposes, and the splendid record of sales and unexceptionable reputation it established for itself, running far beyond any other machine of its class, quite fulfilled our expectations and proved still another unmistakable endorsement of the high character of Columbia works.

There is no stronger or more durable ladies' safety to be had, and it will be found a most satisfactory machine for use by all the riding members of a family, men as well as ladies, and the very low prices at which we have listed it this year ensure a continuance of its success.

Construction.—All metal parts are of the best steel except the nipples, which are made of hard brass to prevent rusting to the spokes.

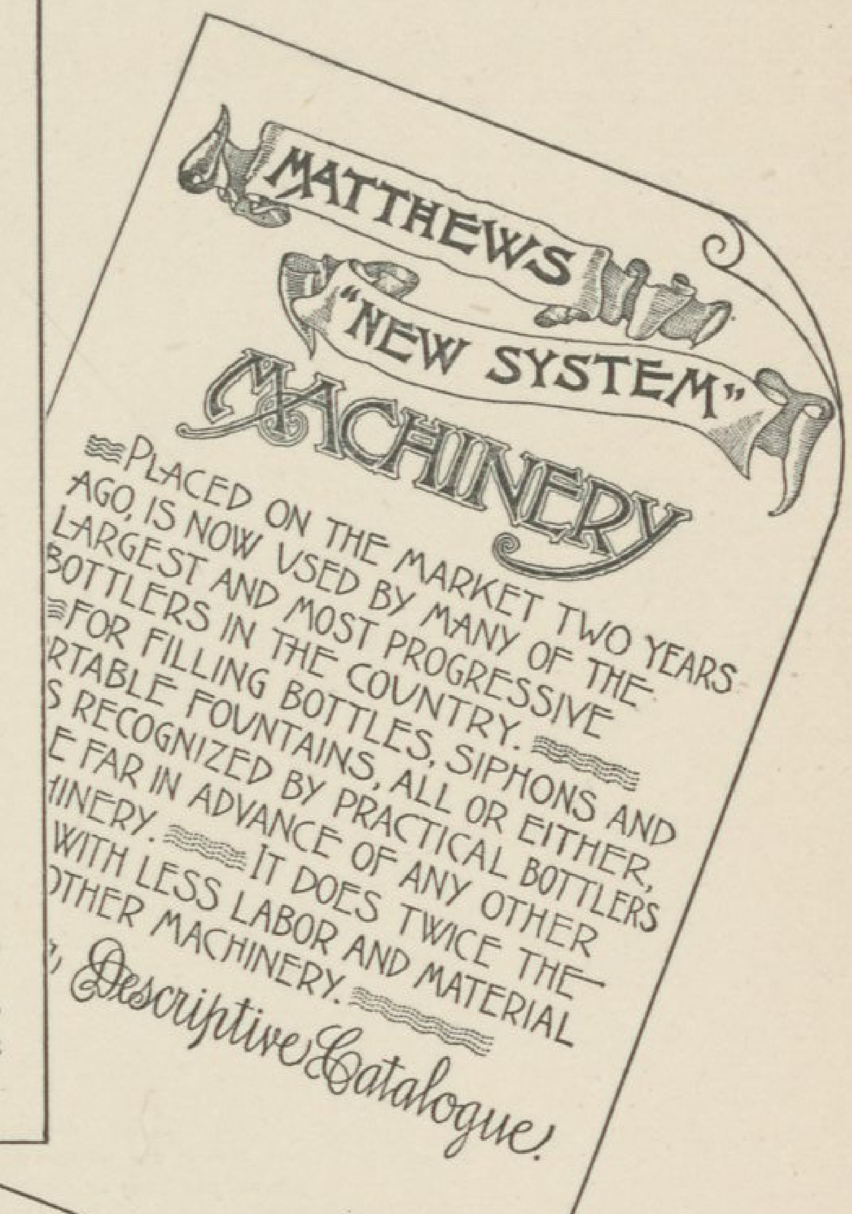
In this respect and in every point of workmanship it is fully equal to each of the machines shown in the preceding pages, and many of the details of construction and equipment are practically identical.

Frame.—In this we depart from the usual form of loop frame, and two light seamless steel tubes are used, so formed and bracketed together as to be much stronger and more rigid than any other loop.

A tube runs from the double-loop upward to receive the saddle-rod, affording the greatest amount of vertical adjustment of the saddle to be found in any ladies' safety.

The Spring Fork, shown on page 29, is too well known to need a full description here, and we are well within bounds in saying it is the most satisfactory pattern on the market

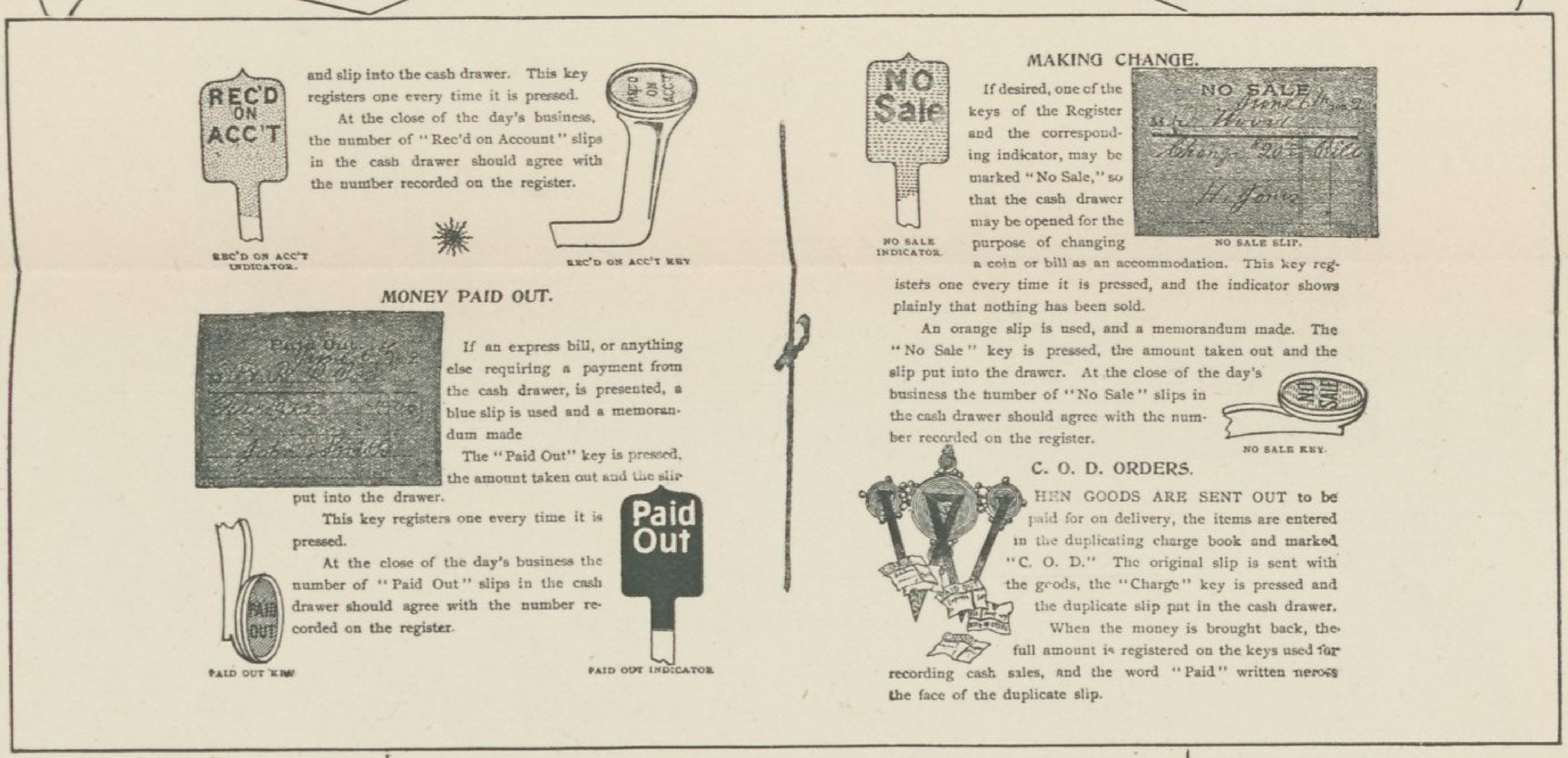
27

MATTHEWS' "NEW SYSTEM" MACHINERY

PLACED ON THE MARKET TWO YEARS AGO IS NOW USED BY MANY OF THE LARGEST AND MOST PROGRESSIVE BOTTLERS IN THE COUNTRY. FOR FILLING BOTTLES, SIPHONS AND …RTABLE FOUNTAINS, ALL OR EITHER, …S RECOGNIZED BY PRACTICAL BOTTLERS …E FAR IN ADVANCE OF ANY OTHER …HINERY. IT DOES TWICE THE … WITH LESS LABOR AND MATERIAL …OTHER MACHINERY.

…, Descriptive Catalogue!

and slip into the cash drawer. This key registers one every time it is pressed.

At the close of the day's business, the number of "Rec'd on Account" slips in the cash drawer should agree with the number recorded on the register.

REC'D ON ACC'T

REC'D ON ACC'T INDICATOR.

REC'D ON ACC'T KEY

MONEY PAID OUT.

If an express bill, or anything else requiring a payment from the cash drawer, is presented, a blue slip is used and a memorandum made

The "Paid Out" key is pressed, the amount taken out and the slip put into the drawer.

This key registers one every time it is pressed.

At the close of the day's business the number of "Paid Out" slips in the cash drawer should agree with the number recorded on the register.

PAID OUT KEY

Paid Out

PAID OUT INDICATOR

MAKING CHANGE.

If desired, one of the keys of the Register and the corresponding indicator, may be marked "No Sale," so that the cash drawer may be opened for the purpose of changing a coin or bill as an accommodation. This key registers one every time it is pressed, and the indicator shows plainly that nothing has been sold.

No Sale

NO SALE INDICATOR.

NO SALE SLIP.

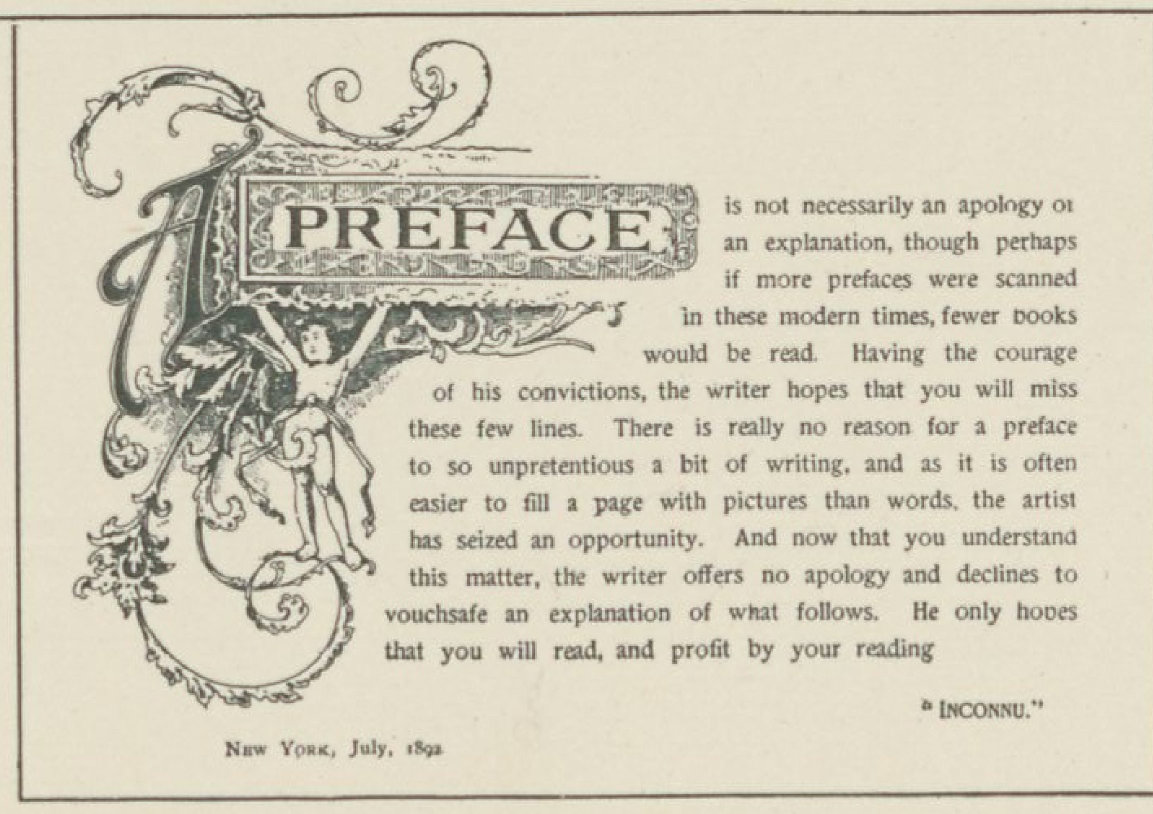
An orange slip is used, and a memorandum made. The "No Sale" key is pressed, the amount taken out and the slip put into the drawer. At the close of the day's business the number of "No Sale" slips in the cash drawer should agree with the number recorded on the register.

NO SALE KEY.

C. O. D. ORDERS.

WHEN GOODS ARE SENT OUT to be paid for on delivery, the items are entered in the duplicating charge book and marked "C. O. D." The original slip is sent with the goods, the "Charge" key is pressed and the duplicate slip put in the cash drawer.

When the money is brought back, the full amount is registered on the keys used for recording cash sales, and the word "Paid" written across the face of the duplicate slip.

A PREFACE is not necessarily an apology or an explanation, though perhaps if more prefaces were scanned in these modern times, fewer books would be read. Having the courage of his convictions, the writer hopes that you will miss these few lines. There is really no reason for a preface to so unpretentious a bit of writing, and as it is often easier to fill a page with pictures than words, the artist has seized an opportunity. And now that you understand this matter, the writer offers no apology and declines to vouchsafe an explanation of what follows. He only hopes that you will read, and profit by your reading

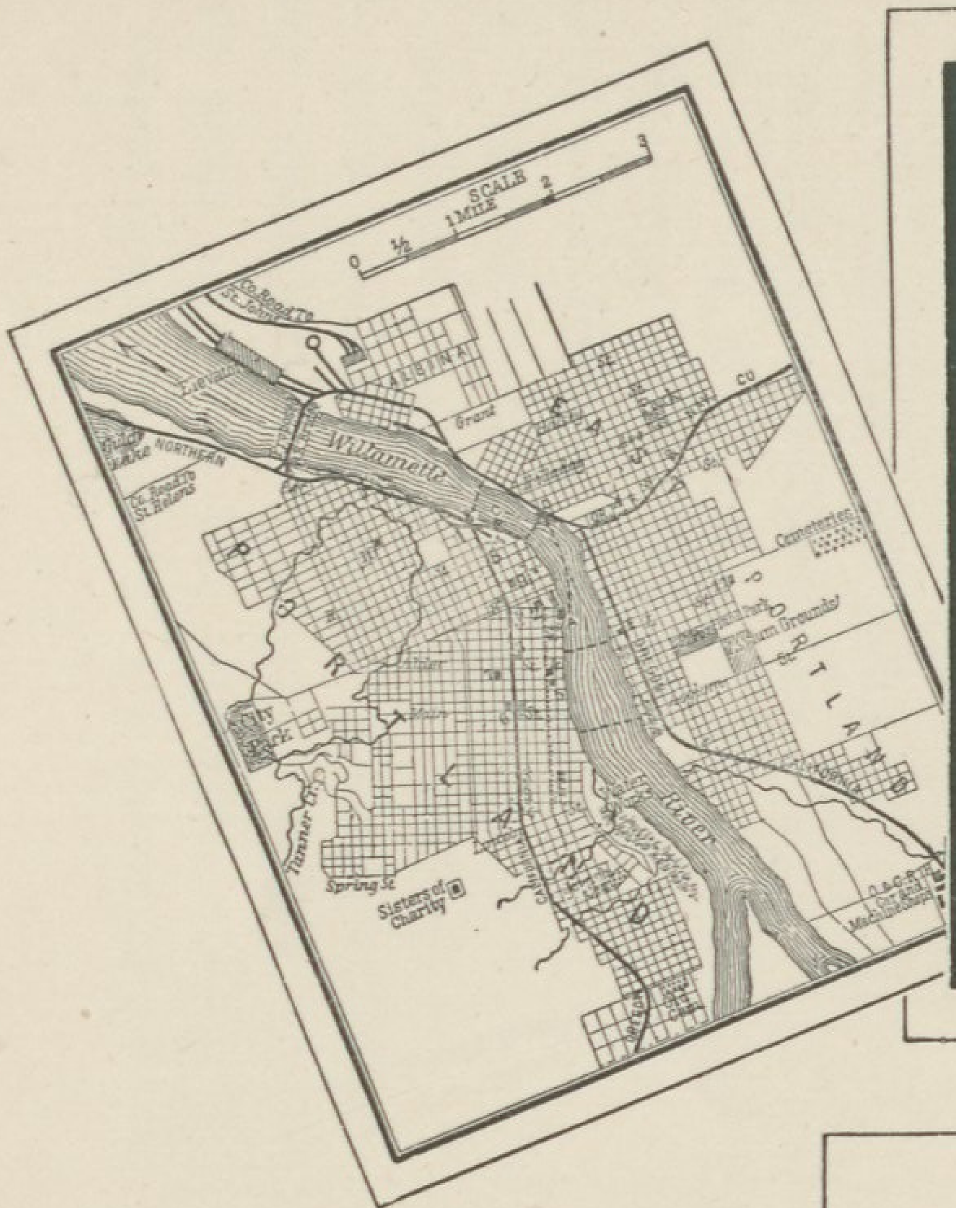
"INCONNU."

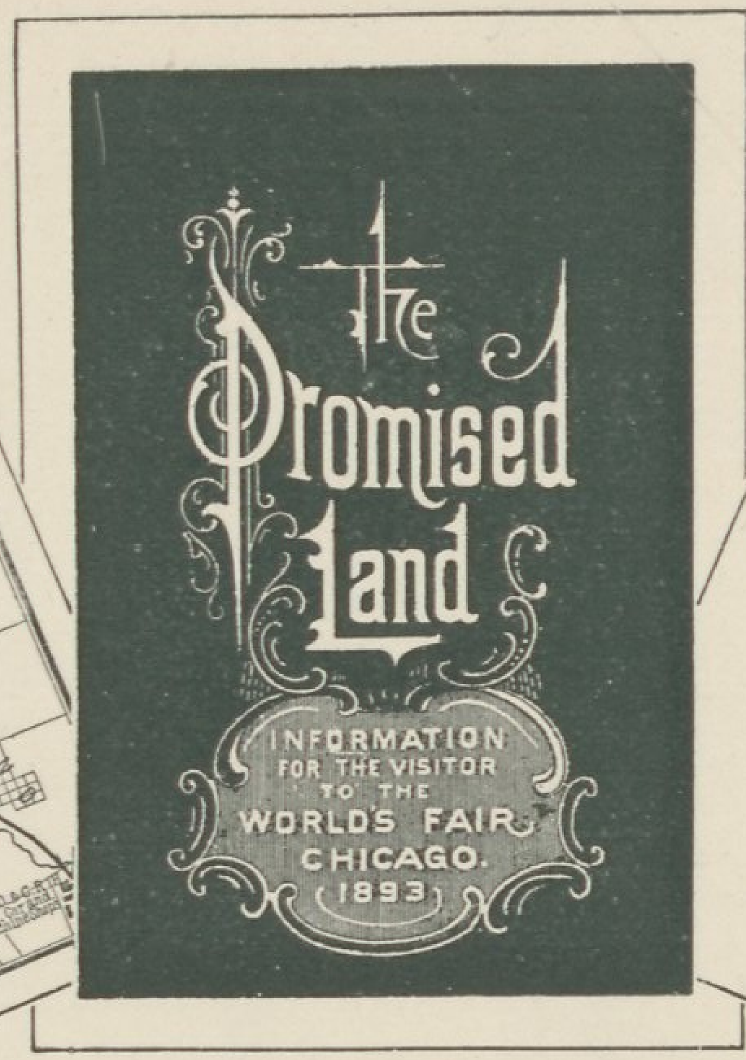
NEW YORK, July, 1892

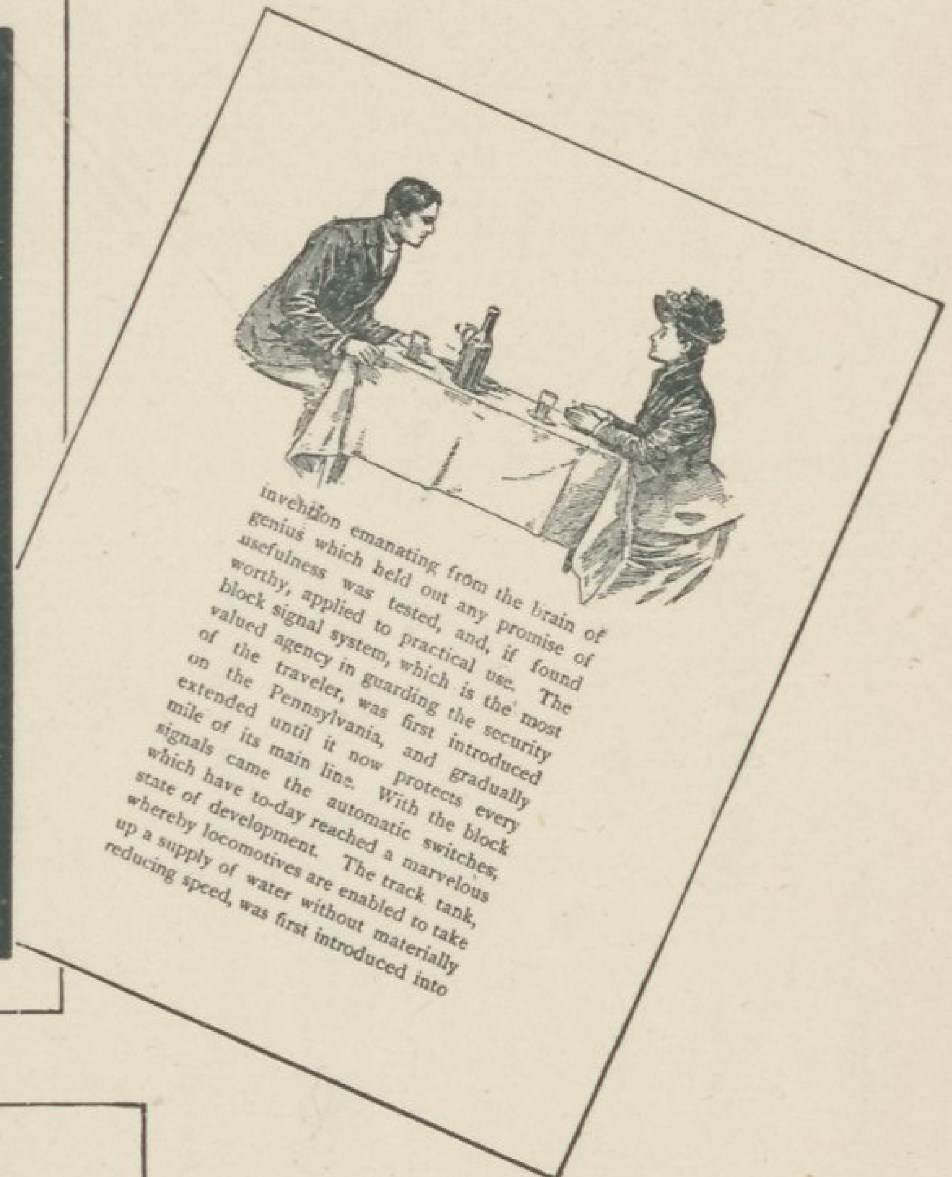
Ur amerikanska priskuranter.

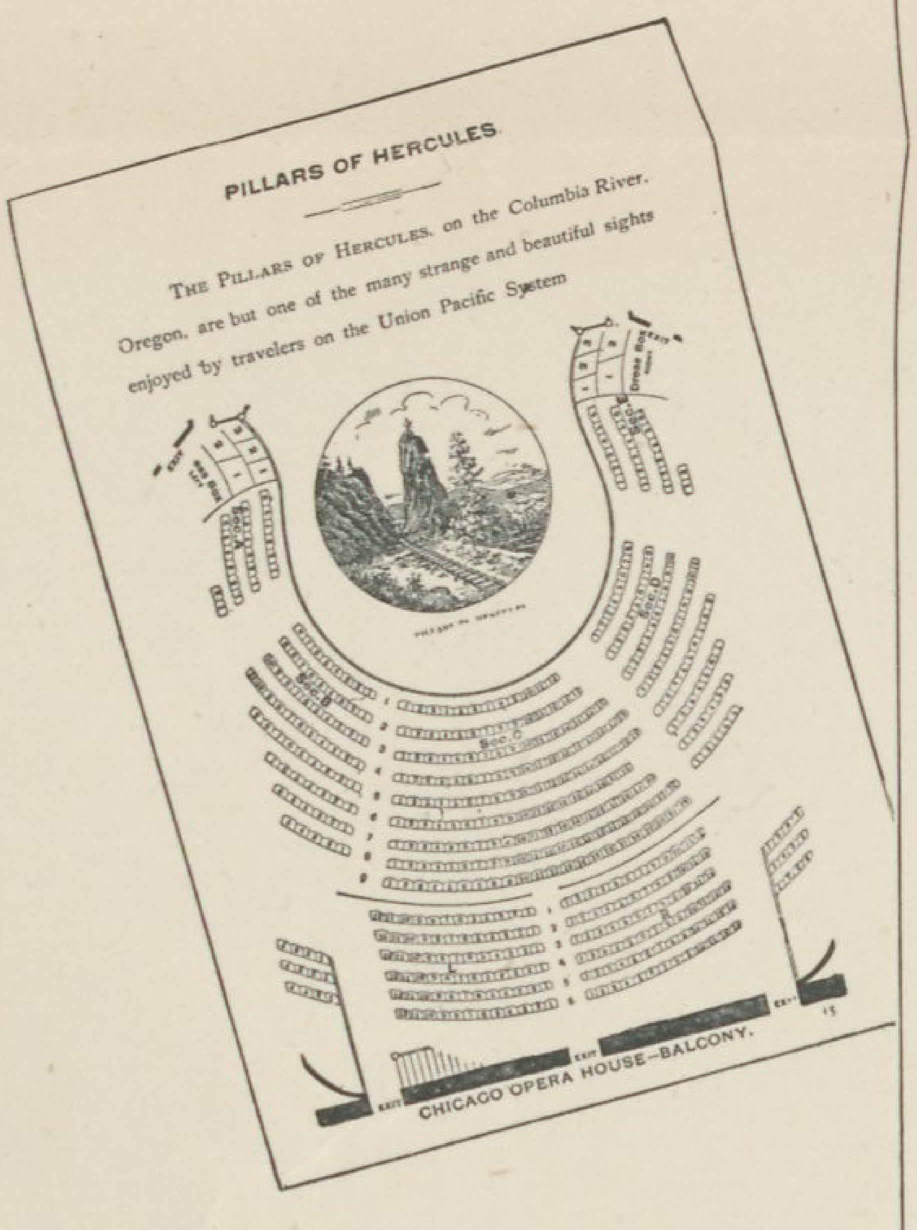

Amerikanska adresskort och räkning.

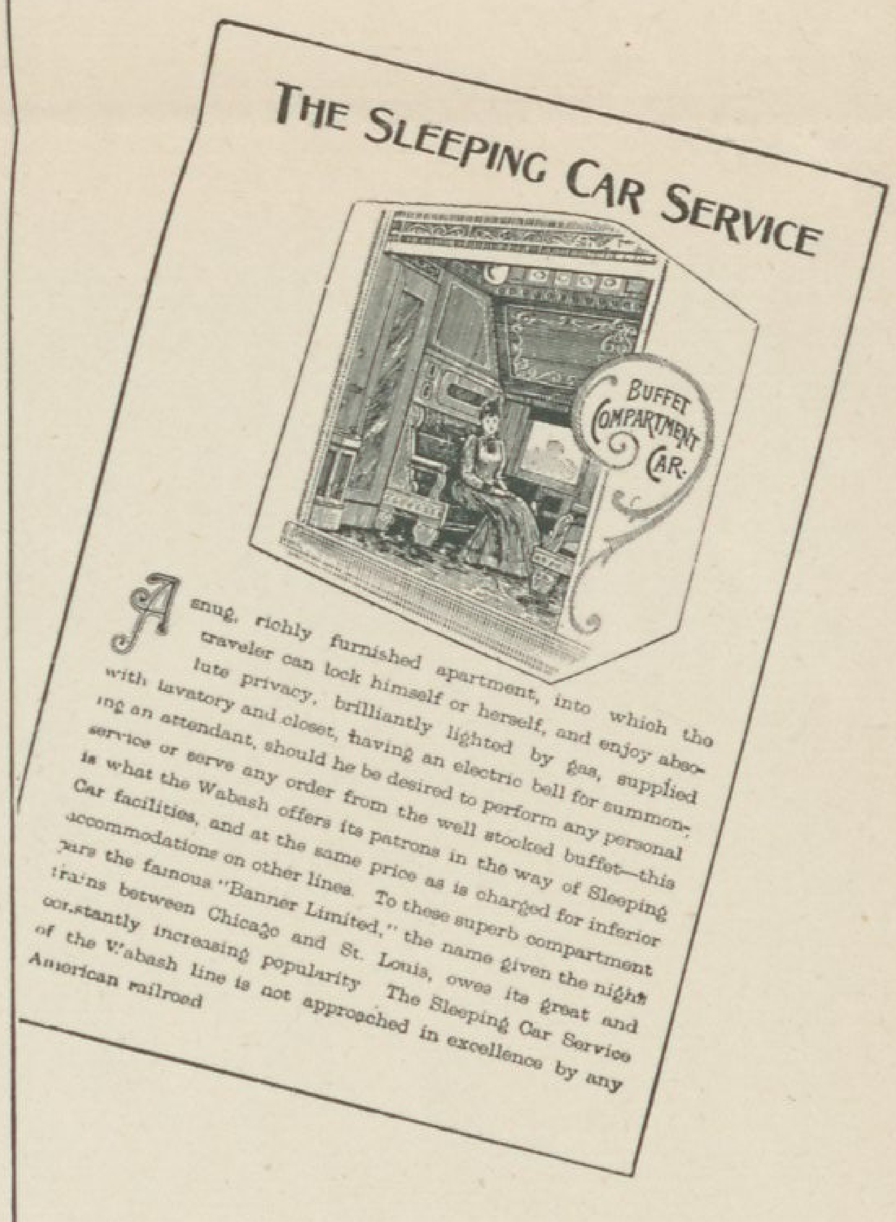

invention emanating from the brain of genius which held out any promise of usefulness was tested, and, if found worthy, applied to practical use. The block signal system, which is the most valued agency in guarding the security of the traveler, was first introduced on the Pennsylvania, and gradually extended until it now protects every mile of its main line. With the block signals came the automatic switches, which have to-day reached a marvelous state of development. The track tank, whereby locomotives are enabled to take up a supply of water without materially reducing speed, was first introduced into

PILLARS OF HERCULES.

THE PILLARS OF HERCULES, on the Columbia River, Oregon, are but one of the many strange and beautiful sights enjoyed by travelers on the Union Pacific System

THE SLEEPING CAR SERVICE

A snug, richly furnished apartment, into which the traveler can lock himself or herself, and enjoy absolute privacy, brilliantly lighted by gas, supplied with lavatory and closet, having an electric bell for summoning an attendant, should he be desired to perform any personal service or serve any order from the well stocked buffet—this is what the Wabash offers its patrons in the way of Sleeping Car facilities, and at the same price as is charged for inferior accommodations on other lines. To these superb compartment cars the famous "Banner Limited," the name given the night trains between Chicago and St. Louis, owes its great and constantly increasing popularity. The Sleeping Car Service of the Wabash line is not approached in excellence by any American railroad

Ur amerikanska turistböcker.

BICYCLING

AND

HEALTH

A SEDENTARY calling and neglect of exercise means bodily lassitude and mental depression. Wheeling is a bodily and mental stimulus if the . . .

Breezyhill Wheel

. . IS USED . .

IT NEVER BREAKS DOWN
STRONG.
SWIFT, LIGHT.
ELASTIC.
DESCRIBE THE BREEZYHILL

SEND FOR DESCRIPTIVE CIRCULARS TO . . . . .

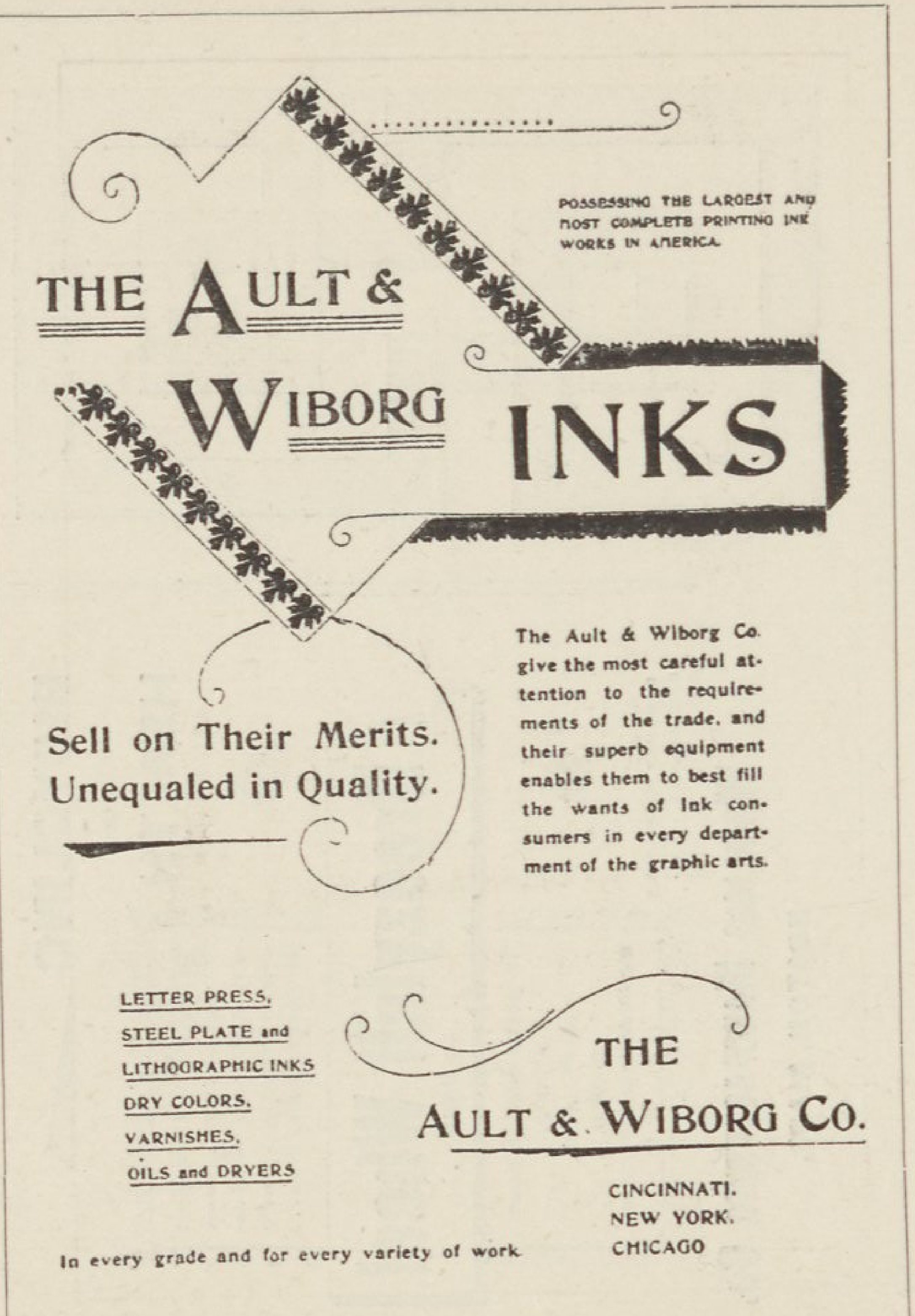
WHIRLIGIG MANUFACTURING CO.

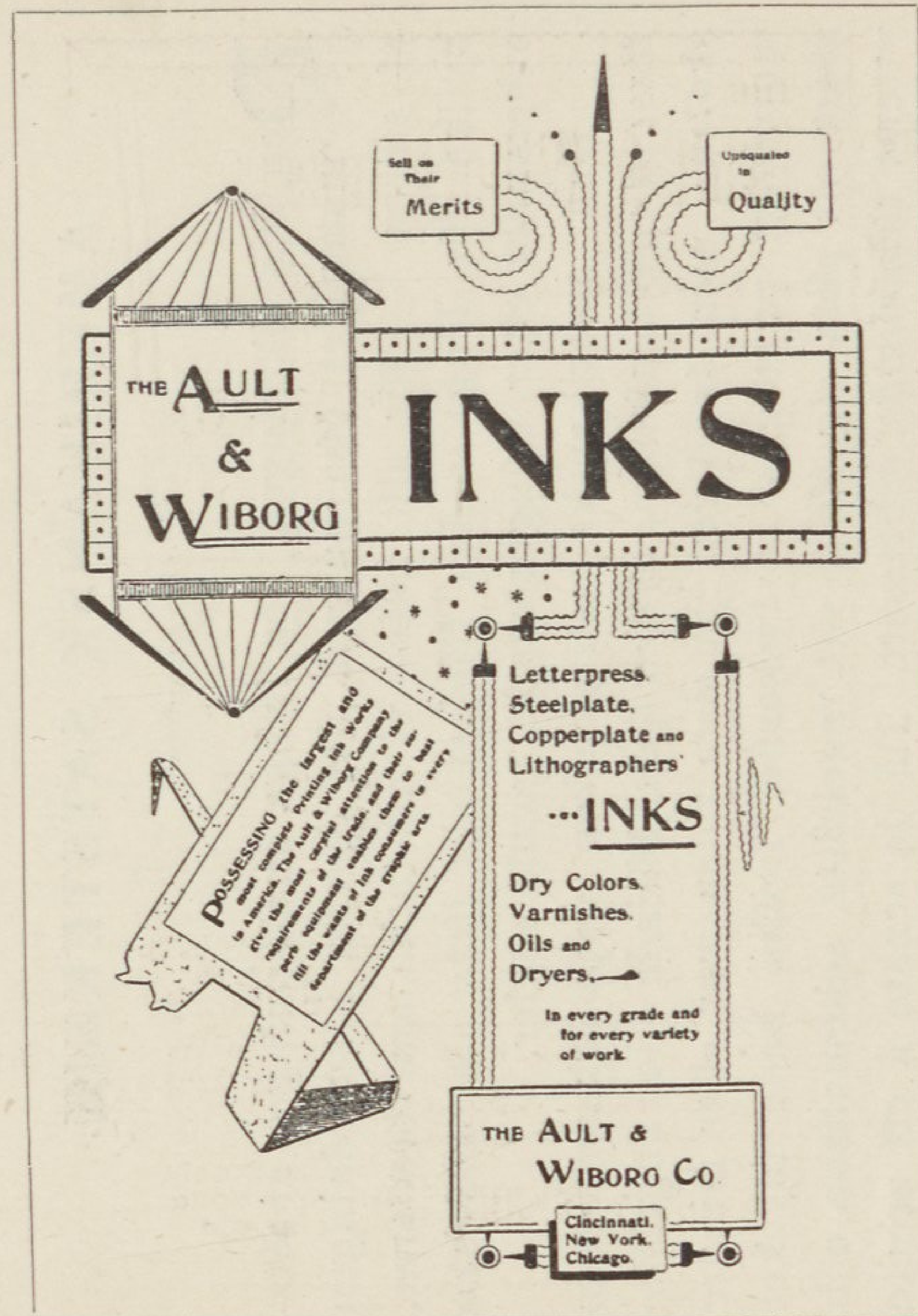
BOSTON, MASS.

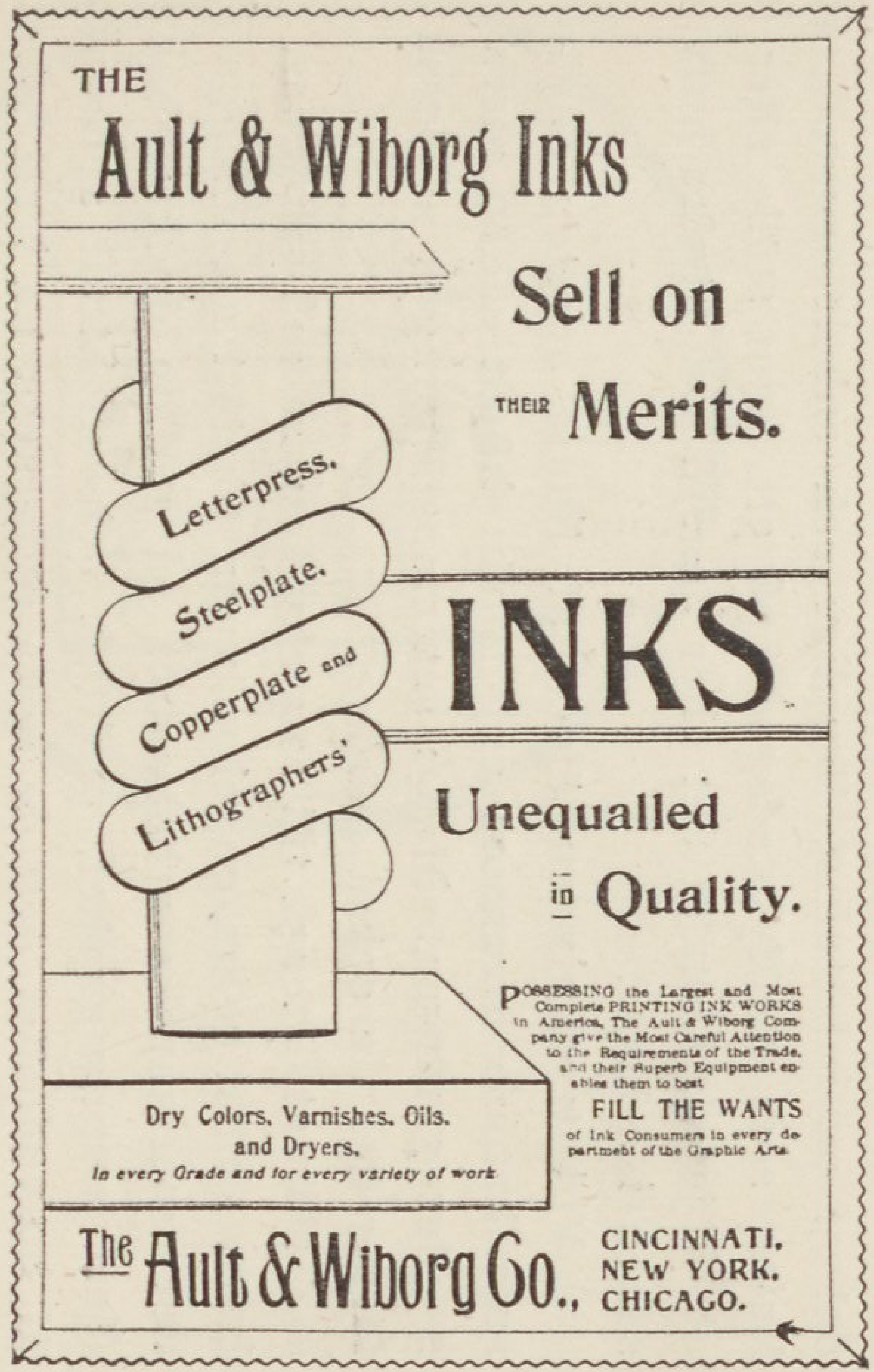
AMERIKANSK SATSTEKNIK.

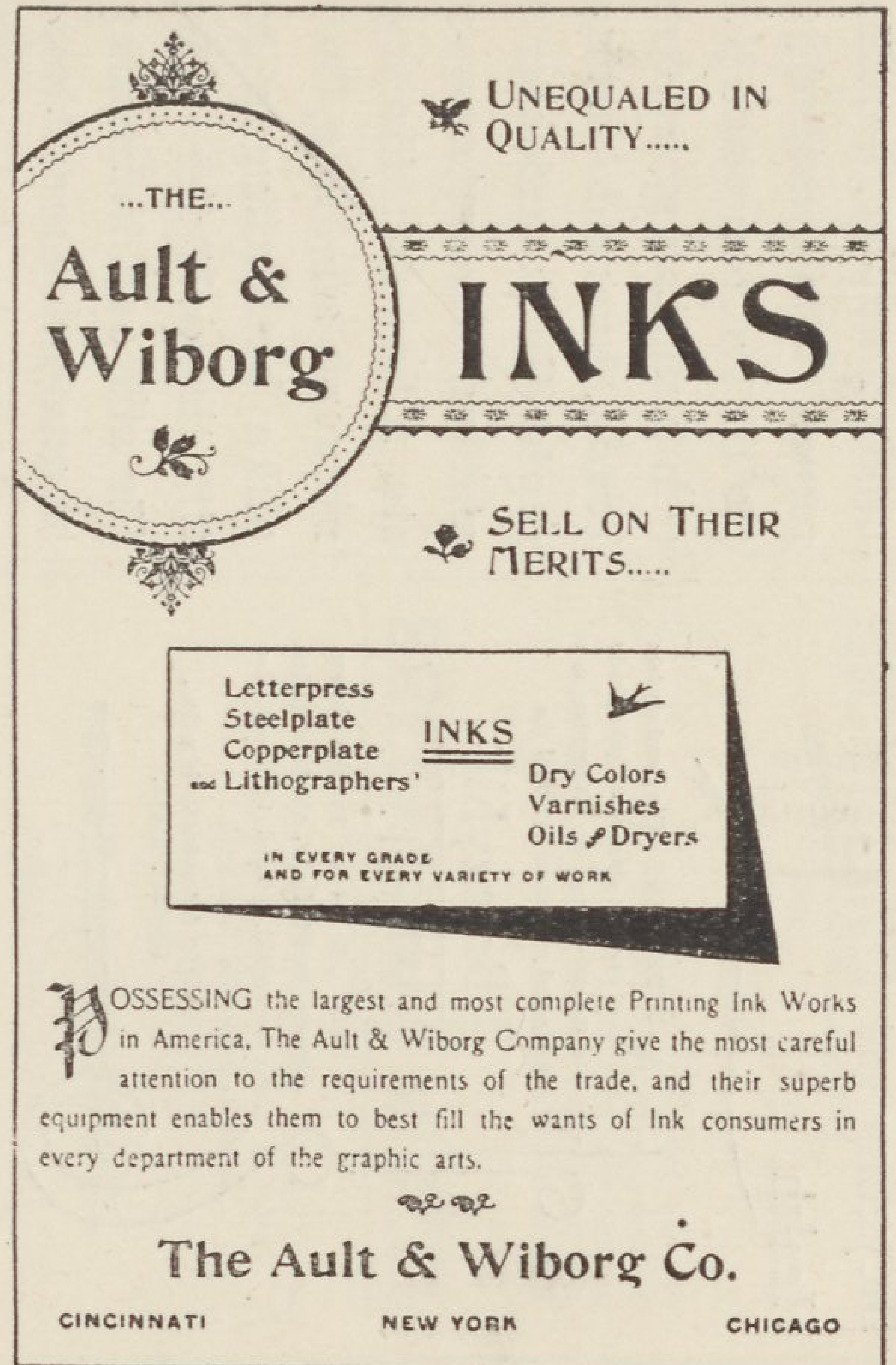
Den fria riktningen, den lediga användningen af satsmaterialet öfverhufvud, det djerfva i anordningen af satsen — för allt hafva vi att tacka amerikanarne, hvilka för länge sedan frigjort sig ifrån det slafviska arbetandet efter trångbröstade, gamla regler.

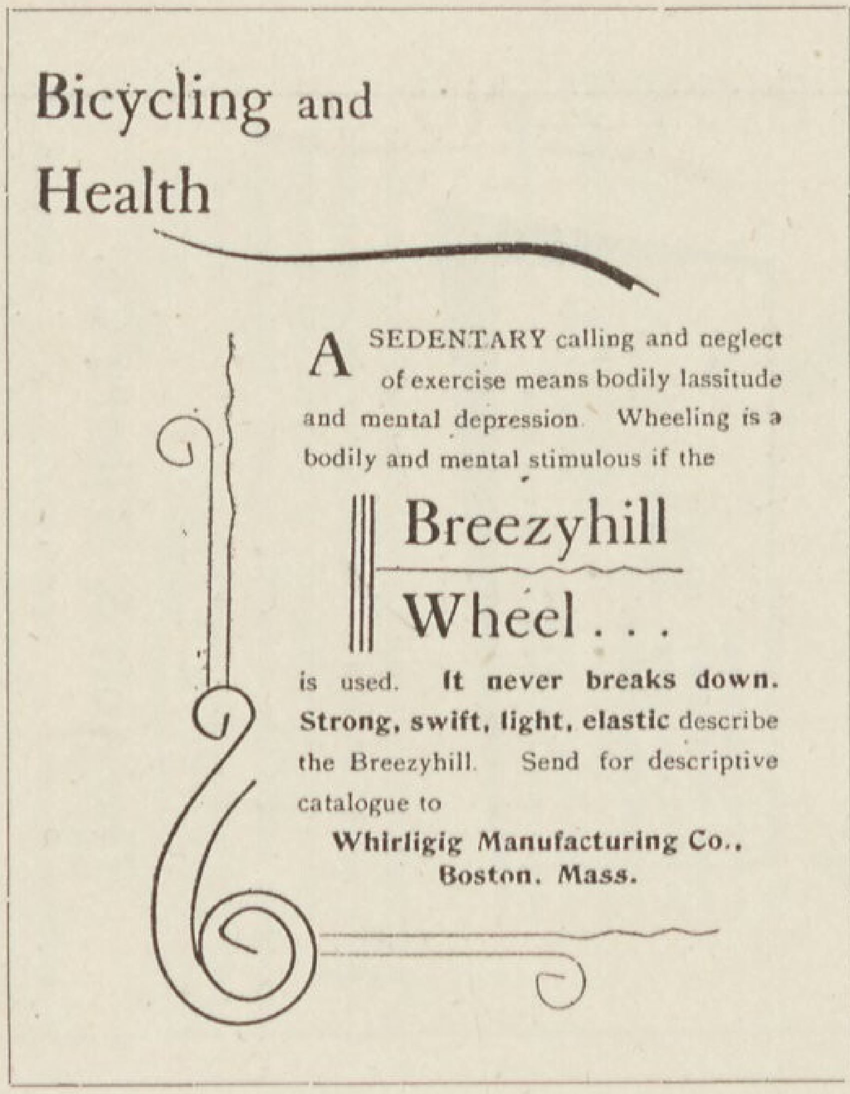
Den amerikanska satstekniken uppmärksammades först af engelsmännen, hvilka deraf bildade »den engelska skolan», som ändtligen på sista tiden mer eller mindre motvilligt upptagits af tyskarne, hvilka hade mycket svårt att slita sig ifrån sitt regelrätta, schematiska och ytterst tidsödande arbetssätt. Då de senare å ett arbete

POSSESSING THE LARGEST AND MOST COMPLETE PRINTING INK WORKS IN AMERICA.
THE AULT & WIBORG INKS
The Ault & Wiborg Co. give the most careful attention to the requirements of the trade, and their superb equipment enables them to best fill the wants of ink consumers in every department of the graphic arts.
Sell on Their Merits. Unequaled in Quality.
LETTER PRESS,
STEEL PLATE and LITHOGRAPHIC INKS
DRY COLORS,
VARNISHES,
OILS and DRYERS
THE AULT & WIBORG CO.
CINCINNATI. NEW YORK. CHICAGO
In every grade and for every variety of work.

Sell on Their Merits
Unequaled in Quality
THE AULT & WIBORG
INKS
POSSESSING the largest and most complete Printing Ink Works in America. The Ault & Wiborg Company give the most careful attention to the requirements of the trade, and their superb equipment enables them to best fill the wants of ink consumers in every department of the graphic arts.
Letterpress. Steelplate. Copperplate and Lithographers' ...INKS
Dry Colors. Varnishes. Oils and Dryers.
In every grade and for every variety of work
THE AULT & WIBORG CO.
Cincinnati. New York. Chicago.

THE
Ault & Wiborg Inks
Sell on
THEIR Merits.
Letterpress.
Steelplate.
Copperplate and
Lithographers'
INKS
Unequalled
in Quality.
POSSESSING the Largest and Most Complete PRINTING INK WORKS in America, The Ault & Wiborg Company give the Most Careful Attention to the Requirements of the Trade, and their Superb Equipment enables them to best
FILL THE WANTS
of Ink Consumers in every department of the Graphic Arts.
Dry Colors, Varnishes, Oils, and Dryers,
In every Grade and for every variety of work
The Ault & Wiborg Co.,
CINCINNATI,
NEW YORK,
CHICAGO.

...THE...
Ault & Wiborg
UNEQUALED IN QUALITY.....
INKS
SELL ON THEIR MERITS.....
Letterpress
Steelplate
Copperplate
and Lithographers'
INKS
Dry Colors
Varnishes
Oils & Dryers
IN EVERY GRADE
AND FOR EVERY VARIETY OF WORK
POSSESSING the largest and most complete Printing Ink Works in America, The Ault & Wiborg Company give the most careful attention to the requirements of the trade, and their superb equipment enables them to best fill the wants of Ink consumers in every department of the graphic arts.
The Ault & Wiborg Co.
CINCINNATI
NEW YORK
CHICAGO

nedlade oerhörd tid och möda i uppbyggandet af ramar, ofta bestående af tio till femton olika linier och infattningsstycken i bredd, hvarvid bestämda regler för ljuseffekter och afstånd pinsamt noga måste följas och för trycktryckningen använde, utom olika bottenfärger, ända till tio och flera färger för stil och infattningar, så använda amerikanarne och engelsmännen högst sällan en infattning eller ett ornament för att dermed å alla sidor omrama ett arbete utan använda en liten del af en infattning, lämpligt och enkelt ornerad med linier, som ett fyllnadsgods på ett tomt ställe eller för att höja effekten af det eller de ord som utgöra hufvudsaken i arbetet.

Vid tryckningen äfven af finare arbeten använda amerikanare äfvensom engelsmän högst sällan mera än 2 eller 3 färger. Men i sammanställningen af dessa få färger äro de också *mästare*.

För att återgå till satstekniken, så må erkännas, att huru skickligt än engelsmännen förstått att tillegna sig det amerikanska arbetssättet, så stå de dock tillbaka i djerf ursprunglighet, praktisk och effektfull anordning af hufvudordet och de olika radgrupperna i ett arbete. Såsom bevis härpå må de fyra olika uppsättningarne af

en färgfirmas annons tjena. Äfven uppsättningarne af en och samma velocipedannons visa oss den amerikanske sättarens arbetssätt, alltigenom originellt och verkande med små och enkla medel.

Det är här icke meningen att förorda ett troget kopierande af det amerikanska arbetssättet. Våra tekniska hjelpmedel och stilgjuteriernas öfverflöd på det mest rikhaltiga stil- och dekorationsmaterial tillåta oss en rikare utstyrsel af trycksakerna än den amerikanarne med små, enkla medel åstadkomma.

Men de senares förmåga att åt hvarje liten trycksak förläna ett visst karakteristiskt utseende, som motsvarar och så att säga sluter sig till innehållet, måste vi framhålla som i hög grad efterföljansvärd.

OM HVARTANNAT.

Pristäflan i kalenderns förra årgång. De utaf de fyra täflande insända förslagen till adresskort voro tyvärr icke af den beskaffenheten, att de kunnat anses förtjenta af pris.

* * *

Kromotypi=tryckning. Vid detta arbete, som ju anses för *kulmen* inom typografien, och som blir allt mera populärt, erfordras ännu större noggrannhet och omsorg än vid vanligt färgtryck. Färgverket måste vara ytterst väl rengjordt och valsarne goda.

Vid tryckningens början gör man af konturplattan c:a 50 aftryck för ställningen af registret för de olika färgerna. Ett fullkomligt exakt register är nemligen alldeles nödvändigt vid kromo-trycket.

Antalet färgplattor, som begagnas, varierar betydligt, men i allmänhet komma 5 à 6 plattor till användning. Vanligen börjar man tryckningen med gult och fortsätter med rödt, blått, brunt e. d. och trycker sist den svarta konturplattan. I en del fall, såsom t. ex. vid 6-färgsbilden i denna kalender, tryckes konturplattan först och deröfver de olika plattorna i lasurfärg, d. v. s. färg,

som utrifvits och gjorts ljus, icke med hvitt, utan med fernissa. Härigenom erhålles en mjukare och behagligare ton, än om konturplattan tryckes sist. För att borttaga det hårda och kalla i den svarta färgen är det fördelaktigt att »bryta» den med litet rödt eller brunt.

I kromo-tryck är det tillfälle för tryckaren att visa sin skicklighet, och han sättes också på ett ganska hårdt prof, ty det är nödvändigt att vid färgblandningen kunna träffa den rätta nyansen och att kunna dämpa eller stegra densamma. Om endast *en* färg är gjord en obetydlighet för mörk eller en »aning» för matt, så lider totaleffekten deraf, och en sådan liten obetydlighet går icke att reparera genom de följande färgerna.

Hvarje platta erfordrar sin sorgfälliga upplappning; vid tryckningen förfares såsom vid autotypier.

Har så slutligen tryckaren gjort sitt bästa och har han haft att tillgå goda färger och lämpligt papper, så finnes intet skäl hvarföre icke resultatet skulle kunna tillfredsställa äfven den mest kritiske!

* * *

Färgblandningar. Man bör aldrig blanda mera färg på en gång, än som behöfves för det arbete, man skall utföra. Skola två färger blandas och man åsyftar en mörk nyans, så bör först den mörkare färgen uppläggas å stenen eller slutskifvan samt uppblandas med en smula fernissa; derefter tillsättes den ljusare färgen, men blott litet i sänder för att förebygga förlust.

Om en ljus nyans erfordras, förfares på omvändt sätt, d. v. s. man upplägger först den ljusa färgen, blandar den med fernissa och tillsätter sedan utaf den mörkare färgen efter behof. Vill man t. ex. åstadkomma en

mörkgrön färg så uppblandas först den blåa med fernissa, hvarefter gult tillsättes i erforderlig mängd.

För ljusgrönt går man tillväga på alldeles motsatt sätt: först gult, sedan blått.

* * *

Vaskning af stockar. Många tryckpapperssorter qvarlemna å clichéerna ett hvitt stoft, sedan tryckningen en stund fortgått. Detta förorsakar, att man allt som oftast måste företaga vaskning af stockarne och härtill användes med fördel gasolja, som hastigt upplöser färgen och fort bortdunstar. Många maskintryckare använda terpentin för vaskningen, utan att bekymra sig om de olägenheter, som ett dylikt förfaringssätt medför. Terpentinen qvarlemnar nemligen i schatteringarnes fördjupningar en hartssubstans och ju finare schatteringarne äro desto förr blifva de fyllda, hvarigenom trycket naturligtvis blir suddigt. Denna olägenhet visar sig i synnerhet vid tryck af autotypier, hvarvid nätet blifver prickigt och fullslaget. De på sådant sätt förderfvade clichéerna kunna upphjelpas medelst försiktig afbränning eller genom att med en nål borttaga hartset. Vårt råd är derför att vid vaskningen använda gasolja; — *obs.* brandförsäkringsvilkoret.

* * *

Maskinkraft. Man beräknar en tredjedels hästkraft för mindre, enkla snällpressar och en half för större. För en rotationsmaskin behöfves, beroende af dess storlek och konstruktion, tre till fem hästkrafter. Naturligtvis spelar maskinens mer eller mindre praktiska uppställning samt transmissionsanläggningarne äfven en roll härvidlag.

W. Z.-G.

BRUNO LILJEFORS: BERGUF.

AUTOTYPI FRÅN WARNER SILFVERSPARRES NYA GRAFISKA AKTIEBOLAG, STOCKHOLM.

TABELL,

utvisande första kolumnsiffran å hvarje ark.

Ark	Första kolumnsiffran af ett ark i				
	Folio	Qvart	Oktav	Duodes	Sedes
1	1	1	1	1	1
2	5	9	17	25	33
3	9	17	33	49	65
4	13	25	49	73	97
5	17	33	65	97	129
6	21	41	81	121	161
7	25	49	97	145	193
8	29	57	113	169	225
9	33	65	129	193	257
10	37	73	145	217	289
11	41	81	161	241	321
12	45	89	177	265	353
13	49	97	193	289	385
14	53	105	209	313	417
15	57	113	225	337	449
16	61	121	241	361	481
17	65	129	257	385	513
18	69	137	273	409	545
19	73	145	289	433	577
20	77	153	305	457	609
21	81	161	321	481	641
22	85	169	337	505	673
23	89	177	353	529	705
24	93	185	369	553	737
25	97	193	385	577	769
26	101	201	401	601	801
27	105	209	417	625	833
28	109	217	433	649	865
29	113	225	449	673	897
30	117	233	465	697	929
31	121	241	481	721	961
32	125	249	497	745	993

FÖRTECKNING

ÖFVER

BOK- OCH STENTRYCKERIERNA I SVERIGE.

Alingsås

William Michelsen

Arboga

Östgren & Andersson

Askersund

Anders Emil Andersson

S. Lund acc.-tr.

Borgholm

J. E. Melander

Borås

Björk & Österberg (acc.-tr.)

J. F. Björsell (acc.-tr.)

Anders Brander (Boråspost. tryckeri)

J. F. Johansson (acc.-tr.)

Edmund Jungbecks acc.-tr.

Rydinska boktryckeriet

Cimbrishamn

Johan August Jeppsson

Eksjö

Eksjö Nya Tr.-Aktie-Bolag

Eksjö Tryckeri-Aktie-Bolag

K. Petersson (acc.-tr.)

Engelholm

V. Dervinger

Engelholms Tidnings tr.
J. P. Killberg (accidenstr.)
Norra Skånes tryckeri

Enköping

P. J. Edholm
Enköpings-Postens tryckeri
Fr. Mollstadius, acc.-tr.

Eskilstuna

Eskil Hellman
Eskilstuna-Kurirens tryckeri
Eskilstuna-Postens tr. A.-B.
J. O. Öberg & Sons bok- & stentryckeri

Falkenberg

N. Larson (Salomonssonska tryckeriet)

Falköping

Aug. Johansson

Falun

Falu-kurirens tr.
Falu Nya Boktryckeri-Bolag

Filipstad

Bronellska Bokh. acc.-tr.
Filipstads boktr.-aktiebolag
C. A. Berg, Filipstads Tidnings tryckeri

Gefle

Ahlström & Cederberg
Allm. Tidningskont. (acc.tr.)
A.-B. Gefle-Postens tryckeri
Aug. Olssons accidenstr.
Otto Serranders tryckeri
O. Östlins & Co. accidenstr.

Grenna

Grenna boktryckeri
M. Gustafsson

Göteborg

Johan Albin Antonssons tr.
H. L. Bolinder
D. F. Bonniers Boktryckeri-aktiebolag
J. A. Dalén
Hulda Josefina Ekstrand
Victor Fischer
Förpostens Aktiebolags tr.
N. J. Gumperts Pappershandels accidenstryckeri
Göteborgs Aftonblads Aktiebolags tryckeri
Göteborgs Handelstidnings Aktiebolag
Göteborgs Lithografiska Aktiebolag
Göteborgs-Postens Aktiebol. tryckeri
Göteborgs Weckoblads Aktiebolag
Carl Reinhold Holmqvist

Johan Ulrik Isaksson
Johan Nikolaus Lindberg
A. Lindgren & Söner
Olof Lindstrand
Litografiska Anstalt. Runan
Joh. Edv. Lundberg (acc.-tr.)
Johan Lundén (acc.-tr.)
Meyer & Köster
Nordmark & Co. (acc.-tr.)
Alb. Olson
Joh. Olsson
Sven Petrés tryckeri
Wald. Zachrissons boktr.

Halmstad

Bokhandl. Victor Ahlberg
Erik Johanssons tryckeri
J. B. Meijel
J. A. Svenssons boktryckeri

Haparanda

Haparanda Boktr.-Aktiebol.

Hedemora

A. F. Lidmans boktryckeri
Erik Nylén

Helsingborg

F. T. Borg
Sofie Gummeson (acc.-tr.)
Helsingborgs Litogr. Anstalt
N. Jönsson
Otto Killbergs accidenstr.
Schmidts Boktr.-Aktiebolag
Pål W. Svenssons acc.-tr.
Tidningsbolaget Skåne-Hallands tr., Disponent Axel Lundberg
Tryckeri-Aktiebolaget Helsingborgs Dagblad
Natanaël Östrand (acc.-tr.)

Hernösand

Hernösands Boktr.-Aktieb.
Hernösands-Postens Tr.-bol. tryckeri

Hjo

Per Nilsson Sandberg

Hudiksvall

Boktryckeriaktieb. Hudiksvalls Allehanda
Hudiksvalls Boktr.-Aktiebol.

Jönköping

H. Halls Boktr.-Aktiebolag
J. Jahns Boktryckeri
Jönköpings Litogr. Aktieb.
Lundgrens enkas tryckeri
Aug. Rendahl
August Richard (acc.-tr.)

Kalmar

Hjalmar Appeltofft (acc.-tr.)
Karl Elfversson (acc.-tr.)

C. J. E. Janssons Litografiska atelier o. Ångstentr.
Tidn. Kalmars Aktiebol. tr.
Bokbindare Karl Kullzen (accidenstryckeri)
A. Petersson & Son

Karlshamn

E. G. Johanssons boktr.
Nya Tryckeribolaget

Karlskrona

Amiralitets- o. Stads-boktr.
Fr. Apelqvist (acc.-tr.)
Länsboktryckeriet
Nya Boktryckeriet

Karlstad

Forssells Boktryckeri
Carl Kjellin & Co.

Kongsbacka

Johan Zachrisson

Kristianstad

Kristianstads Boktr.-Aktieb.
Kristianst.-Bladets (Ljunggren & Larssons») tryckeri
Kristianstads Nya Acc.-tr.

Kristinehamn

A. F. Broström
Anders Ekman (acc.-tr.)
J. L. Grundel's boktryckeri
Carl E. Hygrell (acc.-tr.)
K. L. Svensson (acc.-tr.)

Köping

Köpings-Postens tr. (Reinh. Ahlsterlund)
J. F. Säfberg
Tidningsbolaget Wästmanland (Bärgslagsbladets tr.)

Laholm

Laholms Nya Tidnings tr.

Landskrona

Landskrona Typogr. Anstalt
J. L. Törnqvists bokhandel (acc.-tr.)
Utkikens boktryckeri
H. F. Österberg & Son

Lidköping

Tidningsaktiebolaget Vestgöta-Postens tryckeri

Lindesberg

Bergslagspostens Tidn. tr.
Oriel Blomberg (acc.-tr.)
Knut Severins tryckeri

Linköping

Aktiebolaget Östgöta Correspondentens boktryckeri
Anna Höglander (acc.-tr.)
Isidor Kjellberg

Linköpings Litogr. Aktieb.
Mathilda Nicolaisen (acc.-tr.)
Östergötlands Dagblads tr.

Luleå

Hallman & Helins boktr.
Luleå Boktr.-Aktiebolag
Norrbottens Nyhet:s Aktieb.

Lund

Berlingska Boktryckeri- och Stilgjuteri-Aktiebolaget
Christian Bülow
Otto Grahn (acc.-tr.)
Malmströms Boktryckeri
Håkan Ohlsson
M. Rahms Boktryckeri
Tidningen Nya Lunds tr.

Malmö

C. A. Andersson & Co.
C. M. Bååths boktryckeri
B. Cronholms Litografiska etablissement
D. Dahlstrand (acc.-tr.)
V. Eckerströms Accidenstr.
M. Falkmans bokhandels accidenstryckeri
Förlags-Aktiebolagets tr.
Holms pappersh. (acc.-tr.)
Th. Knutssons Bok- o. Accidenstryckeri
Otto Krooks accidenstr.
Sv. Lundgrens Söners tr.
Skånska Aftonbladets tr.
Skånska Dagbladets tryckeri »Asp & Co.»
Skånska Litografiska Aktiebolagets tryckeri
Stenström & Bartelson
Tryckeri-Aktieb. Framtiden

Mariefred

J. P. Boman

Mariestad

Abr. A. Berg & Co.
Mariestads Typogr. Anstalt

Motala

Albin Källman (acc.-tr.)
»Motala-Postens» Aktiebol.
Motala Tidnings tryckeri
Walfrid Nilssons Bokhand. accidenstryckeri

Nora

Nora boktryckeri

Norrköping

Esping & Lundell (acc.-tr.)
Fackföreningarnes tryckeri (C. G. Tyfting)
John Fröberg
David Johansson & Co.
Isidor Kjellberg

Lennmalm & Co. (acc.-tr.)
Litogr. Aktiebolagets tr.
Norrköpings Tidningars Aktiebolags tryckeri
Axel Norrman
M. W. Wallberg & C:is tr.
Åkerbruket och Husdjursskötselns tr. (C. A. Wulff)
Östergötlands Tidnings tr.

Norrtelje

Norrtelje boktryckeri

Nyköping

Aktiebolaget Södermanlands Läns Tidnings boktr.
E. D. Cederskog
Södermanlands Nyheters tr.
Karl Johan Lars Åkerlund

Oskarshamn

Oskarshamns-Tidningens Tr.-Aktiebolag
C. O. F. Severin

Piteå

August Anders Hällgren
Piteå Tryckeri-Aktiebolags tryckeri

Ronneby

Ronneby boktryckeri

Sala

Tidningsaktiebolaget Östra Westmanlands boktr.
Ågren & Holmberg

Sigtuna

Nya Sigtuna Tidnings tr.

Skara

A. Granqvist (acc.-tr.)
Pettersonska tryckeriet
Westgöta Kurirens boktr.

Skellefteå

Ellversonska boktryckeriet
Erik Hallbom

Sköfde

Boktr.-aktiebolagets (Vestgöta Korrespondentens) tr.
J. U. Isakssons (Annonsbladets) boktryckeri
C. J. Karlstedt (acc.-tr.)
Aug. Strokirk (acc.-tr.)

Stockholm

Accidenstryckeriet (Stellan Stål)
Aftonbladets tryckeri
Josef Ahlberg (acc.-tr.)
Otto Joël Ahlström
Aktiebolaget Jacob Bagges Sedeltryckeri

Andréns Boktryckeri
Nils Andersson (accidenstr.)
Arbetarnes tryckeri
Associations-boktryckeriet
K. L. Beckman
F. & G. Beijers bokförlags-aktiebolags tryckeri
John Björkmans bok- och stentryckeri
Blindinstitutets tr. (Tomteboda)
Albert Bonnier
A. Börtzells Tr.-Aktiebolag (Generalstabens Litografiska Anstalt)
A. Cedergren
Centraltryckeriet
Ejnar Cohns accidenstr.
Dagens Nyheters tr.
Johan Ulrik Fredriksson
Fäderneslandets tryckeri
Gullberg & Hallbergs Boktr.
Ivar Hæggström
C:a Ulrika M. Hammarsköld (acc.-tr.)
Clara Hedin o. Emma Berlin
Nanny Helgarzons tryckeri
Hemlandsvännens tr.-aktieb.
J. W. Holms boktryckeri
V. Härnqvist (accidenstr.)
Iduns Tryckeri-aktiebolag
Georg Isaksons Boktryckeri
Janse & C:os tryckeri
Gust Axel Johansson (stentryckeri)
Adolf Johnson & Co.
Carolina Elisabet Johnson och Augusta Charlotta Moëll
P. Jönssons accidenstryckeri
Kôersners Boktr.-aktiebolag
Kongl. Svea Ingeniör-Bataljons tryckeri
Konradsbergs tryckeri
Liljeholmens tryckeri
W. Lindbergs tryckeri
F. A. Lindgren (acc.-tr.)
C G. A. Lindström
Erhard Litzén (acc.-tr.)
G. A. Ljung (acc.-tr.)
Systrarne Lundbergs tr.
Isaac Marcus Boktr.-Aktieb.
Thor Molinder (acc.-tr.)
R. Ludvig Moquist (acc.-tr.)
D. F. Nilssons »Nya acc.-tr.»
A. L. Normans Boktryckeri-Aktiebolag
P. A. Norstedt & Söners tr. Kongl. Boktryckeriet
Nya Boktr. å Liljeholmen
Nya Dagligt Allehandas Aktiebolags tryckeri

W. Z.-G.

FRÅN GÖTEBORGS SKÄRGÅRD

AUTOTYPI FRÅN C. ANGERER & GÖSCHL, WIEN.

W. Z.·G.

BERGENS ÄLDSTA BÖRS

AUTOTYPI FRÅN JOHN GRIEG, BERGEN.

Nya Tryckeri-Aktiebolaget
P. A. Nymans & C:is tr.
Emil Olssons accidenstr.
Klara Palmer (Sanningsvittnets tryckeri)
P. Palmquists aktiebol. tr.
Victor Petterssons boktr.
Hakon Renholms Tryckeri (Sthlms Nyheters)
Reutermarkska tryckeriet
A. F. Sandihns, f. d. Riis tr.
Ferd. Segersven
Bror Otto Sjöberg
Hustru Hilma Sofia Sjösteen
C. W. M. Smedbergs Boktr.
R. W. Statlanders acc.-tr.
Stockholms Affisch- o. Accidenstryckeri
Stockholms Dagblads Aktiebolags tryckeri
Stockholms-Tidningens tr.
Stridsropets boktryckeri
C. F. Ström & Sons stentr.
Frans Svanström & Co. Pappershand. Aktieb. acc.-tr.
Svenska Dagbladets tr.
Svenska Morgonblad. aktiebolags tryckeri
Emil Söderberg
Hasse W. Tullberg
Elis M. Ullman
G. Walfrid Wilhelmssons accidenstryckeri
Tidningsaktiebolaget »Vårt Lands» tryckeri

Strengnäs

Westerlundska tryckeriet

Strömstad

C. Hall
L. A. Larsson

Sundsvall

Boktryckeri-Aktiebolaget A. Björkmans tr.
Norrlänningens tryckeri
Rob. Sahlins bok- o. acc.-tr.
Sundsvalls Tidnings tryckeri

Söderhamn

Ernst Molander
Söderhamns Nya Tryckeri-Aktiebolag
C. A. Österlund

Söderköping

H. F. Lindhé (accidenstr.)
Gustaf Thorén

Södertelge

Oscar Lundborg (Södertelge tidnings tryckeri)
Södertelge accidenstryckeri

Sölvesborg

Sölvesborgs Allehandas tr.
Sölvesborgs-Postens tryckeri

Torshälla

Nils Svenssons tryckeri

Trelleborg

Sandberg & Jönsson
Trelleborgs Nya Boktryckeri

Trosa

Frans Gustaf Reinh. Norlin
C. J. Emil Öberg

Uddevalla

Bohusläns Allehandas tr.
C. R. Högströms acc.-tr.
Thure Malmgrens boktr.

Ulricehamn

S. M. Kjöllerström

Umeå

C. G. Lindroths boktryckeri (Umebladets tryckeri)
Umeå Nya Boktr.-Aktiebol.

Upsala

Akademiska boktryckeriet
Almqvist & Wiksells Boktryckeri-Aktiebolag
Ljunggrens Litogr. Anstalt
K. Möllersvärd
Upsala Nya Tidnings Aktiebolags tryckeri
P. Veilands tryckeri
Harald Wretman

Vadstena

J. Th. Norén
Vadstena Boktr.-Aktiebolag
Erik Wallins Boktryckeri

Varberg

Johan Högborgs Boktr.
Adolf Kindvalls accidenstr.
J. P. Nyberg

Venersborg

Bagges arfvingars Tryckeri-Aktiebolag
Sjökapt. Carl Vilh. Carlsson

Vestervik

C. O. Ekblad & C:is tryckeri
C. E. Lenanders accidenstryckeri
Vesterviks-Postens Tryckeri-Aktiebolag

Vesterås

A. F. Bergh
J. F. Lindgren
Vestmanlands Allehandas tr.

Vexiö

Nya Vexiöbladets tryckeri
Smålands-Postens boktr.

Vimmerby

C. J. Nilsson & Co.
Söderlings boktryckeri

Visby

Gotlandspostens tidnings-aktiebolags tryckeri
Gotlands tryckeri-aktiebolag
Gotlänningens Tr.-Aktiebol.
G. E. Hallström (acc.-tr.)
Missionshandelns acc.-tr.
Theodor Norrby
Fredrik Segerdahl (acc.-tr.)

Ystad

A. F. Bjurströms tryckeri
Ystads Tryckeri-Aktiebolag

Åmål

V. Rahms boktryckeri

Örebro

Bohlinska boktryckeriet
Konditor Joh. E. Eklunds accidenstryckeri
Länstidningens Tr.-Aktieb.
Stentryckeriet i Örebro
Sten Söderlings boktryckeri
Ebba Tornberg & Co. (accidenstryckeri)

Örnsköldsvik

Axel Lönnbergs Boktryckeri

Östersund

Jonssons accidenstryckeri
Jämtlands Allehanda (Johan Lindström)
Jämtlands-Postens tryckeri
P. A. Skogs (acc.-tr.)
Östersunds-Postens tryckeri

Östhammar

Algot Lindberg (accidenstr.)
Östhammars boktryckeri

FORTEGNELSE

OVER BOGTRYKKERIERNE I NORGE.

Aalesund

Bergman, J. L.
Fjelde, Klaus
Olsen, F. M.
Rössevold, H.

Arendal

Arendals Bogtrykkeri
»Vestlandske Tidende»

Bergen

Arnesen, J. F.
»Bergens Aftenblads» Bogtr.
Beyer, J. D.
Eide, J. W.
Grieg, John
Jörgensens Enke, Henrik
Klyve, Mens
Krausz, Max
Knudsen, C. Theodor
Nielsen, N.
Rasmussen, Alexander O.
Tollefsen, A.

Bodö

Bodö Bogtrykkeri, Chr. Petersen
Knudsen, A. F.
Aspelund, Gustav

Brevig

Thranes Enke, W.

Drammen

»Buskeruds Amtstidende», Retvedt, Kr. Aug.
»Drammens Blad», Warhuus
Lyche, Axel, & Co.
Wulfsbergs, J., Bogtrykkeri

Dröbak

Thorbjörnsen, T. W.

Egersund

Lorenzen, A.
Ohme, R. P.

Elverum

Halvorseth, O.

Farsund

»Farsunds Avis», Interessentskab
Farsunds Bogtrykkeri, T. Torsvik

Flekkefjord

»Agder», Bernh. Hansen

Fredrikshald

Fredrikshalds Bogtrykkeri
»Fr.-halds Tilskuer», Christiansen
»Halden», Interessentskab
»Smaalenenes Amtstidende», Oscar Andersen Dietz

Fredriksstad

»Fr.-stad Tilskuer», H. Stabel
»Fr.-stad Blad», Ragnsæther
»Fr.-stad Dagblad», Interessentskab
Karud, Harald

Gjövik

Lange, F. O.
»Samhold»
»Oplændingen»

Grimstad

»Grimstads Adresse», C. Rosenkilde

Hamar

»Hamar Stiftstidende», Interessentskab
»Oplandenes Avis», O. Arvesen

Hammerfest

»Finmarksposten»
»Nordkap»

Haugesund

Nielsen, S. A.
Nymanns Enke, Chr.

Holmestrand

»Holmestrandsposten»

Horten

Andersen, C.
»Hortens Blad»
Steenbergs Enke, J.

Hönefos

»Hönefos Tidende», L. Lund
»Ringerikes Blad», Krohns Enke

Kongsberg

Buen, H. J.
Erlandsens Enke

Kongsvinger

Hesz, F. Aug.
Kolstad, O.

Kragerö

»Kragerö Tidende»
»Vestmar», Bundi, C.

Kristiania

»Aftenposten», A. Schibsted
Andersen, Oscar
Berg & Co.
Björnstad, Joh:s
Brödrene Hanche
Brögger, C. W.
Centraltrykkeriet, bestyrer Chr. Thorvaldsen
Christiansen, Olaus
»Dagbladet», Interessentskab
Det forr. Lehmannske Bogtrykkeri, A. Nisson
Det Mallingske Bogtr., bestyrer H. Jacobsen
Det Steenske Bogtrykkeri, Th. Steen
Ellingsen & Co., E.
Fabritius & Sönner, W. C.
Frelsesarmeens Bogtr.
Gröndahl & Sön
Gundersen, J. Chr.
Hagerup & Co.
Halvorsen & Larsen
»Intelligenssedlerne», Interessentskab
Johansen, Morten
Jörgensen, Fr.
Knudsen, Chr. H.
Lie, E.
Methodisternes Bogtr.
Mordt, C. P.
»Morgenbladet», O. de Besche
Mostue, Emil
Olsen, Nikolai
»Sjöfartstidenden», Interessentskab
Sogn, H.
»St. Olafs» Bogtr.
Stenersen, J. M.
»Sundhetsbladets» Bogtr.
Throndsen & Co.
Tönsbergs Bogtr., J. C. Kanitz
»Verdens Gang», Interessentskab
Waisenhusets Bogtr.
Walle & Co., E.
Werner & Co., C.

Kristianssand

«Fædrelandsvennen», Johansen & Tangen
»Kr.-sands Stiftsavis»
»Kr.-sands Tidende», Interessentskab

Kristianssund

Johnsen, John
Selmers Enke, J. F.
Thoresen, A.

Laurvik

Guttormsen, B.
Schmidt, L.
»Östlandsposten»

Levanger

»Nordenfjeldsk Tidende»

Lillehammer

»Framgangs» Bogtr.
»Lillehammer Tilskuer», Bye
»Gudbrandsdölen»

Lilleströmmen

Saugstad, J.
Olsen, A. F.

Lærdal (Sogn)

Mikkelsen, F.

Mandal

»Lindesnes»
Næss, A.

Molde

»Romsdals Budstikke»
»Romsdals Tidende»
Petersen, P.

Mosjöen

Danielsen, B.
Olsen, Christine

Moss

»Moss Avis», M. Kildahl
»Moss Tilskuer»

Namsos

Kristiansen, Joh.

Nordfjordejd

»Nordfjords Tidende»

Porsgrund

Brödrene Düring

Risör

Hansen, And.
Lorentzen, G.

Röros

»Fjeldljom», Olsen

Sandefjord

»Sandefjords Tidende»
»Vestfold»

Sarpsborg

Bödtcher, Laurits
»Sarpen», R. J. Lohmann

Skien

»Fremskridt»
Melgaard, J.
Pedersen, Chr.

Stavanger

Dreyer, P.
Kiellands Enke, L. C.
Michaelsen, R. R.
Moe, Arnt
Stavanger Bogtr.
»Vestlandsposten»

Stenskjær

Andersens Enke, J. B.
Andersen, P. C.

Tromsö

Kjeldseth, G.
»Tromsöposten»

Throndhjem

»Dagsposten», Interessentskab
Eriksen, A. Holbæk
Lie & Sundt
Sundt, Joh. L.
Myklebust, J. Kr.

Tvedestrand

Eskildsen, Th. M.

Tönsberg

»Tunsbergeren»
»Tönsbergs Blad»

Vadsö

Vadsö Bogtrykkeri

Vardö

»Vardöposten»

Voss

»Nordalands» trykkeri

Östensö, (Hardanger)

Skaar, Nils

FÖRTECKNING

ÖFVER BOK- OCH STENTRYCKERIERNA I FINLAND.

Björneborg

Bergboms, Axel, boktryckeri
Porilainens tryckeri
Tidningen Satakuntas tr.

Borgå

Tryckeri- och tidnings-aktiebol. i Borgå
Söderströms, Werner, tr.

Ekenäs

Ekenäs tryckeri-aktiebolag

Fredrikshamn

Tryckeri- o. tidnings-aktieb.
Kansankirjapaino

Gamlakarleby

Gamlakarleby Tidnings tr.
Kloströms, J. I., boktryckeri

Hangö

Hangö tryckeri och tidnings aktiebolag

Heniola

Wickstrands, K. K. W., tr.

Helsingfors

Centraltryckeriet
Dahlbergs, O. J., acc.-tr.
Finlands Banks sedeltryckeri
Finska Litteratursällskapets tryckeri
Frenckell & Sons, J. C., boktryckeri
Helsingfors accidenstryckeri
Helsingfors finska tidningsaktiebol. tr.
Hufvudstadsbladets nya tr.

Jernvägarnes biljett-tryckeri
Karta-sigillata tryckeriet
Kejserliga Senatens tryckeri
Liewendals, F., stentryckeri
Pettersson & C:is, Victor, tryckeri-aktiebolags tr.
Ryska stabens tryckeri
Simelii, J., arfvingars boktryckeri-aktiebolags tr.
Sjöbloms, J. A., acc.-tr.
Sundmans, Gösta, litogr. atelier (förenadt med boktr.)
Tidnings- & tryckeriaktiebolagets (Nya Pressens) tr.
Tilgmanns, F., bok- & stentr.
Weilin & Göös' fabriks- o. bokförlags aktiebol. bok- o. stentryckeri

Jakobstad

Forsbergs, F. A., acc.-tr.

Joensuu

Joensuu boktr.-aktiebol. tr.

Jyväskylä

Jyväskylä boktryckeri
Keski-Suomis tryckeri

Kexholm

Wuoksens tryckeri

Kotka

Nylenius' J., boktryckeri

Kristinestad

Fontell, H., acc.-tryckeri

Kuopio

Backmans, O. W., boktr.
Kuopio nya tryckeri

Lovisa

»Östra Nylands» tryckeri

Mariehamn

Ålands tidn.-tryckeri-aktieb.

(Wasa) Nikolaistad

Pohjalainens tryckeri
Unggrens, F. W., boktr.
Wasa tryckeribolags tryckeri

Nykarleby

Nesslers, J. W., boktryckeri

Nyslott

Etelä Savos tryckeri

Nystad

Nystads boktr.-aktieb. tr.

Raumo

Raumo boktryckeri-aktiebolags tryckeri

S:t Michel

Blomfelts, O. B., boktryckeri
Kasurinens, Alex., boktr.

Sordavala

Sordavala boktryckeri

Tammerfors

Acc.-tryckeriet »Suomi»
Janssons & C:is, G. E., boktr.
Nya boktryckeribolagets tr.
Tammerfors boktr.-aktiebol. tryckeri

Tavastehus

Aktiebolag. Hämäläinens tr.
Hämeen Sanomains aktiebolags tryckeri

Uleåborg

Barcks, Chr. Ev., boktryckeri
Bergdahls, B. B., boktr.
Uleåborgs boktr.-aktieb. tr.
Uleåborgs nya boktryckeri

Wiborg

Frankenhausers, Georg, accidens-tryckeri
Lagerspetz', J. C., acc.-tr.
Wiborgs nya boktr. o. tidnings-aktiebolags tryckeri
Wüpurin Sanomats tryckeri
Zilliacii, N. A., boktryckeri
Östra Finlands tryckeri

Willmanstrand

Willmanstrands tryckeri

Åbo

Kajetskis, A. M., stentryckeri
Nya stentr., H. B. Seidler
Nylunds, E., acc.-tryckeri
Wilén & C:is, G. W., tryckeri
Åbo finska tryckeri- o. tidnings-aktiebol. tryckeri
Åbo stentr.-aktiebol. stentr.
Åbo tidnings tr.-aktiebol. tr.
Åbo tryckeri-aktiebol. tr.

SVENSK TELEGRAM-TAXA (gällande efter portonedsättningen till utlandet den 1 Juli 1891.)

Länder:	För nedanstående antal ord* utgör afgiften kronor:																	För hv. ord mer
	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
Inom Sverige.	0.50	0.50	0.50	0.50	0.50	0.50	0.50	0.50	0.55	0.60	0.65	0.70	0.75	0.80	0.85	0.90	0.95	1.00	0.05
Danmark. Norge	0.80	0.80	0.80	0.90	1.00	1.10	1.20	1.30	1.40	1.50	1.60	1.70	1.80	1.90	2.00	2.10	2.20	2.30	0.10
Tyskland	0.80	0.80	0.95	1.10	1.25	1.40	1.55	1.70	1.85	2.00	2.15	2.30	2.45	2.60	2.75	2.90	3.05	3.20	0.15
Belgien. Holland. Schweiz	0.95	1.10	1.25	1.40	1.55	1.70	1.85	2.00	2.15	2.30	2.45	2.60	2.75	2.90	3.05	3.20	3.35	3.50	0.15
Finland. Frankrike. Italien. Österrike. Ungern. . .	1.10	1.30	1.50	1.70	1.90	2.10	2.30	2.50	2.70	2.90	3.10	3.30	3.50	3.70	3.90	4.10	4.30	4.50	0.20
Spanien. Storbritanien . .	1.30	1.60	1.90	2.20	2.50	2.80	3.10	3.40	3.70	4.00	4.30	4.60	4.90	5.20	5.50	5.80	6.10	6.40	0.30
Algeriet. Portugal . . .	1.40	1.70	2.00	2.30	2.60	2.90	3.20	3.50	3.80	4.10	4.40	4.70	5.00	5.30	5.60	5.90	6.20	6.50	0.30
Europeiska Ryssland . . .	1.55	1.90	2.25	2.60	2.95	3.30	3.65	4.00	4.35	4.70	5.05	5.40	5.75	6.10	6.45	6.80	7.15	7.50	0.35
Grekland	1.85	2.30	2.75	3.20	3.65	4.10	4.55	5.00	5.45	5.90	6.35	6.80	7.25	7.70	8.15	8.60	9.05	9.50	0.45
Turkiet	2.00	2.50	3.00	3.50	4.00	4.50	5.00	5.50	6.00	6.50	7.00	7.50	8.00	8.50	9.00	9.50	10.00	10.50	0.50
Nord-Amerika: Boston, New-York,	4.05	5.40	6.75	8.10	9.45	10.80	12.15	13.50	14.85	16.20	17.55	18.90	20.25	21.60	22.95	24.30	25.65	27.00	1.35
Nord-Amerika: Philadelphia, Washington . .	4.50	6.00	7.50	9.00	10.50	12.00	13.50	15.00	16.50	18.00	19.50	21.00	22.50	24.00	25.50	27.00	28.50	30.00	1.50
Nord-Amerika: Chicago	4.65	6.20	7.75	9.30	10.85	12.40	13.95	15.50	17.05	18.60	20.15	21.70	23.25	24.80	26.35	27.90	29.45	31.00	1.55

* Vid **europeisk** **taxering** räknas som **ett** ord: ord om högst **15** bokstäfver eller tal om högst **5** siffror.
,, **utom-europeisk** ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, **10** ,, ,, ,, ,, ,, **3** ,,
(Häri inberäknadt de punkter, kommata och bråkstreck, hvilka ingå i bildande af tal.)
Vid **all** taxering räknas som **ett** ord jemväl hvarje understrykning, parentes och citationstecken.

SÄRSKILDA BESTÄMMELSER.

Telegrafsvar betaldt (Rp) betalas med portot för vanligt telegram om 10 ord; skall svaret betalas för färre eller flere ord än 10, måste ordantalet utsättas, t. ex. (Rp) 25 ord,, (Rp) 5 mots, och är afgiften i detta fall densamma som för vanligt telegram om enahanda ordantal. (Högsta ordantal, för hvilket svaret af afsändaren får betalas, är 30.)

UTDRAG
UR
SVENSKA POSTTAXAN
M. M.

Postanvisningar.

Länder och orter	Högsta belopp för en postanvisning:	Afgift	
		öre	för hvarje belopp af
Sverige*	100 kronor men genom poststation tillhör. klass II endast 50 kronor	15 25 30	högst 25 kr. » 50 » öfver 50 t. o. m. 100 kr.
Norge och Danmark* . .		15 30 15	för bel. af högst 25 kr. öfver 25 men ej öfver 100 kr., för hv. ytterligare belopp af 100 kr., eller del deraf
Frankrike m. Algeriet* . .	500 francs	18	25 francs
Tyskland*	400 mark	18	20 mark
Österrike och Ungern* . .	400 mark	20	20 mark
Storbritannien och Irland .	181 kr. 20 öre	50	50 kronor
Amerikas förenta stater . .	373 kronor	50	50 kronor

* Telegrampostanvisnings-utvexling eger rum.

Vanliga och rekommende-

Länder och orter	Bref		Bref-kort
	gram	öre	öre
Sverige.	**Vanligt bref:**		
	Ej öfver 15	10	5
	Öfver 15—125	20	Med
	» 125—250	30	förut-
	Lokalbref:		betaldt
	Ej öfver 15	5	svar:
	Öfver 15—125	10	10
	» 125—150	15	
Norge och **Danmark** med **Färöarna.**	Ej öfver 15	10	5
	Öfver 15—125	20	Med
	» 125—250	30	förut-
	—		betaldt
	Öfver 250—255	340	svar:
	o. s. v. pr 15	20	10
Öfriga länder och orter såväl inom som utom Verldspost-föreningen.	Ej öfver 15	20	10
	Öfver 15—30	40	Med
	» 30—45	60	förut-
	» 45—60	80	betaldt
	o. s. v. pr 15	20	svar:
			20

rade brefpostförsändelser.

Korsbandsförsändelser						Rekomm. afgift
Trycksaker		**Affärshandlingar**		**Varuprof**		
gram	öre	gram	öre	gram	öre	öre
Ej öfver 50 Öfver 50—100 » 100—150 » 150—200 » 200—250 o. s. v. pr 50	4 8 12 16 20 4	Ej öfver 100 Öfver 100—150 » 150--200 » 200—250 » 250—300 o. s. v. pr 50	10 12 16 20 24 4	Ej öfver 100 Öfver 100—150 » 150—200 » 200—250	8 12 16 20	20 Mot- tag- nings- bevis: 10
Lokalf. 2 ö. pr 50 gr. minsta afgift 4 öre		Lokalf. 2 ö. pr 50 gr. minsta afgift 5 öre		Lokalf. 2 ö. pr 50 gr. minsta afgift 4 öre		
Tidningar o. Tid=skrifter. Befordringsafgift: 1 öre pr 50 gr., minsta afgift 4 öre; för lokalförsändelser 1 öre, minsta afgift 2 öre. Gäller endast för inrikes tidningar och tidskrifter.						
Ej öfver 50 Öfver 50—100 » 100—150 » 150—200 » 200—250 o. s. v. pr 50	5 10 15 20 25 5	Ej öfver 100 Öfver 100—150 » 150—200 » 200—250 » 250—300 o. s. v. pr 50	10 15 20 25 30 5	Ej öfver 100 Öfver 100—150 » 150—200 » 200—250	10 15 20 25	20 Mot- tag- nings- bevis: 10
Ej öfver 50 Öfver 50—100 » 100—150 » 150—200 » 200—250 o. s. v. pr 50	5 10 15 20 25 5	Ej öfver 200 Öfver 200—250 » 250—300 o. s. v. pr 50	20 25 30 5	Ej öfver 100 Öfver 100—150 » 150—200 » 200—250	10 15 20 25	20 Mot- tag- nings- bevis: 10

Bref med angifvet värde.

Länder och orter	Assuransafgift för belopp af Kronor	öre
Sverige.	Ej öfver 530 Öfver 500—1,000 Öfver 1,000 : se taxan.	30 50
Norge och Danmark med Färöarna.	pr 250	8
Belgien, Frankrike med Algeriet, Grönland och Island, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Ryssland med Finland, Schweiz, Serbien, Spanien m. Baleariska o. Canarieöarna, Tyskland och Österrike och Ungern.	pr 216	18
Bulgarien, Portugal med Azoriska öarna och Madeira.	pr 216	22
Argentinska republ., Danska kolonierna i Vestindien, Kamerun, Salvador och Turkiet.	pr 216	25
Egypten och Tunis samt Shanghai i China.	pr 216	29

Förutom assuransafgiften uppbäres **befordringsafgift** med belopp såsom för vanligt bref af samma vigt till samma ort äfvensom, i fråga om värdebref till utrikes orter, **rekommendationsafgift** med 20 öre pr bref. Bref med angifvet värde skola **frankeras.**

Paket med eller utan angifvet värde äfvensom med postförskott.

Länder och orter	Afgift vid vigt i kilogram af	Kr.	öre
Sverige	högst 1/2	—	30
	öfver 1/2 t. o. m. 1	—	50
	» 1 » 1 1/2	—	90
	o. s. v. för hvart ytterlig. 1/2 kg.	—	30
Norge och Danmark med Färöarne	högst 1/2	—	30
	öfver 1/2 t. o. m. 1	—	60
	o. s. v. för hvart ytterlig. 1/2 kg.	—	30
Finland (direkt)	högst 1/2	—	50
	öfver 1/2 t. o. m. 1	1	—
	o. s. v. för hvart ytterlig. 1/2 kg.	—	50
Tyskland a) s. k. postpaket (colis postaux)	högst 3	1	44
b) andra paket (intill en vigt af 5 kg.)	högst 1/2	1	02
	öfver 1/2 t. o. m. 1	1	22
	» 1 » 1 1/2	1	62
	o. s. v. för hvart ytterlig. 1/2 kg.	—	30

MÉDAILLE DORÉE

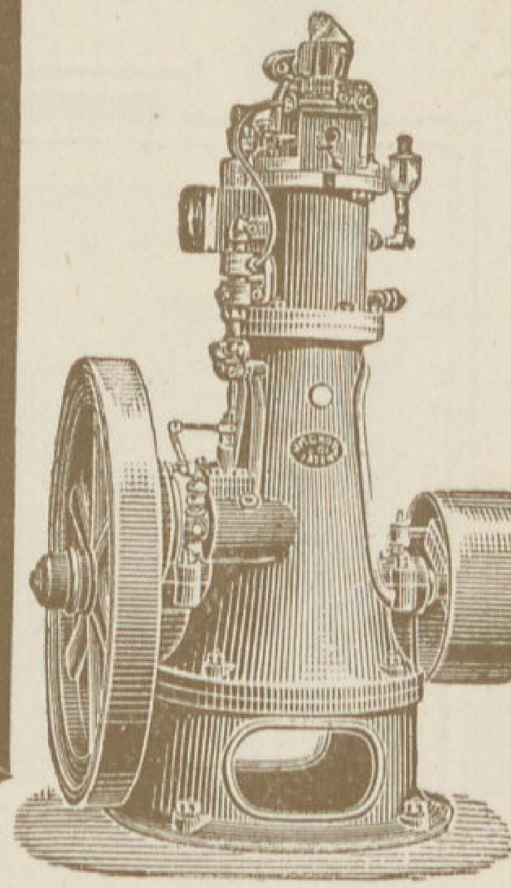
PARIS 1894.

J. M. Grob & Co

Specialfabrik **Leipzig-Eutritzsch.**

för **Patent-Universal-Fotogén-Motorer**

System „Grob" (ej benzin).

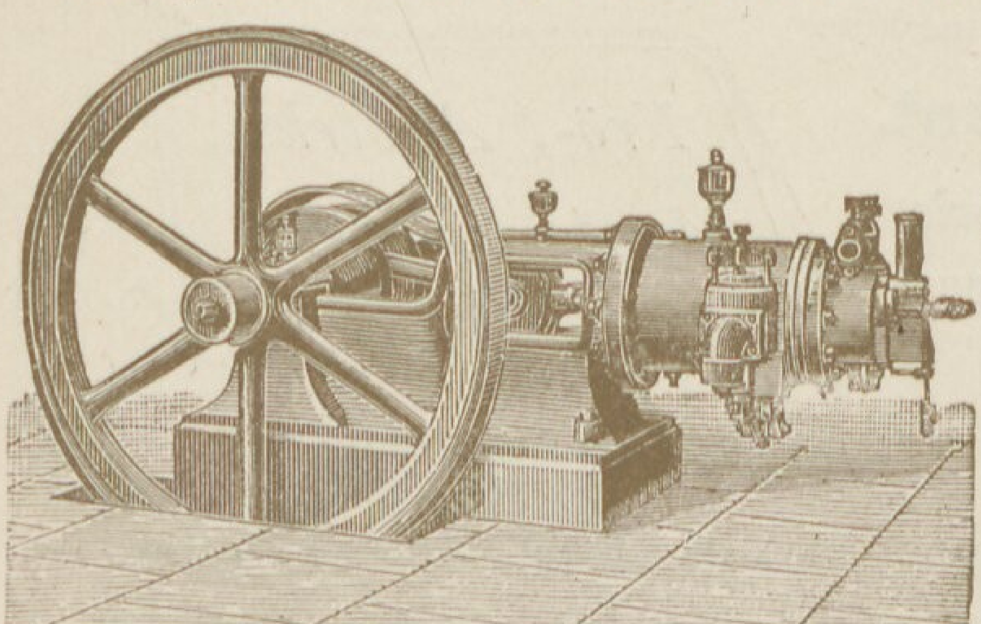

42 guld- och silfvermedaljer

2,500 I GÅNG

Den bästa, enklaste och billigaste drifkraft för boktryckerier.

Fotogén-Motorerna — system Grob — arbeta med vanlig lampfotogén och utmärka sig särskildt framför andra system genom enkel konstruktion, billigt pris, ekonomiskt arbete, absolut driftsäkerhet o. lätt igångsättning.

Fina referenser från in- och utländska boktryckerier stå till tjenst.

Prospekt och priskurant sändas på begäran gratis o. franko.

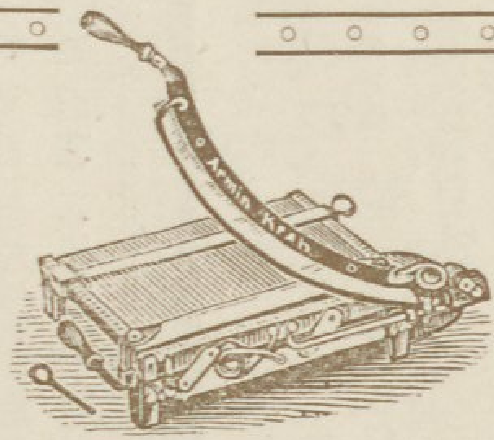
ARMIN KRAH

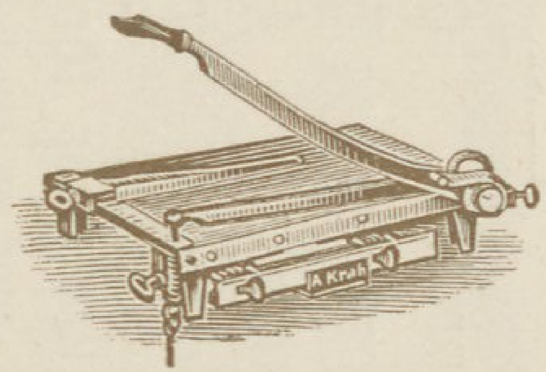
BERLIN S. Alte Jacobstrasse 78.

Fabrik för kulört papper och Engros-affär

Maskinfabrik.

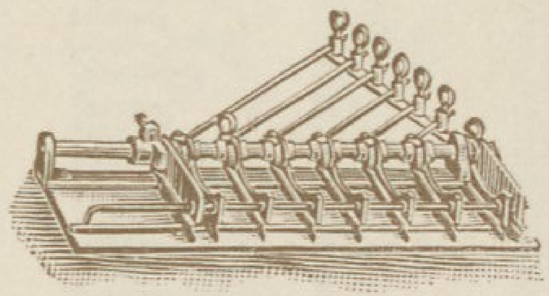
i Calico, Läder, Mollskin, Kontorsbokslinne, Papp samt alla bokbinderimateriel och verktyg.

N:o 926. Pat. i Sverige N:o 4,086. N:o 931.

Pappsaxar, kartongsaxar, snedsnittsaxar.

N:o 933. Pat. i Sverige N:o 4,708.

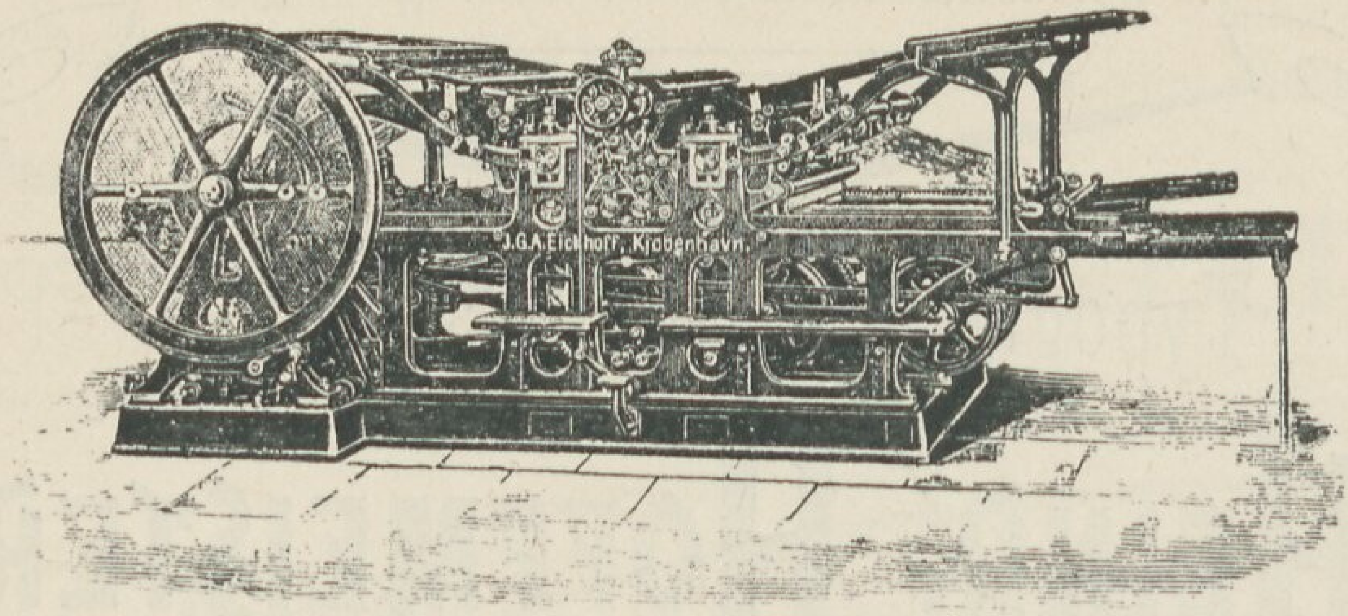
Sirlinieapparat för bokryggar.

Specialitet:

Imitationspapper, Läderfantasipapper
Försätts- och **Öfverdragspapper**
Glatta och **pressade Läderpapper.**

Nyheter:

Indiskt Brocat och **Vapenbrocat**
Svenska, Norska, Danska vapen.

J. G. A. EICKHOFF

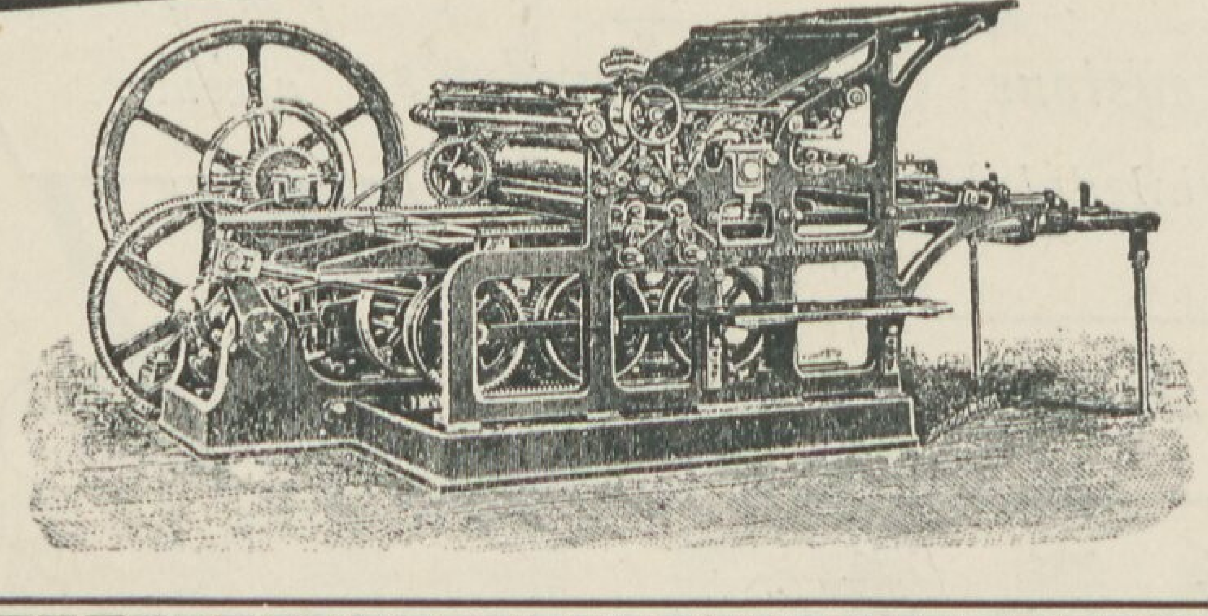
KÖPENHAMN V.

Fabrikation af maskiner för

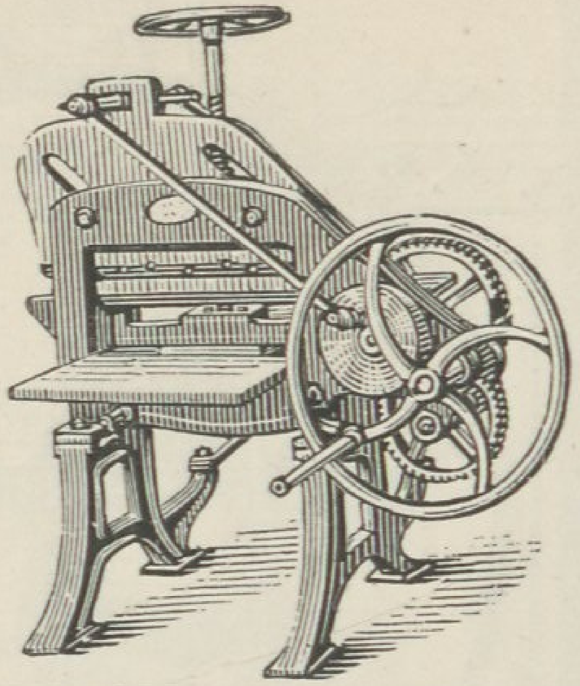
Boktryckare, Stentryckare och Bokbindare.

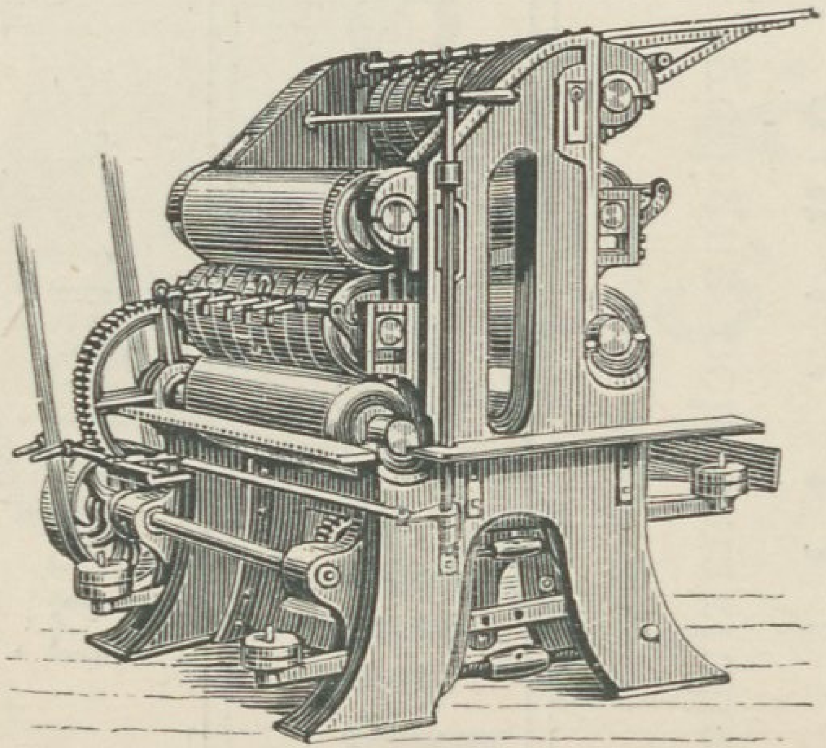
OTTO's nya Motorer för Lysgas, Dowsongas, Petroleum och Benzin.

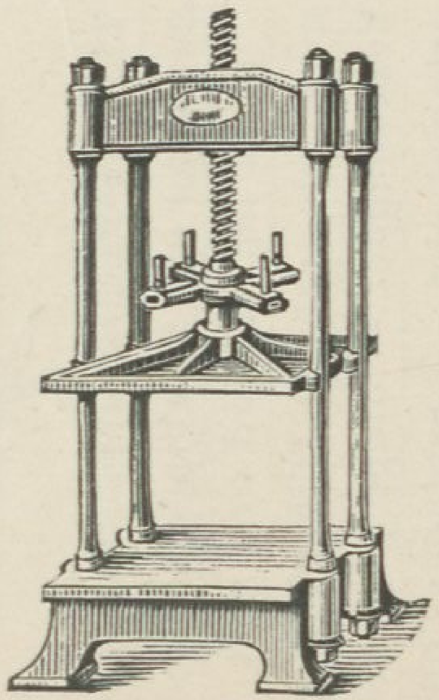
Transmissioner. Närmare på begäran.

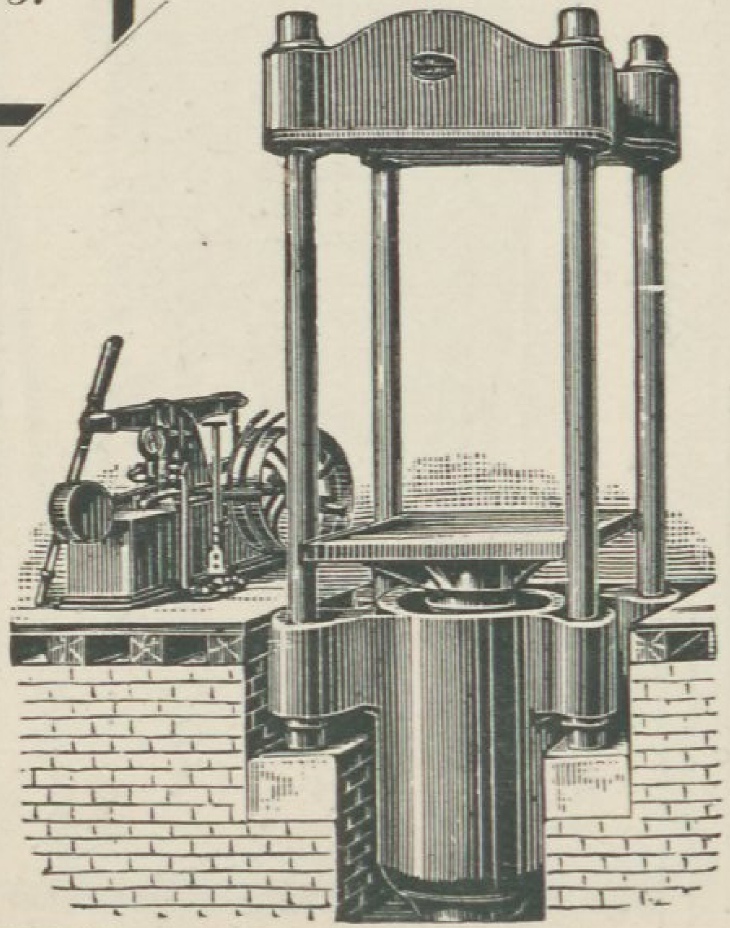

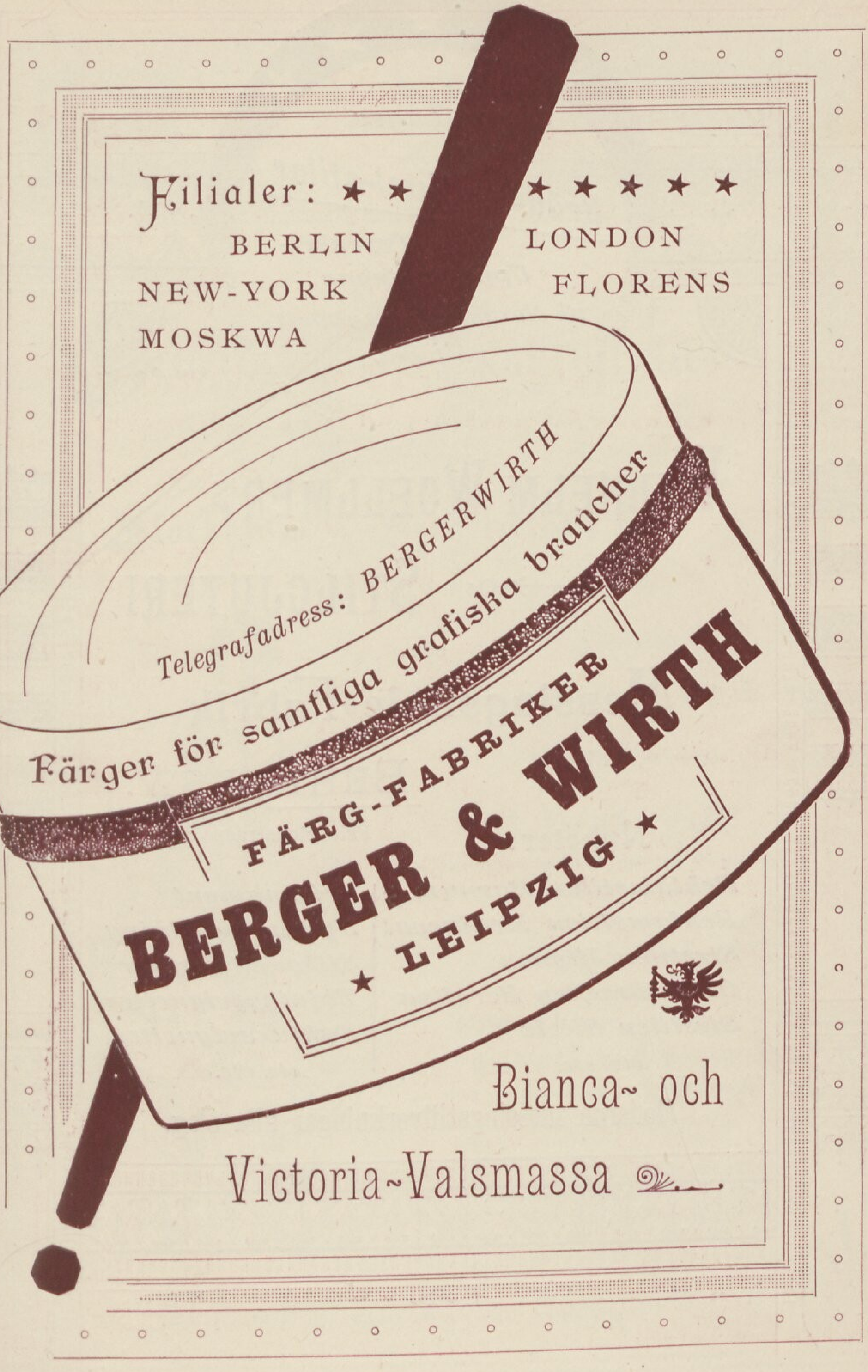

Filialer:
BERLIN
NEW-YORK
MOSKWA
LONDON
FLORENS
Telegrafadress: BERGERWIRTH
Färger för samtliga grafiska brancher
FÄRG-FABRIKER
BERGER & WIRTH
LEIPZIG
Bianca- och
Victoria-Valsmassa

Generalstabens Litografiska Anstalt

Stockholm — Sergelgatan 1.

RIKSTEL. & ALLMÄN. TEL. 74 20.

Alla slag
af

Litografiskt tryck.

Kartarbeten.

Ljustryck

för illustrerade kataloger och vetenskapliga arbeten m. m.

Zink-klichéer

för boktryck i

Fototypi (strecketsning) och
Autotypi (halftonsetsning)
efter pennteckningar, träsnittsaftryck, fotografier, laveringar m. m.

Koppartryckeri.

Tryckning af raderingar, ex libris, gravyrer m. m.

Generalstabens kartor försäljas.

WALD·ZACHRISSONS BOKTRYCKERI
·GÖTEBORG·
ETABL: 1886

Reqvisitionssedel.

Härmed reqvireras:

............ex. **Boktryckeri-Kalendern 1896**

(utkommer i December 1895).

Pris Kr. 1,50. — Vid reqvisition af 10 ex., åtföljd af beloppet, fraktfritt.

.... *den* .... *1895.*

....

Adress: ....